

Study Circle Career Development Institute

२०२२ सालातील एमपीएससी परीक्षातील भूगोल घटकावरील प्रश्नसंग्रह

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह

(२) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल

(२) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल (१५)

- १) जगाचा भौतिक भूगोल (३)
  - २) जगाचा सामाजिक भूगोल (१)
  - ३) जगाचा आर्थिक भूगोल (१)
  - ४) भारताचा भौतिक भूगोल (२)
  - ५) भारताचा सामाजिक भूगोल (१)
  - ६) भारताचा आर्थिक भूगोल (२)
  - ७) महाराष्ट्राचा भौतिक भूगोल (२)
  - ८) महाराष्ट्राचा सामाजिक भूगोल (१)
  - ९) महाराष्ट्राचा आर्थिक भूगोल (२)
-
- १) सूर्यमाला आणि पृथ्वी, अक्षांश आणि रेखांश - प्रमाण आणि स्थानिक वेळ
  - २) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक, जागतिक विभाग - भौगोलिक वैशिष्ट्ये, पर्वत, नद्या आणि प्रकल्प
  - ३) हवामान - वातावरण, वारे आणि महासागर प्रवाह
  - ४) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, भौगोलिक राजकारण, जागतिक स्थाने आणि सीमा
  - ५) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, वनीकरण आणि पर्यावरण, कृषी
-
- ६) भारतीय उपखंडातील उत्क्रांती आणि भूरूपशास्त्र
  - ७) भारतातील प्रमुख भौतिक प्रदेश - हिमालय, पर्वत, पठार, वाळवंट क्षेत्र, किनारी भाग, बेटे. नद्या आणि प्रकल्प, हवामान व पर्जन्यमान
  - ८) भारतातील लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश. राजकीय भूगोल - स्थाने आणि सीमा, भौगोलिक राजकारण
  - ९) भारत : कृषी, वनस्पती, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने
  - १०) भारत : उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार
-
- ११) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल - खडक, भौगोलिक उत्क्रांती व वैशिष्ट्ये. महाराष्ट्राचे मुख्य रचनात्मक विभाग, पर्वत आणि डोंगर - सह्याद्री आणि त्याच्या रांगा, टेकड्या, शिखरे, घाट, पठार, कोकण किनारपट्टी, बेटे. महाराष्ट्रातील नद्या - धरणे आणि सिंचन प्रकल्प
  - १२) महाराष्ट्रातील नैसर्गिक संपत्ती - वने आणि वनस्पती, पर्यावरण. महाराष्ट्राचे हवामान आणि पर्जन्यातील विभागवार बदल
  - १३) मानवी भूगोल - लोकसंख्या, समुदाय, जमाती आणि वंश. लोकसंख्या स्थलांतर - स्थलांतराचा स्रोत व गंतव्यस्थानावरील परिणाम. सामाजिक भूगोल - ग्रामीण वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान. राजकीय विभाग, प्रशासकीय विभाग - भाषा, स्थाने आणि सीमा
  - १४) महाराष्ट्र : कृषी, वनस्पती. महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके
  - १५) महाराष्ट्र : उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार. महाराष्ट्रातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१) जगाचा भौतिक भूगोल (३/५)

- १६) सूर्यमाला आणि पृथ्वी
अक्षांश आणि रेखांश - प्रमाण आणि स्थानिक वेळ
- १७) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक

जागतिक विभाग - भौगोलिक वैशिष्ट्ये, पर्वत, नद्या आणि प्रकल्प

१८) हवामान - वातावरण, वारे आणि महासागर प्रवाह

२) जगाचा सामाजिक भूगोल (१)

१९) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, भौगोलिक राजकारण, जागतिक स्थाने आणि सीमा

३) जगाचा आर्थिक भूगोल (१)

२०) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, वनीकरण आणि पर्यावरण, कृषी

४) भारताचा भौतिक भूगोल (२)

२१) भारतीय उपखंडातील उत्क्रांती आणि भूरूपशास्त्र

२२) प्रमुख भौतिक प्रदेश - हिमालय, पर्वत, पठार, वाळवंट क्षेत्र, किनारी भाग, बेटे
भारतातील नद्या आणि प्रकल्प
भारतातील हवामान व पर्जन्यमान

५) भारताचा सामाजिक भूगोल (१)

२३) लोकसंख्या, भाषा, जमाती आणि वंश
राजकीय भूगोल - स्थाने आणि सीमा, भौगोलिक राजकारण

६) भारताचा आर्थिक भूगोल (२)

२४) भारत : कृषी, वनस्पती, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने
२५) भारत : उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार

७) महाराष्ट्राचा भौतिक भूगोल (२)

२६) महाराष्ट्रातील पर्वत आणि डोंगर - सह्याद्री आणि त्याच्या रांगा, टेकड्या, शिखरे, घाट
महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल - खडक, भौगोलिक उत्क्रांती व वैशिष्ट्ये
महाराष्ट्राचे मुख्य रचनात्मक विभाग - सह्याद्री, पठार, कोकण किनारपट्टी, बेटे
महाराष्ट्रातील नद्या - धरणे आणि सिंचन प्रकल्प
२७) महाराष्ट्रातील नैसर्गिक संपत्ती - वने आणि वनस्पती, पर्यावरण
महाराष्ट्राचे हवामान आणि पर्जन्यातील विभागवार बदल

८) महाराष्ट्राचा सामाजिक भूगोल (१)

२८) मानवी भूगोल - लोकसंख्या, समुदाय, जमाती आणि वंश
लोकसंख्या स्थलांतर - स्थलांतराचा स्रोत व गंतव्यस्थानावरील परिणाम
सामाजिक भूगोल - ग्रामीण वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न, संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान
राजकीय विभाग, प्रशासकीय विभाग - भाषा, स्थाने आणि सीमा

९) महाराष्ट्राचा आर्थिक भूगोल (२)

२९) महाराष्ट्र : कृषी, वनस्पती
महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके
३०) महाराष्ट्र : उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार
महाराष्ट्रातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

भूगोलावर प्रश्न असणाऱ्या महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षा

भूगोल प्रश्नसंग्रह

- १) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा -१, जानेवारी २०२२
- २) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, फेब्रुवारी २०२२
- ३) विभागीय एएसओ परीक्षा, मार्च २०२२
- ४) गट -क संयुक्त पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ५) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ६) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्व परीक्षा, एप्रिल २०२२
- ७) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -१, मे २०२२
- ८) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -२, मे २०२२
- ९) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -३, मे २०२२
- १०) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -४, मे २०२२
- ११) गट-ब, मुख्य परीक्षा पेपर -१, जुलै २०२२
- १२) पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १३) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १४) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १५) लिपिक टंकलेखक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १६) दुय्यम निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १७) राज्यसेवा पूर्व परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १८) कर सहायक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- १९) तांत्रिक सहायक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २०) गट-ब मुख्य परीक्षा पेपर-१, सप्टेंबर २०२२
- २१) उद्योग निरीक्षक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २२) पोलीस उपनिरीक्षक (मुख्य) परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- २३) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर (२), ऑक्टोबर २०२२
- २४) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २५) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २६) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- २७) गट-क सेवा संयुक्त पूर्वपरीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- २८) वरिष्ठ संशोधन अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- २९) प्रशासकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ३०) विभागीय एएसओ परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ३१) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्वपरीक्षा, २०२२

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षा

- १) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- २) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, जानेवारी २०२२
- ३) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, फेब्रुवारी २०२२
- ४) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ५) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, मार्च २०२२
- ६) जेमएफसी व दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर पूर्व परीक्षा , मार्च २०२२
- ७) गट -क संयुक्त पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ८) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक पूर्वपरीक्षा, एप्रिल २०२२
- ९) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्व परीक्षा, एप्रिल २०२२
- १०) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -१, मे २०२२
- ११) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -२, मे २०२२
- १२) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -३, मे २०२२
- १३) राज्यसेवा सामान्य अध्ययन पेपर -४, मे २०२२
- १४) गट-ब, मुख्य परीक्षा पेपर -१, जुलै २०२२
- १५) जेमएफसी मुख्य परीक्षा पेपर-१, जुलै २०२२
- १६) जेमएफसी मुख्य परीक्षा पेपर-२, जुलै २०२२
- १७) पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १८) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- १९) खात्यांतर्गत पोलीस उपनिरीक्षक मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- २०) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, जुलै २०२२
- २१) गट-क, मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑगस्ट २०२२
- २२) सहायक सरकारी अभियोक्ता परीक्षा पेपर -१, सप्टेंबर २०२२
- २३) सहायक सरकारी अभियोक्ता परीक्षा पेपर -२, सप्टेंबर २०२२
- २४) लिपिक टंकलेखक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २५) दुय्यम निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २६) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -१, ऑगस्ट २०२२
- २७) राज्यसेवा पूर्वपरीक्षा पेपर -२, ऑगस्ट २०२२
- २८) कर सहायक मुख्य परीक्षा, ऑगस्ट २०२२
- २९) तांत्रिक सहायक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३०) गट-ब मुख्य परीक्षा पेपर-१, सप्टेंबर २०२२
- ३१) उद्योग निरीक्षक मुख्य परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३२) पोलीस उपनिरीक्षक (मुख्य) परीक्षा, सप्टेंबर २०२२
- ३३) कृषी सेवा मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ३४) कृषी सेवा मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ३५) यांत्रिकी अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ३६) यांत्रिकी अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ३७) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ३८) वनसेवा मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२

- ३९) गट -ब संयुक्त पूर्वपरीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४०) राज्य कर निरीक्षक मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४१) सहायक कक्ष अधिकारी मुख्य परीक्षा, ऑक्टोबर २०२२
- ४२) विद्युत अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ४३) विद्युत अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ४४) स्थापत्य अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -१, ऑक्टोबर २०२२
- ४५) स्थापत्य अभियांत्रिकी मुख्य परीक्षा पेपर -२, ऑक्टोबर २०२२
- ४६) गट-क सेवा संयुक्त पूर्वपरीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ४७) असिस्टंट टाऊन प्लॅनर परीक्षा, नोव्हेंबर २०२२
- ४८) अनुवादक (मराठी) चाळणी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- ४९) वरिष्ठ संशोधन अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर, २०२२
- ५०) प्रशासकीय अधिकारी परीक्षा, डिसेंबर २०२२
- ५१) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -१, डिसेंबर २०२२
- ५२) विभागीय एएसओ परीक्षा पेपर -२, डिसेंबर २०२२
- ५३) महाराष्ट्र राज्य तांत्रिक पूर्वपरीक्षा, २०२२
- ५४) स्टेनो मराठी परीक्षा, २०२२
- ५५) स्टेनो इंग्रजी परीक्षा, २०२२
- ५६) पशुवैद्यकीय अधिकारी परीक्षा, २०२२

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग परीक्षा २०२३

- १) भारताचा इतिहास आणि भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (१५)
- २) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल (१५)
- ३) भारतीय राज्यव्यवस्था आणि शासन (१५)
- ४) आर्थिक आणि सामाजिक विकास (१५)
- ५) परिस्थितिकी, जैव-विविधता आणि हवामान बदल (१०)
- ६) सामान्य विज्ञान (१५)
- ७) चालू घडामोडी - राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय महत्त्व (१५)
- ८) तार्किक आणि विश्लेषणात्मक क्षमता (१०)
- ९) सामान्य मानसिक क्षमता (७)
- १०) मूलभूत संख्यात्मक क्षमता (८)
- ११) निर्णयक्षमता आणि समस्या सोडवणूक, संवाद कौशल्य व आंतरव्यक्ती कौशल्य (५)
- १२) आकलन, मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्ये (५०)
- १३) माहिती अधिकार अधिनियम (५)
- १४) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क (५)
- १५) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (१०)

(१) भारताचा इतिहास आणि भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (१५)

- १) प्राचीन भारताचा इतिहास (४)
- २) मध्ययुगीन भारताचा इतिहास (३)
- ३) आधुनिक भारताचा इतिहास (४)
- ४) भारतीय राष्ट्रीय चळवळ (४)

(२) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल (१५)

- १) जगाचा भौतिक भूगोल (३)
- २) जगाचा सामाजिक भूगोल (१)
- ३) जगाचा आर्थिक भूगोल (१)
- ४) भारताचा भौतिक भूगोल (२)
- ५) भारताचा सामाजिक भूगोल (१)
- ६) भारताचा आर्थिक भूगोल (२)
- ७) महाराष्ट्राचा भौतिक भूगोल (२)
- ८) महाराष्ट्राचा सामाजिक भूगोल (१)
- ९) महाराष्ट्राचा आर्थिक भूगोल (२)

(३) महाराष्ट्र आणि भारत - भारतीय राजकारण आणि शासन (१५)

- १) संविधान - भारताच्या राज्यघटनेचा प्राथमिक अभ्यास (३)
- २) राजकीय व्यवस्था (३)
- ३) पंचायती राज आणि शहरी शासन (३)
- ४) सार्वजनिक धोरण (३)

- ५) मानवी हक्क समस्या (३)
- * माहिती अधिकार अधिनियम, २००५
- * महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५

(४) आर्थिक आणि सामाजिक विकास (१५)

- १) शाश्र्वत विकास (२)
- २) गरिबी (२)
- ३) समावेश (२)
- ४) लोकसंख्याशास्त्र (२)
- ५) सामाजिक क्षेत्रातील उपक्रम (२)
- ६) भारतीय अर्थव्यवस्था - सार्वजनिक वित्त (१)
- ७) विदेशी व्यापार (१)
- ८) बँकिंग, महागाई (१)
- ९) उद्योग (१)
- १०) शेती (१)

(५) परिस्थितिकी, जैव-विविधता आणि हवामान बदल (१०)

- १) परिस्थितिकी (२)
- २) जैवविविधता (२)
- ३) हवामान बदल (२)

(६) सामान्य विज्ञान (१५)

- १) भौतिकशास्त्र (३)
- २) रसायनशास्त्र (३)
- ३) प्राणिशास्त्र (२)
- ४) वनस्पतिशास्त्र (२)
- ५) कृषी / शेतीसंलग्न विज्ञान (२)
- ६) आरोग्यशास्त्र (५)
- ७) विज्ञान आणि तंत्रज्ञान (२)
- * माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान

(७) चालू घडामोडी, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय महत्त्व (१५)

- १) राजकीय घटना (२)
- २) आर्थिक व वित्तीय घटना (२)
- ३) वैज्ञानिक घटना (२)
- ४) सामाजिक व शैक्षणिक घटना (२)
- ५) भौगोलिक, सांस्कृतिक व साहित्यिक घटना (३)
- ६) नेमणुका व पुरस्कार घटना (२)
- ७) सामान्यज्ञान व क्रीडाविषयक घटना (२)

(८) तार्किक तर्क आणि विश्लेषणात्मक क्षमता (१०)

- १) दिलेल्या वाक्यरचनेवरून निर्णय, निष्कर्ष काढणे
- २) विधाने आणि युक्तिवाद, विधाने आणि गृहितके, विधाने आणि निष्कर्ष
- ३) परिस्थिती आणि प्रतिसाद, परिच्छेदांवरून निष्कर्ष काढणे
- ४) विधान आणि कृतीचा मार्ग, प्रतिपादन आणि कारण, विधानाच्या सत्यतेची पडताळणी
- ५) बैठक, क्रम व मांडणी व्यवस्था, मानांकन चाचणी, तुलना
- ६) नातेसंबंध
- ७) मशीन इनपुट आणि चिन्हे, गणितीय तर्क
- ८) स्थान निश्चिती चाचणी, दिशानिर्देश
- ९) विश्र्लेषण, निर्णय घेणे, समस्या सोडवणे
- १०) कूट माहितीवरील प्रश्न

(९) सामान्य मानसिक क्षमता (७)

- १) क्रम आणि मालिका १
- २) क्रम आणि मालिका २
- ३) सांकेतिक भाषा/ कोडिंग-डिकोडिंग
- ४) साम्य, तुलना, वर्गीकरण
- ५) गणितीय / अंकगणितीय क्रिया
- ६) आकृत्यांवर प्रश्न १
- ७) आकृत्यांवर प्रश्न २

(१०) मूलभूत संख्यात्मक क्षमता (८)

- १) अंकगणितीय कौशल्य – दशांश अपूर्णांक, बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार आणि सरलीकरण
संख्याप्रणाली – लसावि, मसावि, घातांक, वर्गमूल आणि घनमूल
- २) टक्केवारी, भागीदारी आणि गुंतवणूक, गुणोत्तर आणि प्रमाण, साखळी नियम
- ३) वेळ आणि अंतर, रेल्वेगाड्या, बोट आणि जलप्रवाह
- ४) विक्री आणि खरेदी, सवलत, नफा आणि तोटा, सरळ व्याज आणि चक्रवाढ व्याज
- ५) वेळ आणि काम, पाईप, घड्याळ, कॅलेंडर, वयावरील प्रश्न
- ६) संभाव्यता, क्रमचय, सरासरी
- ७) भूमिती – क्षेत्रफळ, घनफळ आणि परिमिती
- ८) आलेख, तक्ते, डेटा सफिसिएन्सी

(११) निर्णयक्षमता आणि समस्या सोडवणूक, संवाद कौशल्य- आंतरव्यक्ती कौशल्य (५)

- १) परिस्थिती हाताळणे
- २) प्रशासकीय क्षमता
- ३) सामाजिक धार्मिक समस्या
- ४) भ्रष्टाचार, सचोटी, नैतिकता
- ५) व्यवस्थापकीय कौशल्ये

(१२) उतारे, मराठी आणि इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्य(४०)

- १) ऐतिहासिक घटना
- २) साधनसंपत्ती व पर्यावरणीय बाबी
- ३) राजकीय क्षेत्र
- ४) आर्थिक व सामाजिक विकास
- ५) विज्ञान व तंत्रज्ञान क्षेत्र
- ६) कला, सहित्य व सांस्कृतिक क्षेत्र
- ७) मराठी भाषा आकलन कौशल्य
- ८) इंग्रजी भाषा आकलन कौशल्य

(१३) माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ (५)

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
- २) कायद्यातील महत्त्वाची कलमे
- ३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
- ४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिक्षेची तरतूद
- ५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

(१४) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५ (५)

- १) कायद्याची उत्क्रांती, सुधारणा व इतर बाबी
- २) कायद्यातील महत्त्वाची कलमे
- ३) कायद्याशी संबंधित यंत्रणा व अधिकारी
- ४) कायद्यानुसारची कारवाई व शिक्षेची तरतूद
- ५) कायद्यातील त्रुटी व दुरुस्त्या, अपील

(१५) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (१०)

- १) **संगणक तंत्रज्ञान** - आधुनिक समाजातील संगणकाची भूमिका, वेगवेगळ्या क्षेत्रातील जीवनात संगणकाचा वापर
- २) **कम्युनिकेशन तंत्रज्ञान** - डाटा कम्युनिकेशन, नेटवर्किंग आणि वेब टेक्नॉलॉजी
- ३) **सायबर गुन्हे व त्यास प्रतिबंध**
- ४) **शासनाचे आयटी कार्यक्रम** - मिडीया लॅब एशिया, विद्या वाहिनी, ज्ञान वाहिनी, सामूहिक माहिती केंद्र इत्यादी
- ५) **माहिती तंत्रज्ञान उद्योग** - माहिती तंत्रज्ञान उद्योगातील मूलभूत प्रश्न व त्याचे भवितव्य, नवीन उद्योग म्हणून माहिती तंत्रज्ञानाचा निरनिराळ्या सेवा सुविधांची माहिती मिळण्यासाठी होणारा उपयोग, भारतातील माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाची वाढ व त्याचा दर्जा.

महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित पूर्व परीक्षा २०२३

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा (गट ब व गट क) पूर्व परीक्षा २०२३

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब) / (गट क) २०२३

३. महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित परीक्षा -२०२३						
३.१	महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित पूर्व परीक्षा - २०२३	(१) राज्य सेवा -३३ संवर्ग (२) यांत्रिकी अभियांत्रिकी सेवा (३) विद्युत अभियांत्रिकी सेवा (४) स्थापत्य अभियांत्रिकी सेवा (५) विद्युत व यांत्रिकी अभियांत्रिकी सेवा (६) कृषि सेवा (७) सहायक नियंत्रक वैधमापनशास्त्र (८) अन्न व औषध प्रशासकीय सेवा (९) वनसेवा	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी	फेब्रुवारी, २०२३	०४ जून, २०२३	जुलै, २०२३

२. महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त परीक्षा -२०२३						
२.१	महाराष्ट्र अराजपत्रित गट-ब व गट-क सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा -२०२३	(१) सहायक कक्ष अधिकारी (२) राज्य कर निरीक्षक (३) पोलीस उपनिरीक्षक (४) दुय्यम निबंधक, श्रेणी-१/मुद्रांक निरीक्षक (५) कर सहायक (६) दुय्यम निरीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क (७) उद्योग निरीक्षक (८) लिपिक-टंकलेखक (९) तांत्रिक सहायक, विमा संचालनालय (१०) सहायक मोटार वाहन निरीक्षक	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी	जानेवारी, २०२३	३० एप्रिल, २०२३	जून, २०२३

महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित संयुक्त पूर्व परीक्षा
MAHARASHTRA CIVIL SERVICES GAZETTED COMBINE
PRELIMINARY EXAMINATION

-: SCHEME OF EXAMINATION:-

Paper No. and Code	Marks	Duration	Standard	Medium	Nature of Paper
Paper I (Compulsory) (514)	200	Two hours	Degree	Marathi & English	Objective Type
Paper II (Qualifying) (515)	200	Two hours	Topic No.(1) to (5) Degree level Topic No.(6) class X level Topic No. (7) class X/XII level		

टीप - सामान्य अध्ययन पेपर क्रमांक २ (CSAT) हा अर्हताकारी (Qualifying) असून अर्हताप्राप्त करण्यासाठी किमान ३३% गुण मिळविणे आवश्यक राहिल. या पेपरमध्ये किमान ३३% गुण प्राप्त करणाऱ्या उमेदवारांची पेपर क्रमांक १ मधील गुणांच्या आधारे महाराष्ट्र नागरी सेवा राजपत्रित मुख्य परीक्षेसाठी गुणवत्ता यादी तयार करण्यात येईल.

नकारात्मक गुणदान:- पेपर क्रमांक १ करिता व पेपर क्रमांक २ मधील "Decision making & Problem Solving" चे प्रश्न वगळून उर्वरित प्रश्नांकरिता नकारात्मक गुणदान लागू राहिल.

- १) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
- २) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
- ३) बरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
- ४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

SYLLABUS

Paper I - (200 marks)	
(1)	Current events of state, national and international importance.
(2)	History of India and Indian National Movement with some weightage to Maharashtra
(3)	Maharashtra, India and World Geography - Physical, Social, Economic Geography of Maharashtra, India and the World.
(4)	India and Maharashtra - Polity and Governance - Constitution, Political System, Panchayati Raj, Urban Governance, Public Policy, Rights issues, etc.
(5)	Economic and Social Development - Sustainable Development, Poverty, Inclusion, Demographics, Social Sector initiatives, etc.
(6)	General issues on Environmental Ecology, Bio-diversity and Climate Change - that do not require subject specialisation.
(7)	General Science.

SYLLABUS

Paper I - (200 marks)	
(1)	Current events of state, national and international importance.
(2)	History of India and Indian National Movement with some weightage to Maharashtra
(3)	Maharashtra, India and World Geography - Physical, Social, Economic Geography of Maharashtra, India and the World.
(4)	India and Maharashtra - Polity and Governance - Constitution, Political System, Panchayati Raj, Urban Governance, Public Policy, Rights issues, etc.
(5)	Economic and Social Development - Sustainable Development, Poverty, Inclusion, Demographics, Social Sector initiatives, etc.
(6)	General issues on Environmental Ecology, Bio-diversity and Climate Change - that do not require subject specialisation.
(7)	General Science.

Paper II....

1

Paper II - (200 marks)	
(1)	Comprehension
(2)	Interpersonal skills including communication skills.
(3)	Logical reasoning and analytical ability.
(4)	Decision - making and problem - solving.
(5)	General mental ability.
(6)	Basic numeracy (numbers and their relations, orders of magnitude, etc.) (Class X level), Data interpretation (Charts, graphs, tables, data sufficiency etc.- Class X level)
(7)	Marathi and English Language Comprehension skills (Class X/XII level)

Note 1 : Questions relating to Marathi and English Language Comprehension skill of Class X/XII level (last item in the Syllabus of Paper II) will be tested through passages from Marathi and English language without providing cross translation thereof in the question paper.

Note 2 : The questions will be of multiple choice, objective type.

Note 3 : It is mandatory for the candidate to appear in both the Papers of Maharashtra Civil Services Gazetted (Prelim) Examination for the purpose of evaluation. Therefore a candidate will not be considered for evaluation in case he / she does not appear in both the papers of Maharashtra Civil Services Gazetted (Prelim) Examination.

Date :- 7th December, 2022

**Secretary,
Maharashtra Public Service Commission**

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Examination
(Group B and Group C)

- परीक्षेचे टप्पे- १. संयुक्त पूर्व परीक्षा- १०० गुण
२. स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ४०० गुण (एकूण २ पेपर)
३. शारीरिक चाचणी व मुलाखत - केवळ पोलीस उप-निरीक्षक पदाकरी शारीरिक चाचणी - १०० गुण व मुलाखत - ४० गुण.
४. सहायक मोटार वाहन निरीक्षक गट- क पदाच्या पूर्व परीक्षेकरीता सदर अभ्यासक्रम लागू. मात्र, स्वतंत्र मुख्य परीक्षा - ३०० गुण.

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा संयुक्त पूर्व परीक्षा (गट ब व गट क)
Maharashtra Non Gazetted Services Combined Preliminary Examination (Group B and Group C)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकेची संख्या - एक

विषय व सांकेतांक	प्रश्नसंख्या	एकूण गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
सामान्य क्षमता चाचणी (सांकेतांक क्र. १०६१)	१००	१००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वस्तुनिष्ठ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरितअसेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

अनु. क्रमांक	विषय
	सामान्य क्षमता चाचणी
१)	इतिहास - आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास.
२)	भूगोल - महाराष्ट्राच्या भूगोलाच्या विशेष अभ्यासासह - पृथ्वी, जगातील विभाग, हवामान, अक्षांश-रेखांश, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार, पर्जन्यमान, प्रमुख पिके, शहरे, नद्या, उद्योगधंदे, इत्यादी.
३)	अर्थव्यवस्था - भारतीय अर्थव्यवस्था - राष्ट्रीय उत्पन्न, शेती, उद्योग, परकीय व्यापार, बँकिंग, लोकसंख्या, दारिद्र्य व बेरोजगारी, मुद्रा आणि राजकोषीय नीति, इत्यादी. शासकीय अर्थव्यवस्था - अर्थसंकल्प, लेखा, लेखापरीक्षण, इत्यादी.
४)	चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील.
५)	राज्यशास्त्र
६)	सामान्य विज्ञान - भौतिकशास्त्र (Physics), रसायनशास्त्र (Chemistry), प्राणिशास्त्र (Zoology), वनस्पतीशास्त्र (Botany), आरोग्यशास्त्र (Hygiene).
७)	अंकगणित - बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश, अपूर्णांक व टक्केवारी इत्यादी
८)	वृद्धिमापन चाचणी - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न

दिनांक - १५ नोव्हेंबर, २०२२

सचिव
महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब)
Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group B)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - दोन

पेपर क्र.-१ - २०० गुण

पेपर क्र.-२ - २०० गुण

एकूण - ४०० गुण

शारीरिक चाचणी व मुलाखत - केवळ पोलीस उप निरीक्षक पदाकरीता

(शारीरिक चाचणी - १०० गुण, मुलाखत - ४० गुण)

पेपर क्र. व संकेतांक	विषय	प्रश्नसंख्या	गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१ (सांकेतांक १०६२)	मराठी	५०	१००	बारावी	मराठी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	५०	१००	पदवी	इंग्रजी		
२ (सांकेतांक १०६३)	सामान्य अध्ययन व बुद्धिमत्ता चाचणी	१००	२००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

पेपर क्रमांक - १ - मराठी, इंग्रजी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१	मराठी :- सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच उताऱ्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
२	इंग्रजी :- Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट क)
(सहायक मोटार वाहन निरीक्षक पद वगळून अन्य पदांकरीता)

Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group C)
(All posts excluding Assistant Motor Vehicle Inspector Post)

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - दोन

पेपर क्र.-१ - २०० गुण

पेपर क्र.-२ - २०० गुण

एकूण - ४०० गुण

पेपर क्र. व संकेतांक	विषय	प्रश्नसंख्या	गुण	दर्जा	माध्यम	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
१ (सांकेतांक १०६४)	मराठी	५०	१००	बारावी	मराठी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	५०	१००	पदवी	इंग्रजी		
२ (सांकेतांक १०६५)	सामान्य अध्ययन व बुद्धिमत्ता चाचणी	१००	२००	पदवी	मराठी व इंग्रजी	एक तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणां नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

पेपर क्रमांक - १ - मराठी, इंग्रजी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१	मराठी :- सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच उताऱ्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
२	इंग्रजी :- Common Vocabulary, Sentence structure, Grammar, use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.

पेपर क्रमांक -२ - सामान्य क्षमता चाचणी या विषयामध्ये खालील घटक/ उपघटकांचा समावेश असेल.

अ.क्र.	विषय
१.	सामान्य बुद्धिमापन व आकलन - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न
२.	चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील.
३.	अंकगणित व सांख्यिकी
४.	माहितीचा अधिकार अधिनियम २००५ (as updated) व महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम २०१५
५.	<p>भारतीय संघ राज्यव्यवस्था, भारतीय राज्यघटना, स्थानिक स्वराज्य संस्था, कार्यकारी मंडळ, न्यायमंडळ व विधीमंडळ इत्यादी</p> <p>घटना कशी तयार झाली आणि घटनेच्या प्रस्तावनेमागची भूमिका व तत्वे, घटनेची महत्वाची कलमे / ठळक वैशिष्ट्ये, केंद्र व राज्य संबंध, निधर्मी राज्य, मूलभूत हक्क व कर्तव्ये, राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्वे- शिक्षण, युनीफॉर्म सिव्हील कोड, स्वतंत्र न्यायपालिका, राज्यपाल, मुख्यमंत्री व मंत्रीमंडळ-कर्तव्ये, अधिकार व कार्य, राज्य विधीमंडळ- विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व कर्तव्ये, विधी समित्या इत्यादी</p>
६.	<p>भारताचा व महाराष्ट्राचा भूगोल - महाराष्ट्राचा व भारताचा प्राकृतिक (Physical) भूगोल, मुख्य प्राकृतिक (Physiographic) विभाग, हवामान शास्त्र (Climate), पर्जन्यमान व तापमान, पर्जन्यातील विभागवार बदल, नद्या, पर्वत व पठार, विविध भुरूपे, राजकीय विभाग, प्रशासकीय विभाग, नैसर्गिक संपत्ती- वने व खनिजे, मानवी व सामाजिक भूगोल, लोकसंख्या, लोकसंख्येचे स्थानांतर (Migration of Population) व त्याचे उगम (Source) आणि इष्टस्थानावरील (Destination) परिणाम, ग्रामीण वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न.</p> <p>पर्यावरण - मानवी विकास व पर्यावरण, पर्यावरणपूरक विकास, नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संधारण विशेषतः वनसंधारण, विविध प्रकारची प्रदूषणे व पर्यावरणीय आपत्ती, पर्यावरण संवर्धनात कार्यरत असलेल्या राज्य / राष्ट्र/ जागतिक पातळीवरील संघटना / संस्था इत्यादी.</p>
७.	<p>सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान —</p> <p>अ) भौतिकशास्त्र (Physics), ब) रसायनशास्त्र (Chemistry), क) प्राणीशास्त्र (Zoology), ड) वनस्पतीशास्त्र (Botany) इ) दूर संवेदन, हवाई व ड्रोन छायाचित्रण, भौगोलिक माहिती प्रणाली व त्याचे उपयोजन (Remote Sensing, Aerial and drone photography, Geographic Information System (GIS) and it's application etc.) फ) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान (Information and communication technology.)</p>
८.	<p>अर्थव्यवस्था व नियोजन, विकास विषयक अर्थशास्त्र</p> <p>१ समग्रलक्षी अर्थशास्त्र</p> <p>१.१ समग्रलक्षी अर्थशास्त्र: १.२ वृद्धी आणि विकास : १.३ सार्वजनिक वित्त : १.४ आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि आंतरराष्ट्रीय भांडवल:</p> <p>२ भारतीय अर्थव्यवस्था</p> <p>२.१ भारतीय अर्थव्यवस्था, भारतीय अर्थव्यवस्थेची आव्हाने व आर्थिक सुधारणा २.२ भारतीय शेती व ग्रामीण विकास: २.३ सहकार : २.४ मौद्रिक व वित्तीय क्षेत्र: २.५ सार्वजनिक वित्त आणि वित्तीय संस्था: २.६ उद्योग व सेवा क्षेत्र : २.७ पायाभूत सुविधा विकास : २.८ आंतरराष्ट्रीय व्यापार आणि भांडवल : २.९ महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था :</p>

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट ब) / (गट क) २०२३

पेपर क्रमांक - १ : मराठी व इंग्रजी

१) मराठी भाषा (५०)

- (१) सर्वसामान्य शब्दसंग्रह / १५
- (२) वाक्यरचना / १३
- (३) व्याकरण / १२
- (४) म्हणी व वाक्प्रचार (अर्थ व उपयोग) / ५
- (५) उतान्यावरील प्रश्नोत्तरे / ५

(२) इंग्रजी भाषा / ५०

- (6) Common Vocabulary / 10
- (7) Sentence Structure / 20
- (8) Grammar / 10
- (9) Use of Idioms and Phrases / 5
- (10) Comprehension / 5

पेपर क्रमांक - २ : सामान्य अध्ययन व बुद्धिमापन चाचणी

- १) महाराष्ट्राचा भूगोल / १०
- २) पर्यावरण / ५
- ३) भारतीय राज्यघटना / १०
- ४) माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ / ५
- ५) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क, २०१५ / ५
- ६) समग्रलक्ष्यी अर्थशास्त्र / ५
- ७) भारतीय अर्थव्यवस्था / १०
- ८) सामान्य विज्ञान व तंत्रज्ञान / १०
- ९) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञान / ५
- १०) चालू घडामोडी - जागतिक तसेच महाराष्ट्रासह भारतातील / १५
- ११) सामान्य बुद्धिमापन व आकलन / १०
- १२) अंकगणित आणि सांख्यिकी / १०

महाराष्ट्र अराजपत्रित सेवा मुख्य परीक्षा (गट क)

सहायक मोटार वाहन निरीक्षक मुख्य परीक्षा

Maharashtra Non Gazetted Services Main Examination (Group C)

Assistant Motor Vehicle Inspector Main Exam

-: परीक्षा योजना :-

प्रश्नपत्रिकांची संख्या - एक

विषय व सांकेतांक	दर्जा	माध्यम	प्रश्नसंख्या	गुण	परीक्षेचा कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
यंत्र अभियांत्रिकी व स्वयंचल अभियांत्रिकी विषयावर आधारित (सांकेतांक क्र.२४)	विहित विषयातील पदविकेसमान	इंग्रजी	१५०	३००	दोड तास	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी

नकारात्मक गुणदान -

१) प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/ कमी करण्यात येतील.
२) एखाद्या प्रश्नाची एकापेक्षा अधिक उत्तरे दिली असल्यास अथवा ज्या उमेदवाराने उत्तरपत्रिकेत पूर्ण वर्तुळ चिन्हांकित केले नसेल अशा प्रश्नाचे उत्तर चुकीचे समजण्यात येऊन त्या प्रश्नाच्या उत्तराकरीता २५% किंवा १/४ एवढे गुण एकूण गुणांमधून वजा/कमी करण्यात येतील.
३) वरीलप्रमाणे कार्यपध्दतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
४) एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

अ.क्र.	विषय
1	Strength of Materials: Simple stress, strain energy, shearing force and bending moment, moment of inertia, Principle planes and stresses, slope, and deflection. Direct and bending stresses, Theory of torsion, assumptions, torsional stresses, and strains.
2	Manufacturing Processes: Engineering materials and their properties, Metal cutting process: Turning, Drilling, Milling, Boring, Broaching, Finishing and super finishing. Plastics and their processing Metal joining processes, NC-CNC, and non-conventional machining methods.
3	Theory of Machines: Kinematics and dynamics of machines, role of friction, power transmission equipment such as fly wheel, clutch, belt drive and governors. Principle of gyroscopes and its effects, Applications of cams.
4	Hydraulics and hydraulic machineries: - Fluids and their properties, Laminar and turbulent flow, Bernoulli's Equation, Fluid Pressure, Pascal's Law, Surface tension, fluid flow and its measurement. Hydraulic turbines, Hydraulic pumps.

5	Thermal Engineering and refrigeration <i>Sources of energy:</i> Conventional and non-conventional, Laws of thermodynamics, Principle and working of heat engines, air compressors. Air Standard, vapors power and Gas power cycles. Refrigerator and heat pump, Vapor compression and vapor absorption refrigeration systems,
6	Industrial Engineering and Management: Types of Management and organization and their functions, Industrial acts, Types of production, plant layouts, process planning, work study, statistical quality control, Metrology.
7	Power Developing Systems and construction: chassis, layout types, Sub-systems of automobile. SI/CI -Two stroke, four stroke construction and working, types of Chassis and frames CRDI, MPFI system, Fuel pumps and fuel injector ECU for CI engine, Ignition systems used in the automobile.
8	Cooling and Lubrication systems: Cooling system: purpose, types of cooling system, troubles, and remedies of cooling system. lubrication systems: - Types of lubricants, multi viscosity oils, chassis lubrication. Engine lubrication: -types of lubricating systems, crankcase ventilation, Engine lubrication troubles and remedies.
9	Transmission systems: Construction and working of single plate, multi-plate, cone clutch, centrifugal clutch. Faults and remedies/repairs of clutches. Gear Box – Construction and working of sliding mesh, constant mesh, synchromesh, torque converter, Faults, and remedies/repairs of gear box.
10	Steering Systems and starting drives: Front axle, types of stub axle, steering geometry, Ackerman's mechanism. Under steer, over steer, steering linkage. Type of steering gears, Power steering wheel alignment, wheel balancing starter motor drive-Bendix drive, over running clutch drive, follow thru drive Construction and working of dynamo and alternator, specifications of alternator Cutouts, relay, and regulator.
11	Differential, rear axle and brakes: - Differential - function, construction, working Principle, Transfer case Types of rear axle: - semi-floating, full floating bearing, three quarter floating axle Types of brakes: - drum brakes, disk brakes. Hand Brake/ Parking Brake. hydraulic, air brakes, Brake troubleshooting, ABS.
12	Vehicle maintenance and Transport Management: Performance of vehicles, engine electrical and electronics, workshop layout, repairing and servicing, Emission measurements and control techniques. Elements of transport and its operations.
13	Automobile Electrical and Electronic systems, Battery, Starting system, Alternators, Charging, Inspection, and maintenance of electrical systems.
14	Introduction to Electric Vehicles: Introduction to Energy Storage Requirements in Hybrid and Electric Vehicles: - Battery based energy storage, Battery Specifications, Battery Management System.
15	Motor Vehicle Act and Road Safety Introduction to Vehicle Act and Road Safety, Licensing, registration, Motor Vehicle Act, Taxation, Insurance etc Organization structure of RTO Department, Passenger comfort and safety.

दिनांक - ५ डिसेंबर, २०२२

सचिव
महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग

दिवाणी न्यायाधीश कनिष्ठ स्तर व न्यायदंडाधिकारी प्रथम वर्ग परीक्षा – २०२३

Civil judge (Junior Div) & Judicial Magistrate (1st Class)

Preliminary Examination

- * Standard : Suitable to the post
- * Maximum Marks : 100
- * Medium : English
- * Duration : Two Hours
- * Nature of the paper : Objective type (multiple choice question)

पूर्वपरीक्षेचा अभ्यासक्रम

- १) कोड ऑफ क्रिमिनल प्रोसिजर
- २) सिव्हिल प्रोसिजर कोड
- ३) एव्हिडन्स अॅक्ट
- ४) ट्रान्सफर ऑफ प्रॉपर्टी अॅक्ट
- ५) स्पेसिफिक रिलिफ अॅक्ट
- ६) महाराष्ट्र रेंट कंट्रोल अॅक्ट
- ७) लिमिटेशन अॅक्ट
- ८) कॉन्स्टिट्युशन ऑफ इंडिया
- ९) इंडियन पिनल कोड
- १०) लॉ ऑफ कॉन्ट्रॅक्ट, सेल ऑफ गुड्स अॅक्ट अॅन्ड पार्टनरशिप अॅक्ट

- * **Syllabus for Competitive Examination to the post of recruitment for Civil judge (junior Division) & Judicial Magistrate (First Class) (Preliminary) Examination under judicial Service of the Government of Maharashtra .**

- 1) Code of Criminal Procedure
- 2) Civil Procedure Code
- 3) Evidence Act
- 4) Transfer of property Act
- 5) Specific Relief Act
- 6) Maharashtra Rent Control Act
- 7) Limitation Act
- 8) Constitution of India
- 9) Indian penal Code
- 10) Law of Contracts, Sale of Goods Act & Partnership

**Syllabus for Competitive Examination for recruitment to the posts of
Civil Judge (Junior Division)& Judicial Magistrate(First Class)(Main) Examination
under Judicial Service of the Government of Maharashtra.**

Standard : Suitable to the post

Nature of the paper : Conventional type

Medium : Marathi/English

Maximum Marks : 100

Duration : Three Hours

Paper-I

- (अ) सिविल प्रोसिजर कोड (Civil Procedure Code)
(ब) ट्रान्सफर ऑफ प्रॉपर्टी अॅक्ट (Transfer of Property Act)
(क) स्पेसिफिक रिलीफ अॅक्ट (Specific Relief Act)
(ड) लॉ ऑफ कॉन्ट्रॅक्ट्स, सेल ऑफ गुड्स अॅक्ट तसेच पार्टनरशीप अॅक्ट (Law of Contracts, Sale of Goods Act & Partnership Act.)

Paper-II

- (अ) इंडियन पिनल कोड (Indian Penal Code)
(ब) एव्हिडन्स अॅक्ट (Evidence Act)
(क) कोड ऑफ क्रिमिनल प्रोसिजर (Code of Criminal Procedure)
(ड) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती [अत्याचार प्रतिबंधक] अधिनियम-1989 व नागरी हक्क संरक्षण अधिनियम - 1955 (Scheduled Castes & Scheduled Tribes [Prevention of Atrocities] Act-1989 And Protection of Civil Rights Act - 1955)
(इ) कायदेविषयक ताज्या घडामोडीबाबत निबंध (Essay On Current Legal Topic) [Approximately 800 Words]

मौखिक व व्यक्तीमत्त्व चाचणी - ५० गुण

(१) सूर्यमाला आणि पृथ्वी, अक्षांश- रेखांश - प्रमाण आणि स्थानिक वेळ

- १) सूर्यमाला आणि पृथ्वी
- २) अक्षांश आणि रेखांश
- ३) प्रमाण आणि स्थानिक वेळ

१) सूर्यमाला आणि पृथ्वी

- १) सूर्यमालेतील ..... ग्रह सूर्यापासून ..... कि.मी. अंतरावर असून सूर्याभोवती एक परिभ्रमण करण्यास त्याला ८८ दिवस लागतात ?
१) शुक्र ८.८ कोटी   २) बुध, ५.८ कोटी   ३) मंगळ, २.८ कोटी   ४) शनि, ५.२ कोटी
- 1) ..... planet in solar system found ..... k.m. from sun and takes 88 days to complete one rotation around sun.
1) Venus, 8.8 crore   2) mercury, 5.8 crore   3) Mars, 2.8 crore   4) Saturn, 5.2 crore
- २) पृथ्वीची सरासरी घनता किती ग्रॅम/सेमी^३ आहे ?
१) ५.५   २) ४.५   ३) ३.५   ४) २.८
- 2) What is the average density of the Earth in gm/cm ?
1) 5.5   2) 4.5   3) 3.5   4) 2.8
- ३) पृथ्वीवरील खंडे व महासागर निर्मितीविषयी भूखंडवहन सिद्धांत कोणी मांडला ?
१) चार्ल्स डार्विन   २) कार्ल रिटर   ३) अल्फ्रेड वेगनर   ४) अल्फ्रेड वेबर
- 3) Who put forward the continental drift theory of origin of continents and oceans on the Earth surface ?
1) Charles Darwin   2) Karl Ritter   3) Alfred Wegener   4) Alfred Weber

- ४) जोड्या जुळवा :

स्तंभ-I

- a) सेफिड सिद्धांत
- b) विद्युत चुंबकीय सिद्धांत
- c) तेजोमेघ सिद्धांत
- d) जोडतारा सिद्धांत

स्तंभ-II

- (i) लॅप्लेस
- (ii) डॉ. बॅनर्जी
- (iii) आल्फव्हेन
- (iv) लीड्लटन

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (ii) (iii) (i) (iv)
- २) (iii) (iv) (ii) (i)
- ३) (iv) (ii) (iii) (i)
- ४) (i) (iv) (ii) (iii)

- 4) Match the following :

Column I

- a) Cepheid Theory
- b) Electromagnetic Theory
- c) Nebular Theory
- d) Binary Theory

Column II

- (i) Laplace
- (ii) Dr. Banerji
- (iii) Alfvén
- (iv) Lyttleton

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
2)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
3)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
4)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)

- ५) अंगारा भूमी आणि गोंडवाना भूमी यांच्या दरम्यान कोणता समुद्र होता ?
१) पॅसिफिक समुद्र   २) लाल समुद्र   ३) अॅटलांटिक समुद्र   ४) टेथिस समुद्र
- 5) Which ocean was located between Angara and Gondawana land ?
1) Pacific ocean   2) Red sea   3) Atlantic ocean   4) Tethys sea
- ६) खालील नमूद पृथ्वीच्या भूशास्त्रीय कालखंडातील काळाचा सर्वात जुना ते सर्वात नवीन असा क्रम लावा.
a) ट्रायासिक कल्प   b) कार्बनीफेरस कल्प   c) कॅम्ब्रियन कल्प
d) क्वार्टरनी कल्प   e) पर्मियन कल्प

पर्यायी उत्तरे :

- १) (b), (a), (c), (d), (e)   २) (b), (c), (a), (e), (d)
३) (d), (a), (b), (e), (c)   ४) (c), (b), (e), (a), (d)
- 6) Arrange the following Geological periods of the earth from the oldest to the newest one.
a) Triassic Period   b) Carboniferous Period   c) Cambrian Period
d) Quaternary Period   e) Permian Period

Answer Options :

- 1) (b), (a), (c), (d), (e)   2) (b), (c), (a), (e), (d)
3) (d), (a), (b), (e), (c)   4) (c), (b), (e), (a), (d)

२) अक्षांश आणि रेखांश

- १) मुंबई शहर कोणत्या अक्षवृत्तावरती आणि रेखावृत्तावरती वसलेले आहे ?
१) १६° उत्तर व ७०° पूर्व   २) १७° उत्तर व ७१° पूर्व
३) १८° उत्तर व ७२° पूर्व   ४) १९° उत्तर व ७३° पूर्व
- 1) On which latitude and longitude is the city of Mumbai located?
1) 16° North and 70° East   2) 17° North and 71° East
3) 18° North and 72° East   4) 19° North and 73° East
- २) अश्व अक्षांशाचा जास्त दाबाचा शांत पट्टा ..... अक्षांशाच्या पट्ट्यात येतो.
१) २५° ते ३५° उत्तर आणि दक्षिण   २) ०° ते ५° उत्तर आणि दक्षिण
३) ५° ते १५° उत्तर आणि दक्षिण   ४) १५° ते २५° उत्तर आणि दक्षिण
- 2) Horse latitude high pressure calm belt is found in   latitude.
1) 25° to 35° North and South   2) 0° to 5° North and South
3) 5° to 15° North and South   4) 15° to 25° North and South

- ३) भारतातील सर्वात मोठा दिवस व सर्वात लहान दिवस यातील फरक :
- अ) दक्षिण भागातील कन्याकुमारी जवळ सुमारे ४५ मिनिटांचा.
ब) उत्तर भारतातील लेह लडाख जवळ ४ तासांचा आहे.
अशाप्रकारे वेळेत फरक असण्याचे कारण काय आहे ?
- १) कन्याकुमारी विषुववृत्ता जवळ तर लेह विषुववृत्तापासून दूर स्थिर आहे.
२) कन्याकुमारीचे स्थान उष्ण कटिबंधात तर लेहचे स्थान समशितोष्ण कटिबंधात आहे.
३) भारताच्या दक्षिणेकडील भागात दिनमान व रात्रीमानाच्या कालावधीतील फरक कमी असतो तर उत्तरेकडील भागात तो जास्त होत जातो.
४) पृथ्वीच्या आसाने पृथ्वीच्या कक्षेच्या पातळीशी $66^{\circ} 30'$ चा कोन केला असल्यामुळे दिनमानाचा आणि रात्रीमानाचा कालावधी विषुववृत्ताकडून ध्रुवाकडे वाढत जातो.
- 3) The periodical difference between the shortest day and the longest day in India is given below :
- a) In south near Kanyakumari it is about 45 minutes.
b) In north near Leh in Ladakh it is about 4 hours.
Why does this time difference take place?
- 1) Kanyakumari is situated near the equator and Leh is far away from the equator.
2) Location of Kanyakumari is in the tropical hemisphere while Leh is located in the temperate hemisphere.
3) The periodical difference between the day time and night time is minimum in South India while it goes on increasing towards North India.
4) The axis of the Earth is inclined to the plane of the ecliptic at an angle of $66^{\circ} 30'$ giving rise to increasing length of day and night from the equator to the poles.

३) प्रमाण आणि स्थानिक वेळ

- १) खालील विधानांचे परीक्षण करा आणि योग्य पर्याय निवडा :
- विधान (A) : पृथ्वीच्या परिवलनामुळे प्रत्येक रेखावृत्तावर स्थानिक वेळ भिन्न-भिन्न असते.
विधान (B) : स्थानिक वेळेतील विसंगती दूर करण्यासाठी प्रमाणवेळ पद्धतीचा वापर केला जातो.
पर्यायी उत्तरे :
- १) विधान (A) आणि (B) दोन्ही बरोबर आहेत.
२) विधान (A) बरोबर असून विधान (B) चूक आहे.
३) विधान (A) चूक असून विधान (B) बरोबर आहे.
४) विधान (A) आणि (B) दोन्ही चूक आहेत.
- 1) Examine the following statements and select the proper options :
- Statement (A): Every longitude has a different local time due to the rotation of the Earth.
Statement (B): Standard time system is utilized to remove the difference in the local time.
Answer Options:
- 1) Statements (A) and (B) both are correct
2) Statement (A) is correct but statement (B) is wrong
3) Statement (A) is wrong but statement (B) is correct
4) Statements (A) and (B) both are wrong

- २) संयुक्त संस्थाने या देशाचा पूर्व-पश्चिम विस्तार अधिक असल्यामुळे येथे वेळेचे कोणते चार पट्टे आहेत ?
- १) ईस्टर्न झोन, सेंट्रल झोन, मिडल झोन व वेस्टर्न झोन
  - २) ईस्टर्न झोन, मिडल झोन, सेंट्रल झोन व पॅसिफिक झोन
  - ३) ईस्टर्न झोन, सेंट्रल झोन, माऊंटन झोन व पॅसिफिक झोन
  - ४) ईस्टर्न झोन, मिडल झोन, माऊंटन झोन व पॅसिफिक झोन
- 2) Due to east-west expansion of United States, the country is divided into which four time zones?
- 1) Eastern zone, Central zone, Middle zone and Western zone.
  - 2) Eastern zone, Middle zone, Central zone and Pacific zone
  - 3) Eastern zone, Central zone, Mountain zone and Pacific zone
  - 4) Eastern zone, Middle zone, Middle zone, Mountain zone and Pacific zone
- ३) विविध रंगछटा किंवा कृष्ण धवल आकृतिबंधाचा उपयोग केलेल्या नकाशांना कोणत्या प्रकारचे नकाशे म्हणतात ?
- a) समधनी नकाशे   b) क्षेत्रधनी नकाशे   c) समछाया नकाशे   d) यापैकी नाही
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) (a) व (b) बरोबर   २) (b) बरोबर   ३) (b) व (c) फक्त   ४) (d) बरोबर
- 3) The maps prepared by using different color shades or black & white patterns are called as :
- a) Isopleth map   b) Choropleth map   c) Isoshadow map   d) None of these
- Answer options :**
- 1) (a) and (b) correct   2) (b) correct   3) (b) and (c) correct   4) (d) correct
- ४) योग्य नकाशाशास्त्रीय तंत्राची निवड ही कोणकोणत्या घटकांच्या आधारे केली जाते ?
- १) गुणात्मक माहिती व संख्यात्मक माहिती
  - २) माहितीचे स्वरूप, विश्लेषणाचे प्रकार व नकाशाचा उद्देश
  - ३) प्राथमिक माहिती व द्वितीयक माहिती
  - ४) चिन्हांचा वापर, रंगांचा वापर व अक्षरांचा वापर
- 4) The selection of suitable cartographic technique depends on which factors ?
- 1) Qualitative and Quantitative information
  - 2) Nature of information type of explanation and objective of map
  - 3) Primary information and secondary information
  - 4) Use of sign, colours and Alphabets
- ५) समान डुबकीच्या बिंदूंना जोडणाऱ्या रेषांना ..... म्हणतात.
- १) ऍक्लिनिक रेषा   २) आयसोक्लिनिक रेषा   ३) समोच्च रेषा   ४) आयसोगोनिक रेषा
- 5) The lines joining points of equal dip are called .....
- 1) Aclinic lines   2) Isoclinic lines   3) Contour lines   4) Isogonic lines
- ६) आयसोक्रोन ही बेसिन नकाशावरील रेषा आहे.....
- १) पर्जन्यमापक केंद्रांना समान पर्जन्यमान कालावधीसह जोडणे
  - २) समान मानक वेळ असलेले सामील होण्याचे बिंदू
  - ३) पृष्ठभागाच्या प्रवासासाठी समान वेळ असलेले कनेक्टिंग पॉइंट्स पाणलोट आउटलेटकडे जातात
  - ४) ते दिलेल्या वेळेच्या अंतराने समान पावसाच्या खोलीचे बिंदू जोडते

- 6) An isochrone is a line on the basin map .....
- 1) Joining rain gauge stations with equal rainfall duration
  - 2) Joining points having equal standard time
  - 3) Connecting points having equal time of travel of the surface run off to the catchment outlet
  - 4) That connects points of equal rainfall depth in a given time interval

२) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक, जागतिक विभाग - पर्वत, नद्या आणि प्रकल्प

- १) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक
- २) भूरूपे
- ३) जागतिक विभाग, पर्वत, पठारे, नद्या आणि प्रकल्प

१) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक

- १) गुजरात राज्यातील भूज येथील भूकंप कोणत्या दिवशी सकाळी झाला ?
१) २६ जानेवारी, २००१   २) १५ ऑगस्ट, २००१   ३) २५ नोव्हेंबर, २००१   ४) २५ जुलै, २००१
- 1) When did the Bhuj earthquake of Gujarat State occur in the morning ?
1) 26th January, 2001   2) 15th August, 2001
3) 25th November, 2001   4) 25th July, 2001
- २) किल्लारी भूकंपाचा केंद्रबिंदू कोणता होता ?
१) मांजरा नदी   २) घर्नी नदी   ३) तेरणा नदी   ४) लेंडी नदी
- 2) Which was the epicenter of Killari earthquake ?
1) Manjara river   2) Ghamt river   3) Terna river   4) Lendi river
- ३) खालीलपैकी कोणता प्रदेश भारतातील उच्च भूकंप तीव्रता विभाग दर्शवितो ?
१) द्विपकल्पीय विभाग   २) काश्मिर ते आसामपर्यंतचा हिमालयीन विभाग
३) मध्य विभाग   ४) गंगेचे मैदान
- 3) Which one of the following regions indicates the example of high intensity zone of earthquake in India?
1) The Zone of Peninsula   2) Himalayan Belt from Kashmir to Assam
3) Central Zone   4) Ganga Plain
- ४) पृथ्वीच्या भूकवचात बदल घडविण्यासाठी खालीलपैकी कोणती अंतर्गत शक्ती कारणीभूत ठरते ?
१) वारा   २) नदी   ३) भूकंप   ४) हिमनदी
- 4) Which of the following endogenic force causes changes in the Earth's crust ?
1) Wind   2) River   3) Earthquake   4) Glaciers
- ५) लाव्हासारखे उद्रेक व वहन होऊन दख्खनच्या बंधाची निर्मिती कशी झाली ?
१) ११५ दशलक्ष वर्षापूर्वी   २) १२२ दशलक्ष वर्षापूर्वी   ३) १२८ दशलक्ष वर्षापूर्वी   ४) १३५ दशलक्ष वर्षापूर्वी

- 5) When was the Deccan Trap formed due to eruptions and flows by Lava ?
1) 115 million years ago   2) 122 million years ago
3) 128 million years ago   4) 135 million years ago
- ६) खालीलपैकी कोणता बाह्य अग्निजन्य खडक आहे ?
१) ग्रॅनाइट   २) बेसॉल्ट   ३) शेल   ४) शिस्ट
- 6) Which of the following is an extrusive igneous rock ?
1) Granite   2) Basalt   3) Shale   4) Schist

२) भूरूपे

- १) खालीलपैकी कोणते खाजणाचे उदाहरण आहे ?
a) चिल्का सरोवर   b) सांबर सरोवर   c) पुलिकत सरोवर   d) लोणार सरोवर
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (c) दोन्ही   ४) (b) आणि (d) दोन्ही
- 1) Which of the following is the example of Lagoon ?
(a) Chilka lake   (b) Sambar lake   (c) Pulicat lake   (d) Lonar lake
- Answer Options :**
1) Only (a)   2) Only (b)   3) Both (a) and (c)   4) Both (b) and (d)

- २) "खचदरी" या प्रमुख भूरूपांची निर्मिती ..... होते.
१) ज्वालामुखी विस्फोटा मुळे   २) वळण (घडी) मुळे
३) भ्रंश मुळे   ४) वरीलपैकी कोणते ही नाही
- 2) "Rift valley" is a major landform resulting from
1) Volcanic eruption   2) Folding
3) Faulting activity   4) None of the above

- ३) जोड्या लावा :
प्रवाहाचे प्रकार   **स्पष्टीकरण**
a) अनुवर्ती   (i) दृश्यांशामधून दरी तयार होऊन प्रवाह वाहणे
b) प्रलुवर्ती   (ii) मुळ उताराने नियंत्रित प्रवाह
c) परावर्ती   (iii) खडकाच्या नतीच्या विरुद्ध वाहणे
d) गुंफित प्रवाह   (iv) प्रवाहाची आपापसात जोडलेली व्युत्करचना
- पर्यायी उत्तरे :**

- (a) (b) (c) (d)
१) (iv) (ii) (iii) (i)
२) (ii) (iii) (i) (iv)
३) (iv) (i) (ii) (iii)
४) (ii) (iii) (iv) (i)

3) Match the following :

Types of Stream

Explanation

a) Consequent	i) Stream develops valley across outcrop
b) Obsequent	ii) Flow controlled by original slope
c) Subsequent	iii) Flowing opposite to the dip of rock
d) Braided	(iv) Maze of interconnected channels

Answer Options ;

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
2)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
3)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)
4)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

४) "अपवर्णन" हे कोणत्या प्रकारच्या अपक्षय प्रक्रियेशी संबंधित आहे ?

- १) भौतिक अपक्षय   २) रासायनिक अपक्षय   ३) जैविक अपक्षय   ४) जैवरासायनिक अपक्षय

4) Which type of weathering process is related to "Exfoliation" ?

- 1) Physical weathering   2) Chemical weathering
3) Biotic weathering   4) Bio-chemical weathering

५) खालील वळ्यांच्या प्रकारांच्या योग्य जोड्या लावा :

a) एकनत वळ्या	(i) दोन्ही भुजा समांतर पण एका बाजूला झुकलेल्या
b) समनत वळ्या	(ii) एक भुजा दुसऱ्या भुजेवर उलटलेली
c) परिवलित वळ्या	(iii) एक भुजा मंद व दुसरी लंबवत
d) प्रतिवलित वळ्या	(iv) दोन्ही भुजा समांतर व भूपृष्ठासही समांतर

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
२)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
३)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
४)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)

5) Match the following for types of folds:

a) Monoclinial fold	G) Both limbs parallel but inclined to one side
b) Isoclinal fold	(ii) One limb turned over the other limb
c) Recumbent fold	(iii) One limb inclined and the other perpendicular
d) Overturned fold	(iv) Both limbs parallel to each other and the ground

Answer Options:

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
2)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
3)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
4)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)

- ६) सागरी लाटांच्या खनन कार्यामुळे खालीलपैकी कोणत्या भूरूपांची निर्मिती होते ?
१) सागरी गुहा   २) बर्म   ३) पुळणी   ४) वरीलपैकी सर्व
- 6) Which of the following landforms is formed due to erosional work of ocean waves?
1) Sea Caves   2) Beans   3) Beaches   4) All of the above
- ७) समुद्रकिनाऱ्यावरील लाटांच्या अपक्षय कार्यामुळे खालीलपैकी कोणती भुरुपे निर्माण होतात ?
१) समुद्र कडा, आखात, समुद्रकिनाऱ्यावरील गुहा, समुद्र तटीय स्तंभ
२) समुद्र कडा, तरंग निर्मित चबुतरा, वाळूचे दांडे, खाजण
३) आखात, समुद्र कडा, खाजण, वाळूचे दांडे
४) समुद्र तटीय स्तंभ, समुद्र कडा, आखात, खाजण
- 7) Which of the following landforms are produced on coastal area by wave erosion?
1) Sea cliff, Bay, Sea caves, Sea stacks
2) Sea cliff, Wave built terrace, Sand bars, Lagoon
3) Bay, Sea cliff, Lagoon, Sand bars
4) Sea tacks, Sea cliff, Bay, Lagoon

३) जागतिक विभाग, पर्वत, पठारे, नद्या आणि प्रकल्प

- १) या खंडाचा क्षेत्रफळानुसार (चौ.कि.मी.) जगात पाचवा क्रमांका आहे.
१) युरोप   २) दक्षिण अमेरिका   ३) अंटार्क्टिका   ४) ऑस्ट्रेलिया
- 1) According to area (in sq.km.) it's a fifth number of continent in the world :
1) Europe   2) South America   3) Antarctica   4) Australia
- २) ..... हा जगातील सर्वाधिक नैसर्गिक आपत्तीप्रवण प्रदेश आहे.
१) आशिया-पॅसिफिक   २) सहारा वाळवंटाच्या दक्षिणेकडील आफ्रिका
३) मध्य पूर्व आणि उत्तर आफ्रिका   ४) पूर्व युरोप
- 2) is the most natural disaster prone area in the world.
1) Asia-Pacific   2) Sub-Saharan Africa
3) Middle East and North Africa   4) Eastern Europe
- ३) युनेस्कोने 'जागतिक वारसा सूची' मध्ये या स्थळाला समाविष्ट केलेले आहे.
१) ग्रेट बॅरिअर रिफ (प्रवाळ खडकांची रांग)   २) ग्रेट रिफ्ट व्हॅली (खचदरी)
३) ग्रेट सॉल्ट लेक (खान्या पाण्याचे सरोवर)   ४) ग्रेट प्लॅन (मैदानी प्रदेश)
- 3) UNESCO had included this place in 'World Heritage List' :
1) Great Barrier Ree   2) Great Rift Valley
3) Great Salt Lake   4) Great Plain
- ४) योग्य जोड्या लावा.
a) ताकलामाकन   i) चिली व पेरू
b) अँटाकामा   ii) सुदान
c) न्यूबिया   iii) मंगोलिया
d) गोबी   iv) चीन

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (ii) (i) (iv) (iii)
२) (iii) (ii) (i) (iv)
३) (iv) (ii) (iii) (i)
४) (iv) (i) (ii) (iii)

4) Match the suitable pairs :

- a) Taklamakan   i) Chili & Peru
b) Atacama   ii) Sudan
c) Newbiya   iii) Mangolia
d) Gobi   iv) China

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (ii) (i) (iv) (iii)
2) (iii) (ii) (i) (iv)
3) (iv) (ii) (iii) (i)
4) (iv) (i) (ii) (iii)

५) जोड्या लावा :

(I)

- अ) सेंट पॉल रिज
ब) मरियाना गर्ता
क) चॅलेंजर राईज

(II)

- i) पॅसिफिक महासागर
ii) अटलांटिक महासागर
iii) हिंद महासागर

पर्यायी उत्तरे :

अ   ब   क

- १) i   ii   iii
२) iii   i   ii
३) ii   i   iii
४) i   iii   ii

5) Match the pair :

(I)

- a. Saint Paul Ridge
b. Mariana Trench
c. Challenger Rise

(II)

- i. Pacific Ocean
ii. Atlantic Ocean
iii. Indian Ocean

Answer Options:

a   b   c

- 1) i   ii   iii
2) iii   i   ii
3) ii   i   iii
4) i   iii   ii

६) खालील नमूद जागतिक पठारांच्या त्यांच्या खंडांशी जोड्या लावा :

a) कोलंबिया पठार	i) आशिया
b) बोलिव्हिया पठार	ii) युरोप
c) सेंट्रल मॅसिफ पठार	iii) दक्षिण अमेरिका
d) युनान पठार	iv) उत्तर अमेरिका

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)
२)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)
३)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
४)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)

6) Match the following plateaus with their continents :

a) Columbia plateau	i) Asia
b) Bolivia plateau	ii) Europe
c) Central Massif plateau	iii) South America
d) Yunan plateau	iv) North America

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)
2)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)
3)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
4)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)

७) जोड्या लावा :

पठारांचे प्रकार	पठारांचे उदाहरण
a) पर्वतांतर्गत पठार	i) कोलोरेडोचे पठार
b) पर्वतपदीय पठार	ii) कोलंबियाचे पठार
c) ज्वालामुखीमुळे तयार झालेले पठार	iii) ग्रीनलँडचे पठार
d) हिमनदीच्या कार्यामुळे तयार झालेले पठार	iv) बलुचिस्तानचे पठार

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
२)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
३)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)
४)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)

7) Match the following :

Types of Plateau

a) Intermont Plateau
b) Piedmont Plateau
c) Lava Plateau
d) Glacier Erosion Plateau

Example of Plateau

i) Colorado Plateau
ii) Colombia Plateau
iii) Greenland Plateau
iv) Baluchistan Plateau

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
3)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)
4)	(iv)	(ii)	(i)	(iii)

३) हवामान – वातावरण, वारे आणि महासागर प्रवाह

- १) वातावरण
२) वारे आणि महासागर प्रवाह
३) हवामान

१) वातावरण

- १) एक इंच वायुभार म्हणजे किती ?
१) ३.४ मिलीबार   २) ४.३ मिलीबार   ३) ३४ मिलीबार   ४) १२ मिलीबार
- 1) One inch air pressure means how much ?
1) 3.4 millibar   2) 4.3 millibar   3) 34 millibar   4) 12 millibar
- २) ६७° अक्षवृत्तावर सौरशक्ती मिळण्याचा कालावधी किती असतो ?
१) १३ दिवस   २) २० दिवस   ३) १ महिना   ४) ३ महिने
- 2) What is the duration of solar energy received at 67° latitude ?
1) 13 days   2) 20 days   3) 1 month   4) 3 months
- ३) 'केनेली हेवीसाईड' या उपथराचा समावेश ..... मध्ये होतो.
१) तपांबर   २) स्थितांबर   ३) दलांबर   ४) बाह्यांबर
- 3) The 'Kennelly Heaviside' sublayer consists in ..... layer.
1) Troposphere   2) Stratosphere   3) Ionosphere   4) Exosphere
- ४) पृथ्वीच्या दर चौरस सेंटीमीटर पृष्ठभागावर दर मिनिटास १.९४ कॅलरी सौर ऊर्जा मिळते त्यास काय म्हणतात ?
१) सौर स्थिरपद   २) उष्णता संतुलन   ३) भूधवलता   ४) यापैकी नाही
- 4) The Earth's surface receiving 1 94 calories solar energy per sq. cm. per minute is called
1) Solar Constant   2) Heat Balance   3) Albedo of the Earth   4) None of these
- ५) वातावरणाच्या कोणत्या थरामध्ये ओझोन वायूचा थर आढळतो ?
१) तपांबर   २) तपस्तब्धी   ३) स्थितांबर   ४) आयनांबर
- 5) In which layer of atmosphere does the ozone layer appear ?
1) Troposphere   2) Tropopause   3) Stratosphere   4) Ionosphere

- ६) खालील विधाने पहा :
- a) ऑक्सिजनच्या तीन अणूंपासून अरेगॉन वायू बनलेला असतो.
b) ओझोनचा न्हास पृथ्वीवरील सजीवांसाठी खूप धोकादायक आहे.
c) वाळवंटाचा परावर्तन निर्देशांक २५ ते ३० टक्के असतो.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (b) विधान बरोबर आहे
२) विधान (a) आणि (b) बरोबर आहेत
३) विधान (b) आणि (c) बरोबर आहेत
४) विधान (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत
- 6) Observe the following statements :
- (a) Argon gas is made up of three atoms of oxygen.
(b) The degradation of ozone is very dangerous for life on the Earth.
(c) The albedo of the desert is 25 to 30 percent.

Answer Options :

- 1) Only statement (b) is correct
2) Statements (a) and (b) are correct
3) Statements (b) and (c) are correct
4) Statements (a), (b) and (c) are correct

२) वारे आणि महासागर प्रवाह

- १) १६-५-२०१८ ते २१-५-२०१८ दरम्यान कोणते चक्रीवादळ अरबी समुद्रावर तयार झाले होते ?
१) DAYE   २) SAGAR   ३) LUBAN   ४) GAJA
- 1) Which cyclonic storm was formed between 16-5-2018 to 21-5-2018 over Arabian Sea ?
1) DAYE   2) SAGAR   3) LUBAN   4) GAJA
- २) फयान चक्रीवादळ महाराष्ट्राच्या समुद्र किनाऱ्यावर ..... दरम्यान आढळते.
१) ११ नोव्हेंबर, २००९   २) १२ डिसेंबर, २००७   ३) ०१ नोव्हेंबर, २००६   ४) वरीलपैकी नाही
- 2) Phyan cyclonic storm hit the coast of Maharashtra during
1) 11 November, 2009   2) 12 December, 2007
3) 01 November, 2006   4) None of the above

- ३) जोड्या जुळवा :

चक्रीवादळ	वर्ष
a) निसर्ग	(i) २०२१
b) तौक्ते	(ii) २०२०
c) फयान	(iii) २००९
d) क्यार	(iv) २०१९

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iii)	(ii)	(iv)	(i)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

3) Match the following :

Cyclone	Year
a) Nisarga	(i) 2027
b) Tauktae	(ii) 2020
c) Phyan	(iii) 2009
d) Kyarr	(iv) 2019

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iii)	(ii)	(iv)	(i)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

४) खालील विधाने पहा :

- a) सागर चक्रीवादळ मे २०१९ मध्ये अरबी समुद्रात तयार झाले.
b) सागर चक्रीवादळाने दक्षिण कोकण किनाऱ्यावर मालमत्तेचे नुकसान केले.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर आहे. २) विधान (b) बरोबर आहे.
३) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत. ४) विधाने (a) आणि (b) बरोबर नाहीत.

4) Observe the following statements :

- a) Sagar cyclonic storm originated in May 2019 in Arabian Sea.
b) Sagar cyclonic storm disrupted properties on South Konkan coast.

Answer options:

- 1) Statement (a) is correct 2) Statement (b) is correct
3) Statements (a) and (b) are correct 4) Statements (a) and (b) are incorrect

५) कोणते चक्रीवादळ १७-०५-२०२१ दरम्यान महाराष्ट्राच्या किनारपट्टीवर परिणाम करून गेले ?

- १) निसर्ग २) गुलाब ३) तौक्ते ४) वरीलपैकी नाही

5) Which cyclonic storm affected the coast of Maharashtra during 17-05-2021 ?

- 1) Nisarg 2) Gulab 3) Tauktae 4) None of the above

६) जोड्या जुळवा :

प्रदेश	वाऱ्याचे नाव
a) सहारा वाळवंट	i) फॉन
b) ग्रीस	ii) सेमुन
c) इराण	iii) सिरोक्को
d) आल्प्स	iv) खामसीन

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(i)	(iii)	(ii)	(iv)
२)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
३)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
४)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)

6) Match the following :

Region	Name of the wind
a) Sahara desert	i) Foehn
b) Greece	ii) Semun
c) Iran	iii) Sirocco
d) Alps	iv) Khamsin

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(iii)	(ii)	(iv)
2)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
3)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
4)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)

7) व्यापारी वाऱ्या संबंधी खालीलपैकी कोणती वैशिष्टे बरोबर आहेत ?

- a) उत्तर गोलार्धात ते आग्नेय दिशेकडून वाहतात.
- b) उत्तर गोलार्धात ते ईशान्य दिशेकडून वाहतात.
- c) ते अत्यंत नियमित वाहतात.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (b) बरोबर आहेत
- २) फक्त (b) आणि (c) बरोबर आहेत
- ३) फक्त (c) बरोबर आहेत
- ४) वरील सर्व बरोबर आहेत

7) Which of the following characteristics of trade winds is/are correct ?

- (a) In the Northern hemisphere they blow from South-east.
- (b) In the Northern hemisphere they blow from North-east.
- (c) They blow with great regularity.

Answer Options :

- 1) Only (a) and (b) are correct
- 2) Only (b) and (c) are correct
- 3) Only (c) is correct
- 4) All of the above are correct

८) इंटरसेप्शन लॉस ..... आहे.

- १) वादळ संपण्याच्या दिशेने अधिक
- २) वादळाच्या सुरुवातीला कमी आणि हळूहळू वाढते
- ३) संपूर्ण वादळात एकसमान
- ४) वादळाच्या सुरुवातीला उच्च आणि हळूहळू कमी होते

8) Interception loss is .....

- 1) more towards the end of a storm
- 2) less at the beginning of a storm and gradually increases
- 3) uniform throughout the storm
- 4) high in the beginning of storm and gradually decreases

३) महासागर प्रवाह

१) एल निनोमुळे कोणकोणत्या देशात तीव्र दुष्काळ पडला होता ?

- a) इंडोनेशिया
- b) पेरू
- c) बांगलादेश
- d) भारत

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a), (b)
- २) (b), (c)
- ३) (a), (b), (c)
- ४) (a), (c), (d)

1) In which countries did severe drought occur due to El Nino ?

- a) Indonesia   b) Peru   c) Bangladesh e   d) India

Answer Options :

- 1) (a), (b)   2) (b), (c)   3) (a), (b), (c)   4) (a), (c), (d)

२) खालील विधाने पहा :

- a) ला निनामुळे चांगला पाऊस होऊन पेरूची किनारपट्टी हिरवीगार बनते.
b) ला निनामुळे पेरूच्या वाळवंटात चांगला पाऊस होऊन कापूस, नारळ, केळी यांचे भरपूर उत्पादन होते.
c) एल निनो प्रशांत महासागरातील अनियमित उबदार सागरी प्रवाह आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त विधान (a) बरोबर आहे   २) फक्त विधान (b) आणि (c) बरोबर आहेत
३) विधान (b) आणि (c) बरोबर आहेत   ४) फक्त विधान (c) बरोबर आहे

2) Observe the following statements :

- a) The Peruvian coast becomes green due to good rainfall from La Nina. .
b) There is a rich harvest of cotton, coconut, banana in the Peruvian desert due to good rainfall from La Nina.
c) El Nino is an irregular warm ocean current in the Pacific Ocean.

Answer Options :

- 1) Only statement (a) is correct   2) Statements (a) and (b) are correct
3) Statements (b) and (c) are correct   4) Only statement (c) is correct

३) ला निना बद्दल कोणती माहिती सत्य आहे ?

- a) हा थंड सागरी प्रवाह आहे.
b) हा एल निनोच्या विरुद्ध आहे.
c) ला निना ही एल निनोची धाकटी बहीण मानली जाते.
d) ला निना तयार झाल्यानंतर व्यापारी वारे त्यांचा वेग वाढरतात.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (b)   २) फक्त (c)
३) फक्त (a), (b) आणि (c)   ४) (a), (b), (c) आणि (d)

3) What information about La Nina is correct?

- a) It is a cold ocean current.
b) It is opposite to El Nino.
c) The La Nina is considered to be the younger sister of El Nino.
d) After the occurrence of La Nina, trade winds increase their speed.

Answer Options :

- 1) Only (a) and (b)   2) Only (c)
3) Only (a), (b) and (c)   4) (a), (b), (c) and (d)

४) एल निनो ला ख्रिस्ताचे बाळ म्हटले जाते कारण .....

- १) तो ख्रिसमस नंतर येतो   २) तो ख्रिसमस अगोदर येतो
३) तो पिक कापणी दरम्यान येतो   ४) तो उबदार प्रवाहा बरोबर येतो

- 4) El Nino is called Christ's child because .
1) it occurs after Christmas
2) it occurs before Christmas
3) it occurs during crop harvest
4) it occurs along a warm current
- ५) पेरूच्या किनाऱ्यावर सागरी जीवनाचा नाश .....मुळे होतो.
१) उबदार प्रवाह २) थंड प्रवाह ३) प्रबळ एल निनो ४) प्रबळ ला निना
- 5) The marine life is destroyed on the Peruvian coast due to
1) Warm current 2) Cold current 3) Strong El Nino 4) Strong La Nina

३) हवामान

- १) सर्वसाधारणपणे तापमानाच्या विपरिततेस खालीलपैकी कोणता घटक आवश्यक असतो ?
१) लहान दिनमान २) स्वच्छ हवा ३) डोंगराळ प्रदेश ४) वरीलपैकी सर्व
- 1) Which of the following factors is required for the Inversion of Temperature ?
1) Short day 2) Clean air 3) Highlands 4) All of the above
- २) ..... हे साधारणपणे लांब (दीर्घ) कालावधीच्या हवामानाची सरासरी होय.
१) हवामानशास्त्र २) हवामान ३) जलशास्त्र ४) कृषी हवामानशास्त्र
- 2) ..... is commonly considered to be the weather averaged over a long period of
1) Meteorology 2) Climate 3) Hydrology 4) Agrometeorology
- ३) ऑगस्ट २०२० मध्ये एका विशिष्ट ठिकाणी मासिक पाऊस सामान्यपेक्षा ५० मिमी जास्त नोंदवला गेला. येथे सामान्य शब्दाचा अर्थ.....
१) मागील वर्षी याच महिन्यात झालेला पाऊस
२) मागील महिन्याच्या आकडेवारीवर आधारित पाऊस साधारणपणे अपेक्षित होता
३) मागील १२ महिन्यांच्या रेकॉर्डवरून मोजलेला सरासरी पाऊस
४) विशिष्ट ३० वर्षांच्या मागील रेकॉर्डवरून ऑगस्टसाठी सरासरी मासिक पाऊस
- 3) The monthly rainfall at a place A during August 2020 was recorded as 50 mm above normal. Here the term normal means .....
1) the rainfall in the same month in the previous year
2) the rainfall was normally expected based on previous month's data
3) the average rainfall computed from past 12 month's record
4) the average monthly rainfall for August computed from a specific 30 years of past record

४) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, भौगोलिक राजकारण, जागतिक स्थाने आणि सीमा

- १) मानवी भूगोल, वस्ती भूगोल
- २) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, समुदाय
- ३) राजकीय भूगोल, जागतिक स्थाने आणि सीमा

१) मानवी भूगोल, वस्ती भूगोल

- १) मानवी भूगोलाचे जनक कोण आहे ?
१) डब्ल्यू. एम. डेव्हिस   २) डिमानजिऑन   ३) फ्रेडरिक रॅटझेल   ४) जे. ब्रुन्स
- 1) Who is the Father of Human Geography ?
1) W.M. Davis   2) Demangeon   3) Friedrich Ratzel   4) J. Brunhes
- २) ..... हे मानवी भूगोलाचे जनक आहेत.
१) हेरोडॉटस   २) हेकाटायस   ३) विडाल-डी-ला-ब्लाश   ४) ब्रुन्स
- 2) The father of Human Geography is .....
1) Herodotus   2) Hecataeus   3) Vidal-de-la-Blache   4) Brunhes
- ३) नागरी संरचनेसंबंधी 'सकेंद्रिय कटिबंध सिद्धांत' कोणी मांडला ?
१) होमर हायट   २) ई.डब्ल्यू. बर्गस   ३) उलमन आणि हॅरिस   ४) एच.एस. हेस
- 3) Who proposed the 'Concentric Zone Theory' of civil structure ?
1) Homer Hoyt   2) E.W. Burgess   3) Ullman and Harris   4) H.S. Hayes
- ४) नवनिश्चयवाद या विचारसरणीचे प्रवर्तक कोण आहेत ?
१) हंबोल्ट   २) ब्लाश   ३) ग्रिफिथ टेलर   ४) वरीलपैकी सर्व
- 4) Who is the promoter of the ideology of Neo-determinism ?
1) Humboldt   2) Blache   3) Griffith Taylor   4) All of the above
- ५) मनुष्य क्रियाशील असल्याने तो निसर्गाचे रहस्य जाणून पर्यावरणात बदल घडवून जीवनाचा मार्ग काढतो ही ..... विचारसरणी आहे.
१) शक्यतावाद   २) अशक्यतावाद   ३) थांबा व जा   ४) वरीलपैकी सर्व
- 5) Since man is active, he knows the secrets of nature and changes the environment to find a way of life, this is ..... concept.
1) Possibilism   2) Determinism   3) Stop and Go   4) All of the above
- ६) 'आधुनिक नगर नियोजनाचे जनक' म्हणून ओळखल्या जाणार्या सर पॅट्रिक गेडेस यांनी ..... च्या एकत्रीकरणावर आधारित प्रादेशिक आणि शहर नियोजनासाठी एक नवीन दृष्टीकोन विकसित केला ज्याला गेडियन त्रिकूट संकल्पना म्हणतात. '
१) कार्य - लोक - ठिकाण   २) कार्य - कुटुंब - ठिकाण
३) शहर - जोडशहर - प्रदेश   ४) प्रदेश - शहर - ठिकाण
- 6) Sir Patrick Geddes, known as 'Father of modern town planning,' developed a new approach to regional and town planning based on integration of ..... called the Geddesian trio concept. '
1) Work — Folk — Place   2) Work — Family — Place
3) City — Satellite - Region   4) Region - City - Place

२) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, समुदाय

- १) ..... हा दिवस आणि ..... हे वर्ष जागतिक लोकसंख्या दिन व वर्ष म्हणून साजरा केला जातो.
अ) ११ जुलै, १९७४ ब) १० जुलै, १९७० क) १३ जुलै, १९७५ ड) १५ जुलै, १९७१

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ २) फक्त क ३) फक्त ब ४) फक्त ड

- 1) ..... day and year is celebrated as World Population Day and year.
a) 11 July, 1974 b) 10 July, 1970 c) 13 July, 1975 d) 15 July, 1971

Answer Options :

- 1) Only a 2) Only c 3) Only b 4) Only d

- २) लोकसंख्येच्या वयोगट रचनेनुसार ..... वयोगट हा अनुत्पादक समजला जातो.

- १) ६ वर्षा वरील २) १४ वर्षाखालील ३) १५ ते ३० वर्षाचा ४) ३० ते ५९ वर्षाचा

- 2) According to the age group structure of population, age group is considered as unproductive.

- 1) Above 6 years 2) Under 14 years 3) 15 to 30 years old 4) 30 to 59 years old

- ३) 'लोकसंख्या संक्रमण' सिद्धांत कोणी मांडला ?

- १) कु. सॅपल २) थॉमस जॉन ३) एफ. डब्ल्यू. नॉटेस्टाइन ४) ड. स्टॅप

- 3) Who put forward the theory of 'Demographic Transition' ?

- 1) Miss Semple 2) Thomas John 3) F. W. Notestein 4) D. Stamp

- ४) १८३५ मध्ये ..... यांनी लॉजिस्टीक कर्व्हा वापर करून लोकसंख्याविषयक अंदाज करण्याची पद्धती विकसित केली.

- १) प्लेटलेट २) क्वेटलेट ३) श्रॉफर ४) माल्थस

- 4) In 1835, ... developed population projection method by using logistic curve.

- 1) Platelet 2) Quetelet 3) Shrofer 4) Malthus

- ५) कोणत्या खंडात सर्वात जास्त लोकसंख्या कृषीमध्ये गुंतलेली आहे ?

- १) आशिया २) आफ्रिका ३) अमेरिका ४) ऑस्ट्रेलिया

- 5) In which continent the maximum population is engaged in Agriculture ?

- 1) Asia 2) Africa 3) America 4) Australia

- ६) खालील दिलेल्या विविध अवस्था या कशाशी संबंधित आहे ?

- a) उच्च स्थायी अवस्था b) प्रारंभिक वृद्धी अवस्था c) उत्तर वृद्धी अवस्था d) निम्न स्थायी अवस्था

पर्यायी उत्तरे :

- १) लोकसंख्येची वाढ २) लोकसंख्या संक्रमण ३) अतिरिक्त लोकसंख्या ४) अनुकूलतम लोकसंख्या

- 6) Following stages are related with .....

- a) High stationary stage b) Early expanding stage
c) Late expanding stage d) Low stationary stage

Answer options :

- 1) Population growth 2) Demographic transition
3) Over population 4) Optimum population

- ७) माल्थसच्या म्हणण्यानुसार लोकसंख्या वृद्धीवर बंधन घातले नाही तर लोकसंख्या ..... गतीने वाढत जाईल.

- a) अंकगणिती b) भूमितीय c) गुणाकार d) शून्य

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) बरोबर   २) फक्त (b) बरोबर   ३) (b) आणि (c) बरोबर   ४) फक्त (d) बरोबर
7) According to Malthus population if goes unchecked increase population in ..... ratio.
a) Arithmetic   b) Geometric   c) Multiplicative   d) Zero

Answer Options :

- 1) only (a) correct   2) only (b) correct
3) (b) and (c) correct   4) only (d) correct

- ८) a) ज्या वेळी मृत्यूदर आणि जन्मदर हा सारखा असतो त्यावेळी लोकसंख्या स्थिर असते.
b) जन्मदर जास्त आणि मृत्यूदर कमी असतो तेव्हा लोकसंख्या वाढते.
c) मृत्यूदर जास्त आणि जन्मदर कमी असल्यास लोकसंख्या कमी होते.
d) कोणत्याही देशातील लोकसंख्येची वृद्धी आणि न्हास हा जन्मदर आणि मृत्युदरावर अवलंबून असतो.
वरीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहेत ?
१) (a) आणि, (d) चूक   २) (a) आणि (c)
३) (a),(c) आणि (d)   ४) वरीलपैकी नाही
- 8) (a) Population is stable when mortality rate and birth rate are the same.
(b) Population increases when birth rate is high and mortality rate is low.
(c) If the mortality rate is high and birth rate is low, then the population decreases.
(d) The growth and decline of population of any country depends on the birth rate and mortality rate.
Which of the statements(s) given above are incorrect ?
1) (a) and (d)   2) (a) and (c)   3) (a), (c) and (d)   4) None of the above
- ९) खालील विधानापैकी कोणते/कोणती विधान/विधाने योग्य आहे/आहेत ?
a) एखाद्या देशाच्या किंवा त्यातील सुनिश्चित भूभागाच्या एका विशिष्ट वेळच्या लोकसंख्येविषयी व तिच्या आर्थिक व सामाजिक अंगाविषयी आकडेवारी गोळा करण्याच्या, तिचे संकलन करण्याच्या व ती प्रसिद्ध करण्याच्या संपूर्ण प्रक्रियेला जनगणना असे म्हणतात.
b) जनगणना ग्रंथ म्हणजेच सरकारी यंत्रणेने विशिष्ट हेतूने गोळा केलेल्या लोकसंख्या विषयक विविधांगी प्राथमिक माहितीचे संकलन होय.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (b)   ४) वरीलपैकी नाही
- 9) Which of the following statement(s) is/are correct ?
(a) Census is the whole process of gathering, collecting and publishing statistics about the population of a specific time of a particular country and its economic and social aspects.
(b) The census is a compilation of various statistical data related to the population collected by the government system for a specific purpose.

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (b)   4) None of the above

१०) खालील जुळवा :

- अ) स्थानिक लोक   i) वन्यजाती
ब) आदिम लोक   ii) वनवासी
क) जंगलातील रहिवासी   iii) आदिमजाती
ड) जंगलाची जात   iv) आदिवासी

पर्यायी उत्तरे :

(अ) (ब) (क) (ड)

- 1) (i) (ii) (iii) (iv)
2) (iv) (ii) (iii) (i)
3) (ii) (iv) (i) (iii)
4) (iv) (iii) (ii) (i)

10) Match the following :

- a) Indigenous people i) Vanyajati
b) Primitive people ii) Vanvasi
c) Inhabitant of forest iii) Adimjati
d) Caste of forest iv) Adivasi

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (i) (ii) (iii) (iv)
2) (iv) (ii) (iii) (i)
3) (ii) (iv) (i) (iii)
4) (iv) (iii) (ii) (i)

३) राजकीय भूगोल, जागतिक स्थाने आणि सीमा

१) मानव व पर्यावरण या विषयावर संयुक्त राष्ट्रांची पहिली परिषद केव्हा आयोजित करण्यात आली होती ?

- १) ५ जून १९७०   २) ५ जून १९७२   ३) ५ जून १९७४   ४) ५ जून १९७६

1) When was the first United Nation Conference on human and environment held ?

- 1) 5 June 1970   2) 5 June 1972   3) 5 June 1974   4) 5 June 1976

२) खाली दिलेल्यांच्या योग्य जोड्या लावा.

देश	राजधानी	खंड
a) व्हेनिझुएला	i) सना	I) युरोप
b) सायप्रस	ii) काराकास	II) आशिया
c) येमेन	iii) एंटानानारियो	III) आफ्रिका
d) मदागास्कर	iv) निकोसिया	VI) दक्षिण अमेरिका

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a)-(ii)-(IV)   (d)-(iii)-(II)   (b)-(i)-(III)   (c)-(iv)-(I)
२) (c)-(i)-(II)   (b)-(iii)-(III)   (a)-(ii)-(IV)   (d)-(iv)-(I)
३) (d)-(iii)-(III)   (c)-(i)-(II)   (a)-(ii)-(IV)   (b)-(iv)-(I)
४) (b)-(i)-(I)   (c)-(ii)-(II)   (d)-(iii)-(III)   (a)-(iv)-(IV)

2) Match the following suitable pairs :

Country	Capital	Continent
a) Venezuela	i) Sana	I) Europe
b) Cyprus	ii) Caracus	II) Asia
c) Yemen	iii) Antananarivo	III) Africa
d) Madagaskar	iv) Nicosia	IV) South America

Answer options :

1) (a)-(ii)-(IV)	(d)-(iii)-(II)	(b)-(i)-(III)	(c)-(iv)-(I)
2) (c)-(i)-(II)	(b)-(iii)-(III)	(a)-(ui)-(IV)	(d)-(iv)-(I)
3) (d)-(iii)-(III)	(c)-(i)-(II)	(a)-(ii)-(IV)	(b)-(iv)-(I)
4) (b)-(i)-(I)	(c)-(ii)-(II)	(d)-(iii)-(III)	(a)-(iv)-(IV)

- ३) खालीलपैकी कोणते सहस्रक विकास लक्ष्य आहे ?
- १) अति गरिबी आणि भूक यांचे निर्मूलन
२) लिंग समानतेला प्रोत्साहन
३) बालमृत्यूचे प्रमाण कमी करणे
४) वरील सर्व
- 3) Which of the following is the millennium development goal ?
- 1) Eradication of extreme poverty and hunger   2) Promote gender equality
3) Reduce child mortality   4) All of the above

५) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, पर्यावरण, कृषी

- १) आर्थिक भूगोल
२) कृषी क्षेत्र व पर्यावरण
३) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने
४) उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन

१) आर्थिक भूगोल

- १) आर्थिक भूगोलाचा जनक म्हणून कोणास ओळखले जाते ?
- १) चिशॉल्म   २) रॉबिन्सन   ३) आर. ब्राऊन   ४) आर. ई. मर्फी
- 1) Who is known as the father of Economic Geography ?
- 1) Chisholm   2) Robinson   3) R. Brown   4) R.E. Murphy
- २) खालीलपैकी कोणत्या मानवी आर्थिक क्रिया पूर्णपणे निसर्गावर अवलंबून असतात ?
- १) प्राथमिक   २) द्वितीयक   ३) तृतीय   ४) यापैकी नाही
- 2) Which of the following human economic activities is totally dependent on nature ?
- 1) Primary   2) Secondary   3) Tertiary   4) None of these

२) कृषी क्षेत्र व पर्यावरण

- १) खालीलपैकी कोणता दिवस जागतिक जलदिन आहे ?
- १) २२ मार्च   २) २२ एप्रिल   ३) २२ मे   ४) ५ जून
- 1) Which of the following is the World Water Day ?
- 1) 22nd March   2) 22nd April   3) 22nd May   4) 5th June

२) जोड्या लावा :

देश/क्षेत्र	स्थलांतरीत शेती
a) भारत	(i) लडांग
b) मध्य अमेरिका	(ii) रोका
c) ब्राझिल	(iii) मिल्पा
d) इंडोनेशिया	(iv) झूम

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

१) (i) (ii) (iii) (iv)

२) (iv) (iii) (ii) (i)

३) (i) (iv) (iii) (ii)

४) (iv) (ii) (iii) (i)

2) Match the following :

Country/Area Shifting Agriculture

- a) India (i) Ladang
b) Central America (ii) Roca
c) Brazil (iii) Milpa
d) Indonesia (iv) Jhum

Answer options:

(a) (b) (c) (d)

1) (i) (ii) (iii) (iv)

2) (iv) (iii) (ii) (i)

3) (i) (iv) (iii) (ii)

4) (iv) (ii) (iii) (i)

३) जगातील १५% मृदा कोणत्या कोवळ्या मातीचा आहे ?

- १) अल्फिसोल   २) एन्टीसोल   ३) व्हर्टिसॉल   ४) इनसेप्टिसॉल

3) Which young soil constitutes 15% of soils in the world ?

- 1) Alfisols   2) Entisols   3) Vertisols   4) Inceptisols

४) हवामान बदलाचा सकारात्मक परिणाम आणि लांबलेल्या कृषी हंगामामुळे ..... प्रदेशामध्ये जास्त उत्पादनाची शक्यता असेल.

- १) समशीतोष्ण   २) उष्णकटिबंधीय   ३) शुष्क   ४) उप-आर्द्र

4) There will be positive effect of climate change on possibilities of higher yields in ..... areas due to longer growing season.

- 1) temperate   2) tropical   3) arid   4) sub-humid

५) शेतीतून होणाऱ्या हवेच्या प्रदूषणाचे मुख्य स्वरूप कोणते आहे ?

- १) सल्फर डाय ऑक्साईड   २) अमोनिया   ३) मिथेन   ४) कार्बन मोनॉक्साईड

5) What is the main form of air pollution by agriculture ?

- 1) Sulphur dioxide   2) Ammonia   3) Methane   4) Carbon monoxide

६) भारतीय उपखंडातील भूरूपशास्त्र, हवामान व पर्जन्यमान, नैसर्गिक संपत्ती

- १) भारतीय उपखंडातील भूरूपशास्त्र
- २) भारताचे हवामान
- ३) भारताचे पर्जन्यमान
- ४) भारतातील नैसर्गिक संपत्ती

१) भारतीय उपखंडातील भूरूपशास्त्र

२) भारताचे हवामान

- १) भारतीय हवामान विभागाने २०२१ मधील तापमान आणि पावसाच्या हंगामाबद्दल अहवाल जाहीर केला असून, १२० वर्षांच्या कालावधीत २०२१ हे वर्ष देशातील ..... सर्वाधिक उष्ण वर्ष ठरले आहे.
१) दुसरे   २) पाचवे   ३) सहावे   ४) दहावे
- 1) The Indian Meteorological. Department has published a report about temperature and monsoon in the year 2021, according to which the year 2021 was the hottest year in the last 120 years.
1) 2nd   2) 5th   3) 6th   4) 10th
- २) जी.टी. त्रिवार्था यांच्या हवामान वर्गीकरणानुसार, पश्चिम किनारपट्टीवरील मैदानी भाग आणि त्रिपुरा राज्यात खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे हवामान आहे?
१) पर्वतीय आर्द्र हवामान   २) उष्ण कटिबंधीय शुष्क हवामान
३) उष्ण कटिबंधीय पावसाळी (मान्सून) हवामान   ४) उपोष्ण कटिबंधीय आर्द्र हवामान
- 2) As per G.T. Trewartha's climate classification, Western Coastal Plain and Tripura State exhibit which of the following types of climate ?
1) Humid Mountain Climate   2) Tropical Arid Climate
3) Tropical Monsoon Climate   4) Humid Sub-tropical Climate
- ३) ..... प्रभावामुळे दक्षिण भारतातील टेकड्यांपेक्षा हिमालयाच्या डोंगररांगांमध्ये पैलूचा प्रभाव जास्त दिसून येतो.
१) ध्रुव   २) उंची   ३) वारा   ४) विषुववृत्त
- 3) The effect of aspect is more Pronounced in Himalayan hill ranges than in hills situated in Southern India because of ..... effect.
1) Pole   2) Elevation   3) Wind   4) Equator

३) भारताचे पर्जन्यमान

- १) खालील विधाने पाहा :
a) भारतात मान्सून वारे पाहण्यासाठी ३०° ते ४०° उतर अक्षांशाच्या पट्ट्यात जेट वायुचे अस्तित्त्व कारणीभूत आहे.
b) भारताचा भूमीखंडाचा विस्तृत भाग मान्सून वारे कारणीभूत आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) विधान (a) बरोबर आहे.   २) विधान (b) बरोबर आहे.
३) विधान (a) आणि (b) बरोबर आहेत.   ४) विधान (a) आणि (b) बरोबर नाहीत.

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
२)	(ii)	(iv)	(iii)	(i)
३)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)
४)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)

3) Match the following :

National Park/Sanctuary	State
a) Bandipur	i) Rajasthan
b) Keoladeo	ii) Assam
c) Indravati	iii) Karnataka
d) Manas	iv) Chattisgarh

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
2)	(ii)	(iv)	(iii)	(i)
3)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)
4)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)

७) भारतातील प्रमुख भौतिक प्रदेश - हिमालय, पर्वत, पठार, वाळवंट क्षेत्र, किनारी भाग, बेटे. नद्या आणि प्रकल्प

- १) भारतातील पर्वतरांगा - हिमालय, सह्याद्री, पूर्वघाट
- २) भारतातील मैदानी प्रदेश
- ३) भारतातील पठारे, वाळवंट क्षेत्र
- ४) भारतातील किनारी भाग, बेटे
- ५) भारतातील नद्या आणि प्रकल्प

१) भारतातील पर्वतरांगा - हिमालय, सह्याद्री, पूर्वघाट

- १) काराकोरम पर्वत श्रेणी आणि पीर पांजाल पर्वत श्रेणीमध्ये कोणती पर्वत श्रेणी आढळते ?
१) झास्कर पर्वत श्रेणी   २) पामीर पर्वत श्रेणी   ३) शिवालिक पर्वत श्रेणी   ४) किर्थर पर्वत श्रेणी
- 1) Which mountain range is found between Karakoram mountain range and Pir Panjal mountain range ?
1) Zaskar mountain range   2) Pamir mountain range
3) Shivalik mountain range   4) Kirthar mountain range
- २) जोड्या जुळवा.

हिमखंड	ठिकाण
a) सियाचिन	i) काश्मीर
b) रीमो	ii) काराकोरम
c) गंगोत्री	iii) उत्तराखंड
d) झेमू	iv) सिक्कीम

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
२)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
३)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
४)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)

2) Match the following :

Glacier	Place
a) Siachin	i) Kashmir
b) Rino	ii) Karakoram
c) Gangotri	iii) Uttarkhand
d) Zemu	iv) Sikkim

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
2)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(iv)	(iii)	(i)	(ii)

- ३) खालील पर्वतश्रेणींचा दक्षिणेकडून उत्तरेकडे असा अचूक क्रम ओळखा.
- १) शिवालिक पर्वत, बृहद हिमालय, झास्कर पर्वत, पीरपांजाल पर्वत, लडाख पर्वत, काराकोरम पर्वत
२) शिवालिक पर्वत, पीरपांजाल पर्वत, बृहद हिमालय, झास्कर पर्वत, लडाख पर्वत, काराकोरम पर्वत
३) शिवालिक पर्वत, झास्कर पर्वत, पीरपांजाल पर्वत, लडाख पर्वत, बृहद हिमालय, काराकोरम पर्वत
४) शिवालिक पर्वत, पीरपांजाल पर्वत, झास्कर पर्वत, लडाख पर्वत, काराकोरम पर्वत, बृहद हिमालय
- 3) Arrange in correct order the following mountain ranges from the South to North.
- 1) Shivalik range, Greater Himalayas, Zaskar range, Pirpanjal range, Ladakh range, Karakoram range.
2) Shivalik range, Pirpanjal range, Greater Himalayas, Zaskar range, Ladakh range, Karakoram range.
3) Shivalik range, Zaskar range, Pirpanjal range, Ladakh range, Grater Himalayas, Karakoram range.
4) Shivalik range, Pirpanjal range, Zaskar range, Ladakh range, Karakoram range, Greater Himalayas.

२) भारतातील मैदानी प्रदेश

- १) खालीलपैकी कोणता मैदानी प्रदेश दक्षिण भारताचे धान्याचे कोठार म्हटला जातो ?
- १) उत्कलचे मैदान   २) आंध्रचे मैदान   ३) तामिळनाडूचे मैदान   ४) चिल्का मैदान
- 1) Which of the following plain is called Granary of South India ?
- 1) Utkal plain   2) Andhra plain   3) Tamilnadu plain   4) Chilka plain

३) भारतातील पठारे, वाळवंट क्षेत्र

१) जोड्या लावा :

स्तंभ-I

- a) घुमटाकार पठार
b) ज्वालामुखी पठार
c) सोपानाकार पठार
d) गिरीपाद पठार

स्तंभ-II

- (i) दख्खन पठार
(ii) विंध्य पठार
(iii) छोटानागपूर पठार
(iv) शिलाँग पठार

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (i) (iii) (iv) (ii)
२) (ii) (iv) (iii) (i)
३) (iii) (i) (ii) (iv)
४) (iv) (ii) (i) (iii)

1) Match the following:

Column I

- a) Dome-shaped Plateau
b) Volcanic Plateau
c) Step-like Plateau
d) Piedmont Plateau

Column II

- (i) Decean Plateau
(ii) Vindhya Plateau
(iii) Chota Nagpur Plateau
(iv) Shillong Plateau

Answer Options:

(a) (b) (c) (d)

- 1) (i) (iii) (iv) (ii)
2) (ii) (iv) (iii) (i)
3) (iii) (i) (ii) (iv)
4) (iv) (ii) (i) (iii)

४) भारतातीलकिनारी भाग, बेटे

१) लक्षद्वीप आणि मिनिक्ॉय बेटे विभक्त झाली आहेत -

- १) आठ अंश चॅनलमुळे
२) नऊ अंश चॅनलमुळे
३) दहा अंश चॅनलमुळे
३) शून्य अंश चॅनलमुळे

1) The Laccadive islands and Minicoy islands are separated by

- 1) Eight Degree Channel
2) Nine Degree Channel
3) Ten Degree Channel
4) Zero Degree Channel

२) अरबी समुद्रातील लक्षद्वीप हे बेटसमुह उत्तरेकडे व दक्षिणेकडे या नावाने ओळखली जातात.

- १) करवती व मिनिक्ॉय
२) अमीनदीवी व कन्ननोर
३) नारकोंडम व बॅरन
४) अंदमान व निकोबार

2) The islands of Lakshadweep in the Arabian Sea are known as Betsamuh North and South.

- 1) nd Karavatti and Minicoy
2) Amindivi and Kannanor
3) Narcondam and Barron
4) Andaman and Nicobar

४) भारतातील नद्या व त्यांच्यावरील धबधबे यांच्या योग्य जोड्या लावा :

नदी	धबधबे
a) शरावती	i) शिवसमुद्रम
b) नर्मदा	ii) गोकक
c) कावेरी	iii) जोग
d) घटप्रभा	iv) कपिलधारा

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
२)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
३)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
४)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)

4) Match the pairs of Indian rivers and waterfalls on it :

River	Waterfall
a) Sharawati	i) Shibsamudram
b) Narmada	ii) Gokak
c) Kaveri	iii) Jog
d) Ghatprabha	iv) Kapildhara

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
2)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
3)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
4)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)

५) खालील विधानांचे परीक्षण करा व योग्य पर्याय निवडा.

विधान अ : सिंधू नदीच्या पात्रातील 'माजुली' हे जगातील सर्वात मोठे नदीचे बेट आहे.

विधान ब : ब्रह्मपुत्रा नदीला तिबेट मध्ये 'दिहांग' आणि अरुणाचल प्रदेशामध्ये 'त्सांगपो' या नावाने ओळखले जाते.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही बरोबर आहेत   २) विधान अ बरोबर असून आणि विधान ब चूक आहे.
३) विधान अ चूक असून आणि विधान ब बरोबर आहे   ४) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही चूक आहेत.

5) Examine the following statements and choose the correct option.

Statement A : The world's largest River Island 'Majuli' is in Sindhu river bed.

Statement B : In Tibet, river Brahmaputra is known as 'Dihang' and in Arunachal Pradesh, as "Tsangpo".

Answer options :

- 1) Statement A and Statement B both are correct.
2) Statement A is correct and Statement B is wrong
3) Statement A is wrong and Statement B is correct
4) Statement A and Statement B both are wrong

६) कोसी नदीच्या पात्र बदलामुळे खालीलपैकी कोणत्या राज्यातील सर्वाधिक जिल्ह्यांना नेहमी पुराचा तडाखा बसतो ?

- १) झारखंड   २) बिहार आणि उत्तर प्रदेश   ३) बिहार   ४) उत्तर प्रदेश

- 6) Majority districts of which state are affected by the floods due to change in the course of river Kosi ?
- 1) Jharkhand
2) Bihar and Uttar Pradesh
3) Bihar
4) Uttar Pradesh

- 7) हिमाचल प्रदेशातील भाक्रा हे धरण कोणत्या नदीवर बांधण्यात आले आहे ?

१) सतलज २) रावी ३) चिनाब ४) बियास

- 7) In Himachal Pradesh the Bhakra dam built on which river ?

1) Sutlej 2) Ravi 3) Chenab 4) Beas

- ८) तापी जलप्रणालीची लांबी किती आहे ?

१) ५४० किमी २) ७६२ किमी ३) ९०० किमी ४) ७२४ किमी

- 8) The total length of Tapi River is :

1) 540 km 2) 762 km 3) 900 km 4) 724km

- ९) खाली दिलेल्यांच्या योग्य जोड्या लावा :

नद्या

उगमस्थाने

a) कृष्णा	i) ब्रह्मगिरी डोंगर
b) गोदावरी	ii) महादेव डोंगर
c) तापी	iii) मैकल डोंगर
d) नर्मदा	iv) सह्याद्री पर्यंत

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

१) (iv) (ii) (iii) (i)

२) (iv) (i) (ii) (iii)

३) (iii) (iv) (ii) (i)

४) (i) (iv) (ii) (iii)

- 9) Match the following suitable pairs :

River

Rising place

a) Krishna	i) Brahmagiri hill
b) Godawari	ii) Mahadev hill
c) Tapi	iii) Maikal hill
d) Narmada	iv) Sahyadri Mountain

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

1) (iv) (ii) (iii) (i)

2) (iv) (i) (ii) (iii)

3) (iii) (iv) (ii) (i)

4) (i) (iv) (ii) (iii)

१०) भारतातील प्रमुख नद्या व त्याची एकूण लांबी यांच्या योग्य जोड्या लावा.

नदी	लांबी (कि.मी.)
a) सिंधू	i) २९६०
b) गंगा	ii) १३१२
c) ब्रह्मपुत्रा	iii) २८८०
d) नर्मदा	iv) २५२५

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
२)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
३)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
४)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

10) Match the correct pairs of major rivers in India and its total length :

River	Length (k.m.)
a) Sindhu	i) 2960
b) Ganga	ii) 1312
c) Brahmaputra	iii) 2880
d) Narmada	iv) 2525

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
2)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
3)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
4)	(ii)	(iii)	(iv)	(i)

११) भाक्रा-नानगल प्रकल्प ..... राज्यांशी संबंधित आहे.

१) उत्तर प्रदेश, उत्तराखंड, बिहार	२) बिहार, झारखंड, पश्चिम बंगाल
३) पंजाब, हरियाणा, राजस्थान	४) मध्य प्रदेश, पंजाब, हरियाणा

11) Bhakra Nangal Project is related with ....., ..., ... States.

1) Uttar Pradesh, Uttarakhand, Bihar	2) Bihar, Jharkhand, West Bengal
3) Punjab, Haryana, Rajasthan	4) Madhya Pradesh, Punjab, Haryana

१२) उकाई आणि कारापार जलसिंचन प्रकल्प कोणत्या नदीवर आहेत ?

१) नर्मदा आणि तापी	२) महानदी	३) साबरमती आणि नर्मदा	४) तापी
--------------------	-----------	-----------------------	---------

12) The Ukai and Karapara irrigation projects are situated on the river :

1) Narmada and Tapi	2) Mahanadi	3) Sabarmati and Narmada	4) Tapi
---------------------	-------------	--------------------------	---------

१३) भारतातील नदीजोड प्रकल्प अंतर्गत कॅप्टन दस्तूर यांनी ही योजना सुचविली :

१) गंगा-कावेरी प्रकल्प	२) माला कालवा प्रकल्प
३) ब्रह्मपुत्रा - गंगा प्रकल्प	४) केन - बेतवा प्रकल्प

13) Captain Dastur proposed this project under River Linking Project in India :

1) Ganga - Kaweri project	2) Mala canal project
3) Brahmaputra - Ganga project	4) Ken - Betwa project

- १४) सन २०१०-११ मध्ये भारतामध्ये कोणत्या स्रोतामुळे ६० टक्क्यापेक्षा जास्त क्षेत्र ओलिताखाली होते ?
a) कालवे   b) उपसा सिंचन   c) तलाव   d) विहीरी व कूपनलिका
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a) आणि (b)   २) फक्त (c)
३) फक्त (a), (b) आणि (c)   ४) फक्त (d)
- 14) Which sources irrigated more than 60 percent area in India in 2010 — 11 ?
(a) Canals   (b) Lift irrigation   (c) Tanks   (d) Wells and tubewells
- Answer Options :**
1) Only (a) and (b)   2) Only (c)   3) Only (a), (b) and (c)   4) Only (d)

८) भारतातील लोकसंख्या, भाषा, जमाती, वंश, स्थाने आणि सीमा, भौगोलिक राजकारण

- १) भारतातील लोकसंख्या
२) लोकसंख्या स्थलांतर
३) भारतातील जमाती, वंश आणि भाषा
४) सामाजिक भूगोल, वसाहती
५) राजकीय भूगोल - प्रशासकीय विभाग, स्थाने आणि सीमा

१) भारतातील लोकसंख्या

- १) २०११ च्या जनगणनेनुसार ..... टक्के लोकसंख्या भारतातील शेती आणि संलग्न कामांमध्ये गुंतलेली आहे.
१) ७४-७   २) ६०-५   ३) ५४-६   ४) ६५:१
- 1) As per the Census 2011 ..... percent of the population is engaged in agriculture and allied activities in India.
1) 74-7   2) 60-5   3) 54-6   4) 65:1
- २) साक्षरता दरातील क्रमवारीनुसार भारतातील खालील राज्यांचा क्रम लावा. (जनगणना २०११)
a) महाराष्ट्र   b) हिमाचल प्रदेश   c) दिल्ली   d) तामिळनाडू
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (d), (c), (b), (a)   २) (c), (b), (d), (a)   ३) (b), (c), (a), (d)   ४) (c), (b), (a), (d)
- 2) Arrange the following States of India (Census 2011)
(a) Maharashtra   (c) Delhi   (b) Himachal Pradesh   (d) Tamil Nadu
- Answer Options :**
1) (d), (c), (b), (a)   2) (c), (b), (d), (a)   3) (b), (c), (a), (d)   4) (c), (b), (a), (d)
- ३) खालीलपैकी भारतातील लोकसंख्यावाढीची कारणे कोणती आहेत ?
a) जन्मदर व व मृत्युदरातील तफावत   b) विवाहाची सार्वत्रिकता
c) लहान वयात विवाह   d) बहुपत्नीत्व
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a)   २) (a) आणि (c)   ३) (a), (c) आणि (d)   ४) वरीलपैकी सर्व

- 3) Which of the following are the reasons for population growth in India ?
(a) The difference between birth rate and mortality rate (b) The universality of marriage
(c) Marriage at an early age (d) Polygamy

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) (a) and (c)   3) (a), (c) and (d)   4) All of the above

- ४) सन १९८१ ते २०११ या कालावधीतील भारतीय लोकसंख्या वाढ आणि काल सापेक्ष बदल कोणती लोकसंख्या संक्रमण अवस्था दर्शविते ?

- १) उच्च लोकसंख्या वाढीचा कालावधी, तरीही घटता कल   २) जलद लोकसंख्या वाढीचा कालावधी
३) लोकसंख्या वाढीतील सातत्य   ४) स्थिर लोकसंख्या कालावधी

- 4) India's population growth and temporal changes during 1981 to 2011 indicates the population transition stage of

- 1) Period of High growth with declining trend   2) Period of Rapid growth
3) Period of Steady growth   4) Period of stagnant growth

- ५) भारतातील लोकसंख्या धोरण खालीलपैकी कोणत्या बाबीस प्रोत्साहन देते ?

- १) महिलांचे अध्यात्म   २) बेकायदेशीर गर्भपात
३) कुटुंबाच्या मोठ्या आकारामुळे सामाजिक संकटांचा प्रतिबंध होतो.   ४) कुटुंबाचा लहान आकार

- 5) Indian population policy promote which of the following ?

- 1) Women spirituality   2) Illegal abortions
3) Larger Family size protects from social evils   4) Small family size

- ६) भारतातील वाढती लोकसंख्या नियंत्रित करण्यासाठी प्रामुख्याने कोणते/ती उपाययोजना करणे अत्यावश्यक आहे ?

- a) बालमृत्युदरात वाढ   b) पुरुषांचा रोजगार   c) मुलींच्या विलंबित विवाहास प्रोत्साहन
d) जन्मदरात वाढ

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (d) बरोबर   २) फक्त (a) बरोबर
३) फक्त (c) बरोबर   ४) (b) आणि (c) बरोबर

- 6) In order to control the population growth in India which of the following measure/s is/are important?

- a) Increase in infant mortality rate
b) Employment to men
c) To promote late marriages of the girls
d) To promote fertility rate

Answer option :

- 1) Only (d) is correct   2) Only (a) is correct
3) Only (c) is correct   4) (b) and (c) correct

- ७) लोकसंख्या जनगणने मधून काय ज्ञात होते ?

- a) लोकसंख्येचे लिंग प्रमाण   b) जनन दर
c) लोकसंख्येची गतिशीलता (स्थलांतर)   d) ग्रामीण - नागरी प्रदेशात राहणारी लोकसंख्या

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) बरोबर   २) फक्त (c) बरोबर
३) फक्त (d) बरोबर   ४) वरील सर्व बरोबर

- 7) What we comprehend from the population census ?
a) Sex ratio of the population
b) Rate of fertility
c) Mobility of the population
d) People living in rural - urban area

Answer option :

- 1) Only (a) is correct
2) Only (c) is correct
3) Only (d) is correct
4) All the above correct

२) लोकसंख्या स्थलांतर

३) भारतातील जमाती, वंश आणि भाषा

- १) आर्य द्रविड जमाती भारताच्या कोणत्या भागात आढळून येतात ?
१) पंजाब, हरियाणा, काश्मीर
२) उत्तर प्रदेश, बिहार, राजस्थान
३) महाराष्ट्र, केरळ, गुजरात
४) बंगाल, ओरिसा
- 1) Arya Dravidian tribes are found in which part of India?
1) Punjab, Haryana, Kashmir
2) Uttar Pradesh, Bihar, Rajasthan
3) Maharashtra, Kerala, Gujarat
4) Bengal, Orissa
- २) भारतातील आदिम जमातीत सर्वसाधारणपणे किती प्रकरणाची युवागृहे पहावयास मिळतात ?
१) सात
२) तीन
३) पाच
४) चार
- 2) How many youth homes are generally found in primitive tribes of India?
1) Seven
2) Three
3) Five
4) Four
- ३) १९ व्या शतकामध्ये मिझोराममधील ५० ते ८०% आदिवासींनी कोणता धर्म स्वीकारला ?
१) मुस्लीम
२) बौद्ध
३) ख्रिश्चन
४) पारसी
- 3) 50 to 80% of tribals in Mizoram adopted which religion in 19th century?
1) Muslim
2) Buddhist
3) Christian
4) Parsi

४) सामाजिक भूगोल, वसाहती

- १) भारतातील खालीलपैकी कोणते राज्य १०० टक्के कुटुंबांकडे नळ जोडणी (कनेक्शन) असलेले म्हणजे 'हर घर जल राज्य' म्हणवले जाणारे पहिले राज्य आहे ?
१) महाराष्ट्र
२) केरळ
३) गुजरात
४) गोवा
- 1) Which of the following is the first State in India to have 100 percent households with tap water connection, that is 'Har Ghar Jal Rajya' ?
1) Maharashtra
2) Kerala
3) Gujarat
4) Goa
- २) बुंदेलखंड प्रदेशातील ग्रामीण वसाहती कोणत्या प्रकारच्या आहेत ?
१) वर्तुळाकार वसाहती
२) विखुरलेल्या वसाहती
३) केंद्रित वसाहती
४) अर्धकेंद्रित वसाहती
- 2) What are the types of rural settlements in Bundelkhand region ?
1) Circular Settlements
2) Dispersed Settlements
3) Compact Settlements
4) Semi-compact Settlements

- ३) खालीलपैकी कोणते/कोणता घटक प्रामुख्याने दुष्काळ सदृश्य प्रदेशात पिण्याच्या पाण्यावर अत्यंत केंद्रित ताण पडण्यास कारणीभूत झाला/झाले आहेत ?
१) शेती विकास   २) औद्योगिकरण   ३) वाढते शहरीकरण   ४) लोकांचे स्थलांतर
- 3) Which of the following factor is/are responsible for highly localised pressure on freshwater resources especially in drought prone areas ?
1) Development of Agriculture   2) Industrialization
3) Increasing Urbanisation   4) Migration of people
- ४) २०३० पर्यंत खालील घटक ४०% पाण्याचा तुटवडा निर्माण होण्यास कारणीभूत होणार आहेत :
a) अन्न उत्पादनासाठी ताण   b) शहरीकरण   c) जलवाहतुकीची प्रगती   d) लोकसंख्या वाढ
वरीलपैकी कोणता/ते घटक तुटवडा निर्माण होण्यास कारणीभूत होणार आहेत ?
१) फक्त (a) आणि (c)   २) फक्त (c) आणि (d)
३) फक्त (c)   ४) फक्त (a),(b) आणि (d)
- 4) The following are some of the factors responsible for 40% shortfall of water by 2030 :
a) Pressure of food production
b) Urbanisation
c) Development of water transport
d) Population growth
Which of the above factor/s is/are responsible for this shortfall ?
1) Only (a) and (c)   2) Only (c) and (d)   3) Only (c)   4) Only (a),(b) and (d)
- ५) सुरक्षित पाण्याचा स्रोत उपलब्ध नसलेल्या लोकांचे गट खाली दिले आहेत.
a) गरीब लोक   b) गैरसोईनी त्रस्त झालेले लोक   c) स्त्रिया
वरीलपैकी लोकांचे कोणते गट बरोबर आहेत ?
१) फक्त (a) आणि (b)   २) फक्त (b) आणि (c)
३) फक्त (c)   ४) वरील सर्व
- 5) The following are some of the group of people who do not have access to safe water :
a) Poor people   b) Disadvantaged people   c) Women
Which of the above group of people is/are correct?
1) Only (a) and (b)   2) Only (b) and (c)
3) Only (c)   4) All the above

५) राजकीय भूगोल - प्रशासकीय विभाग, स्थाने आणि सीमा

- १) भारताच्या शेजारी राष्ट्रांची संख्या किती आहे ?
१) ७   २) ६   ३) ८   ४) ९
- 1) India is having how many neighbouring countries ?
1) 7   2) 6   3) 8   4) 9
- २) खालीलपैकी कोणत्या राज्याचे भौगोलिक क्षेत्रफळ जास्त आहे ?
१) राजस्थान   २) महाराष्ट्र   २) उत्तर प्रदेश   ४) आंध्र प्रदेश
- 2) Which of the following state has more geographical area ?
1) Rajasthan   2) Maharashtra   3) Uttar Pradesh   4) Andhra Pradesh

- ३) खालील भारतीय केंद्रशासित राज्यांचे चढत्या क्षेत्रफळानुसार मांडणी करून योग्य क्रमवारीची निवड करा.
a) अंदमान आणि निकोबार बेटे   b) लक्षद्वीप   c) चंदीगड
d) दादरा आणि नगर हवेली   e) पुडुचेरी
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (a), (d), (e), (c), (b)   २) (b), (a), (c), (d), (e)
३) (b), (c), (a), (e), (d)   ४) (b), (c), (e), (d), (a)
- 3) Arrange the following according to ascending area of the Indian Union Territory and choose its correct sequence :
a) Andaman and Nicobar Island   b) Lakshadweep
c) Chandigarh   d) Dadra and Nagar Haveli
e) Puducherry
- Answer options :**
1) (a), (d), (e), (c), (b)   2) (b), (a), (c), (d), (e)
3) (b), (c), (a), (e), (d)   4) (b), (c), (e), (d), (a)
- ४) खालीलपैकी कोणत्या राज्याच्या सीमा ह्या दोन देशांना लागून आहेत ?
१) त्रिपुरा   २) मणिपूर   ३) मिझोराम   ४) नागालँड
- 4) Which of the following State Shares its boundary with two Countries ?
1) Tripura   2) Manipur   3) Mizoram   4) Nagaland

९) भारत : कृषी, वनस्पती, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

- १) भारतातील कृषी क्षेत्र
२) भारतातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके
३) भारतातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१) भारतातील कृषी क्षेत्र, पाणलोट व्यवस्थापन

- १) भारतात दूध उत्पादनास चालना देण्यासाठी दूध महापूर योजना सुरू करण्यात आली, त्याचे मार्गदर्शक ..... होते.
१) अॅलेक्स कुरियन   २) तात्यासाहेब कोरे   ३) माधव चितळे   ४) वर्गीस कुरियन
- 1) The Dudh Mahapur scheme was launched to boost milk production in India, its guide was .....
1) Alex Kurien   2) Tatyasaheb Kore   3) Madhav Chitale   4) Varghese Kurien
- २) सेंद्रिय शेतीची सामान्य तत्त्वे ..... आहेत.
अ) उच्च उत्पादनासह अन्न तयार करा.   ब) शेती व्यवस्थेतील जैविक चक्रांना प्रोत्साहन देणे व वाढवणे.
क) कृषी तंत्रामुळे होणारे प्रदूषण टाळा.   ड) दीर्घकाळापर्यंत जमिनीची सुपीकता राखणे आणि वाढवणे.
- पर्यायी उत्तरे :**
१) क आणि ड फक्त   २) अ आणि ब फक्त   ३) ब, क आणि ड फक्त   ४) वरील सर्व
- 2) General principles of organic farming are to .....
a) produce food with high yield.
b) encourage and enhance biological cycles within the farming system.
c) avoid pollution resulting from agricultural techniques.
d) maintain and increase soil fertility in long run.

Answer options :

- 1) c and d only   2) a and b only   3) b, c and d only   4) All of the above

३) शेती पद्धतीचे वर्गीकरण प्रामुख्याने ..... मध्ये केले जाते.

- १) सामूहिक शेती आणि मशागतीची शेती.   २) पारंपरिक शेती आणि सेंद्रिय शेती.
३) सघन शेती आणि अचूक शेती.   ४) पारंपारिक शेती आणि अचूक शेती.

3) Farming system is mainly classified into .....

- 1) Collective farming and Cultivated farming.
2) Conventional farming and Organic farming.
3) Intensive farming and Precision farming.
4) Conventional farming and Precision farming.

४) कृषि अवर्षण (दुष्काळ) ची महत्त्वाची कारणे म्हणजे :

- a) अपुरे पाऊसमान   b) पावसाचे अनियमित वितरण
c) पावसाचे दीर्घ खंड   d) मान्सूनचे उशिरा आगमन

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (b) बरोबर आहेत   २) (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत
३) (c) आणि (d) बरोबर आहेत   ४) सर्व विधाने बरोबर आहेत

4) The important causes for agricultural drought are :

- (a) Inadequate precipitation   (b) Erratic distribution of rainfall
(c) Long dry spell   (d) Late onset of Monsoon

Answer Options :

- 1) (a) and (b) are correct   2) (a), (b) and (c) are correct
3) (c) and (d) are correct   4) All are correct

५) कोरडवाहू क्षेत्रात जमिनीतील ..... हा महत्त्वाचा प्रश्न असल्याने भरपूर प्रमाणात रासायनिक खतांचा वापर करता येत नाही.

- a) रचना   b) तापमान   c) ओल (पाणी)   d) पोत

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)   २) फक्त (c)   ३) फक्त (a) आणि (b)   ४) फक्त (a) आणि (d)

5) Chemical fertilizers on large scale cannot be used in dryland areas due to the problem of soil

- (a) Structure   (b) Temperature   (c) Moisture   (d) Texture

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) Only (c)   3) Only (a) and (b)   4) Only (a) and (d)

६) खालीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?

- a) लोकसंख्येच्या वाढीसह, सिंचन क्षेत्र वाढत आहे आणि कृषि विज्ञानातील प्रगतीमुळे, बहुतेक विस्तृत पीक पद्धती सधन पीक घेण्यास मार्ग देत आहेत.
b) लोकसंख्येच्या वाढीसह, सिंचन क्षेत्र वाढत आहे आणि कृषि विज्ञानातील प्रगतीमुळे, बहुतेक सधन पीक पद्धती सधन पीक पद्धती पीक घेण्यास मार्ग देत आहेत.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) (a) आणि (b)   ४) कोणतेही बरोबर नाही

- 6) Which of the following statements is correct ?
(a) With the increase in population, the irrigated area is increasing and with advances in agricultural sciences, most of the extensive cropping patterns are giving way to intensive cropping.
(b) With the increase in population, the irrigated area is increasing and with advances in agricultural sciences, most of the intensive cropping patterns are giving way to extensive cropping.

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (a) and (b)   4) None of the above

- ७) ..... हे व्यवस्थापन तंत्र आहे ज्यामध्ये पाण्याचा अपव्यय कमीत कमी केला जातो किंवा पाण्याचा अत्यंत कार्यक्षम पद्धतीने वापर केला जातो.

- १) मृदसंधारण   २) जलसंधारण   ३) बाष्पोच्छ्वास   ४) झाडेझुडपे

- 7) ..... is the management technique which eliminates the wastage of water or maximises the efficiency of its use.

- 1) Soil conservation   2) Water convention
3) Evapotranspiration   4) Vegetation

- ८) पाणलोट व्यवस्थापनाची उद्दिष्टे कोणती आहेत ?

- a) प्रक्षेत्र चारी विकसीत/निर्माण करणे   b) जमिनीचा कार्यक्षम वापर
c) पूर नियंत्रण   d) घरगुती, कृषि व औद्योगिक गरजासाठी पुरेसा पाणी पुरवठा

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (d)   २) फक्त (b) आणि (c)
३) फक्त (b), (c) आणि (d)   ४) फक्त (a), (b) आणि (c)

- 8) What are the objectives of watershed management ?

- (a) Development of field channels
(b) Efficient use of land
(c) Flood control
(d) Adequate water supply for domestic, agriculture and industrial needs

Answer Options :

- 1) Only (a) and (d)   2) Only (b) and (c)
3) Only (b), (c) and (d)   4) Only (a), (b) and (c)

- ९) अधिकतम उत्पादन आणि पाणी वापर क्षमता हे केवळ ..... द्वारे शक्य आहे.

- १) योग्य प्रमाणात ओलावा   २) प्रमाणशीर ताटांची संख्या
३) योग्य प्रमाणात खतांचा वापर   ४) वरीलपैकी सर्व

- 9) The maximum yield and water use efficiency is possible only through optimum

- 1) Level of soil moisture   2) Plant population
3) Fertilization   4) All of the above

- १०) जेव्हा सिंचनासाठीचे पाणी महाग असते तेव्हा सिंचन पुढील प्रमाणे केले पाहिजे :

- a) सिंचनाची वारंवारता वाढवा
b) सिंचनाची वारंवारता कमी करा
c) वापरलेल्या प्रती युनिट पाण्यापासून जास्तीत जास्त पीक उत्पादन
d) प्रती युनिट क्षेत्रापासून जास्तीत जास्त पीक उत्पादन

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a)   २) फक्त (b)   ३) फक्त (c)   फक्त (d)

10) When irrigation water is expensive, irrigation should be scheduled to :

- (a) Increase the irrigation frequency
(b) Decrease the irrigation frequency
(c) Maximise crop production per unit of applied water
(d) Maximum crop production per unit area

Answer Options :

1) Only (a)   3) Only (c)   2) Only (b)   4) Only (d)

११) पुढीलपैकी कोणती पावसाचे पाणी साठवण (जलपुनर्भरण) करण्याची उद्दिष्टे आहेत ?

- a) रस्त्यावरील पाण्याचा पूर टाळण्यासाठी
b) भूगर्भाची पाणी पातळी वाढविण्यासाठी
c) भूगर्भातील पाण्याचे प्रदूषण कमी करण्यासाठी
d) पावसाच्या पाण्याचा अपक्षय व न्हास कमी करण्यासाठी

पर्यायी उत्तरे :

१) फक्त (a), (b) आणि (c)   २) फक्त (b), (c) आणि (d)
३) फक्त (a), (c) आणि (d)   ४) वरीलपैकी सर्व

11) Which of the following are the objectives of rainwater harvesting ?

- (a) To avoid flooding of roads   (b) To raise the ground-water table
(c) To reduce ground-water contamination   (d) To reduce run-off loss

Answer Options :

1) Only (a), (b) and (c)   2) Only (b), (c) and (d)
3) Only (a), (c) and (d)   4) All of the above

२) भारतातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

१) खालीलपैकी कोणती राज्ये भूमिगत पाण्यावर प्रचंड ताण पडल्याने त्रस्त झाली आहेत ?

- १) पूर्व महाराष्ट्र - गुजरात   २) दक्षिण आणि पूर्व महाराष्ट्र - राजस्थान
३) राजस्थान - पंजाब   ४) उत्तर प्रदेश - बिहार

1) Which of the following states suffered from severe groundwater stress ?

- 1) Eastern Maharashtra - Gujrat   2) South and Eastern Maharashtra-Rajasthan
3) Rajasthan - Punjab   3) Uttar Pradesh - Bihar

२) भारतात ..... या पिकाला "सुवर्ण तंतू" म्हणतात.

- १) ताग   २) लोकर   ३) कापूस   ४) रेशीम

2) In India 's called as a 'Golden Fiber' crop.

- 1) Jute   2) Wool   3) Cotton   4) Silk

- ३) खरीप हंगामात ऑगस्टच्या पहिल्या पंधरवाड्यात पाऊस सुरु झाल्यास खालीलपैकी कोणती पिके घ्यावीत ?
a) सूर्यफूल   b) कापूस   c) संकरित बाजरी   d) भात

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a) आणि (c)   २) फक्त (b) आणि (d)   ३) फक्त (a) आणि (d)   ४) फक्त (b) आणि (c)
- 3) Which of the following crops should be grown if the rains start in the first fortnight of August during the Kharif season ?
(a) Sunflower   (c) Hybrid pearl millet (b) Cotton   (d) Rice

Answer Options:

- 1) Only (a) and (c)   2) Only (b) and (d)   3) Only (a) and (d)   4) Only (b) and (c))

- ४) खालील विधाने विचारात घ्या :

a) २०१२ मध्ये गव्हापेक्षा मक्याचे वास्तविक क्विंटल प्रति हेक्टर उत्पादन अधिक होते.
b) २०१२ मध्ये गव्हापेक्षा तांदळाचे (भात) वास्तविक क्विंटल प्रति हेक्टर उत्पादन अधिक होते.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहेत ?

- १) फक्त (a) बरोबर आहे   २) फक्त (b) बरोबर आहे.
३) (a) आणि (b) बरोबर आहेत.   ४) (a) आणि (b) चूक आहेत.

- 4) Consider the following statements :

(a) The actual yield per hectare, in quintals, of maize was higher than wheat in 2012.
(b) The actual yield per hectare, in quintals, of rice (paddy) was higher than wheat in 2012.
Which of the statements given above is/are correct ?

- 1) Only (a) is correct   2) Only (b) is correct
3) (a) and (b) are correct   4) (a) and (b) are incorrect

- ५) शेती पद्धतीमध्ये बारमाही वनस्पतींचे पीक (बहुतेक शेंगायुक्त) एकत्र घेणे याला ..... म्हणतात.

१) सिल्वी कुरणशेती   २) पट्टा /गल्ली पीक शेती   ३) कृषी-फळाची कुरणशेती   ४) मिश्र पीक शेती

- 5) Integration of perennial plants (mostly leguminous) in the farming system is called .....

1) silvi pasture   2) alley cropping   3) agri-horti pasture   4) mixed cropping

- ६) ..... या पीक पद्धतीमध्ये लांब आणि अरुंद पट्ट्यात धूपेस प्रतिबंध करणारी पिके (पसरट घन वाढणारी) आणि धूपेस प्रतिबंध न करणारी पिके (उभट वाढणारी) एका आड एक पट्ट्यात घेतली जातात.

१) मिश्र   २) दुबार   ३) पट्टा   ४) आंतरपीक

- 6) ..... cropping is a system of crop production in which long and narrow strips of erosion resisting crops (close growing crops) are alternated with strips of erosion permitting crops (erect growing crops).

1) Mixed   2) Sequence   3) Strip   4) Inter

- ७) खालीलपैकी कोणत्या पीक पद्धतीच्या मालिकेतील दोन्ही पिकांना घटक पिके म्हणतात ?

१) जोड   २) बदली   ३) अनुक्रम   ४) मिश्रित

- 7) In which of the following series of cropping system are both the crops called component crops ?

1) Additive   2) Replacement   3) Sequence   4) Mixed

- 8) आंतरपीकांमध्ये जेव्हा दोन्ही पिके बदली मालिकेत घेतली जातात तेव्हा त्याला असे म्हणतात -

१) पकड पीक   २) सापळा पीक   ३) घटक पीक   ४) रिले पीक

- 8) In intercropping when both crops are cultivated in replacement series it is called as -
1) Catch crop   2) Trap crop   3) Component crop   4) Relay crop
- ९) खास व्यवस्थापन पद्धतीने जमिनीची पिक उत्पादन करण्याची क्षमता व जी पिक उत्पन्नात मोजली जाते त्यास ..... म्हणतात.
१) जमिनीची सुपीकता   २) जमिनीची उत्पादकता   ३) जमिनीची घनता   ४) यापैकी नाही
- 9) ..... is the capacity of the soil to produce crops with specific systems of management and is expressed in terms of yield.
1) Soil fertility   2) Soil productivity   3) Soil density   4) None of these
- १०) भारतामध्ये जमिनीची धूप कोणत्या कारणामुळे होते ?
a) वृक्षतोड   b) कुरणांचा नाश   c) भटकी शेती   d) अयोग्य लागवड
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (a)   २) (a) आणि (b)   ३) (b), (c) आणि (d)   ४) वरील सर्व
- 10) What are the causes of soil erosion in India ?
(a) Deforestation   (b) Destruction of grasslands
(c) Shifting agriculture   (d) Wrong methods of cultivation
- Answer options :
1) Only (a)   2) (a) and (b)   3) (b), (c) and (d)   4) All the above

३) भारतातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

- १) आसाम येथे भारतातील सर्वात जास्त ..... चे साठे उपलब्ध आहे.
१) खनिज तेल   २) लोह खनिज   ३) दगडी कोळसा   ४) वरीलपैकी नाही
- 1) Assam has the largest reservoirs of ..... in India.
1) Mineral oil   2) Iron ore   3) Coal   4) None of above
- २) भारतात कोळसा खाणीची सुरुवात सर्वप्रथम ..... येथे झाली.
१) मध्य प्रदेश   २) ओरिसा   ३) पश्चिम बंगाल   ४) आंध्र प्रदेश
- 2) The Coal mining was first started in India in .....
1) Madhya Pradesh   2) Orissa   3) West Bengal   4) Andhra Pradesh
- ३) भारतातील कोळसा क्षेत्रे उत्तर ते दक्षिण अशा योग्य क्रमाने लावा.
१) रांची, हजारीबाग, वर्धा खोरे, गोदावरी खोरे   २) गोदावरी खोरे, वर्धा खोरे, हजारीबाग, रांची
३) हजारीबाग, रांची, वर्धा खोरे, गोदावरी खोरे   ४) गोदावरी खोरे, वर्धा खोरे, रांची, हजारीबाग
- 3) Arrange the coal fields of Indian from North to South in the proper sequence.
1) Ranchi, Hazaribagh, Wardha Valley, Godavari Valley
2) Godavari Valley, Wardha Valley, Hazaribagh, Ranchi
3) Hazaribagh, Ranchi, Wardha Valley, Godavari Valley
4) Godavari Valley, Wardha Valley, Ranchi, Hazaribagh

- ४) भारतातील नैसर्गिक वायू आणि खनिज तेल उत्पादक राज्य म्हणजे .....
- १) केरळ   २) हिमाचल प्रदेश   ३) गोवा   ४) आसाम
- 4) The State which produces natural gas and mineral oil in India is .....
- 1) Kerala   2) Himachal Pradesh   3) Goa   4) Assam

- ५) खनिज तेल उत्पादना संदर्भातील विधाने पहा.
- a) नूनमती तेल शुद्धीकरण कारखाना रूमानियाच्या मदतीने उभारला.
- b) नूनमती तेल शुद्धीकरण कारखाना आसाम मध्ये आहे.
- c) कोयाली तेल शुद्धीकरण कारखान्यास अंकलेश्वर येथून अशुद्ध तेलाचा पुरवठा केला जातो.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत.   २) विधाने (b) आणि (c) बरोबर आहेत.
- ३) विधाने (a), (b), (c) बरोबर आहेत.   ४) विधाने (a), (b), (c) बरोबर नाहीत.
- 5) Observe the statements regarding mineral oil production.
- a) Nunmati oil refinery established with the help of Rumania.
- b) Nunmati oil refinery is located in Assam
- c) The raw mineral oil is supplied to Koyali oil refinery from Ankleshwar

Answer Options :

- 1) Statements (a) and (b) are correct.   2) Statements (b) and (c) are correct.
- 3) Statements (a), (b), (c) are correct.   4) Statements (a), (b), (c) are correct.

- ६) जोड्या लावा :

राज्ये

- अ) कर्नाटक
ब) पश्चिम बंगाल
क) ओडिशा
ड) मध्य प्रदेश

जल-विद्युत प्रकल्प

- I) दुर्गापूर
II) गांधीसागर
III) हिराकूड
IV) तुंगभद्रा

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	IV	I	III	II
२)	III	II	I	IV
३)	IV	III	II	I
४)	III	IV	II	I

- 6) Match the following :

State

- a) Karnataka
b) West Bengal
c) Odisha
d) Madhya Pradesh

Hydroelectric Project

- I) Durgapur
II) Gandhisagar
III) Hirakud
IV) Tungabhadra

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	IV	I	III	II
2)	III	II	I	IV
3)	IV	III	II	I
4)	III	IV	II	I

- ७) जेव्हा तुम्ही दक्षिण भारताकडून उत्तर भारताकडे जाल तेव्हा तुम्हाला खालीलपैकी अणुऊर्जा प्रकल्पाची क्रमवारी मिळेल.
- १) कैगा, तारापूर, काक्रापार, रावतभाटा
२) कैगा, काक्रापार, रावतभाटा, तारापूर
३) कैगा, रावतभाटा, तारापूर, काक्रापार
४) रावतभाटा, कैगा, तारापूर, काक्रापार
- 7) When you move from South India to North India the correct sequence of Nuclear Power Plant you will get is :
- 1) Kaiga, Tarapur, Kakrapara, Rawat Bhata
2) Kaiga, Kakrapara, Rawat Bhata, Tarapur
3) Kaiga, Rawat Bhata, Tarapur, Kakrapara
4) Rawat Bhata, Kaiga, Tarapur, Kakrapara

८) जोड्या जुळवा.

लोहपोलाद उद्योग

राज्य

- अ) बोकारो
ब) दुर्गापूर
क) रूरकेला
ड) भद्रावती
- i) कर्नाटक
ii) ओडिशा
iii) प. बंगाल
iv) बिहार

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	i	ii	iii	iv
२)	iv	iii	ii	i
३)	ii	i	iv	iii
४)	iii	iv	i	ii

8) Match the following :

Iron and Steel Industry State

- a) Bokaro
b) Durgapur
c) Rourkela
d) Bhadravati
- i) Karnataka
ii) Odisha
iii) West Bengal
iv) Bihar

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
2)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
3)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
4)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)

१०) भारतातील उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार

- १) भारतातील उद्योग, शहरे, व्यापार
२) वाहतूक आणि पर्यटन

१) भारतातील उद्योग, शहरे, व्यापार

- १) भिलाई लोह आणि पोलाद उद्योग स्थित असलेले राज्य कोणते ?
- १) पश्चिम बंगाल
२) ओडिशा
३) छत्तीसगड
४) मध्य प्रदेश

- 1) Bhilai Iron and Steel Industry is located in the state of :
1) West Bengal   2) Odisha   3) Chhattisgarh   4) Madhya Pradesh

- २) भारताच्या कोणत्या औद्योगिक प्रदेशास 'भारताचे रूर' म्हणून ओळखतात ?
१) कोलकाता - हुगळी औद्योगिक प्रदेश   २) अहमदाबाद - वडोदरा औद्योगिक प्रदेश
३) मदुराई - कोईम्बतूर - बंगळुरू औद्योगिक प्रदेश   ४) छोटा नागपूर पठारी औद्योगिक प्रदेश

- 2) Which industrial region of India is known as 'Ruhr of India' ?
1) Kolkata - Hooghly Industrial Region
2) Ahmedabad - Vadodara Industrial Region
3) Madurai - Coimbatore - Bengaluru Industrial Region
4) Chota Nagpur Plateau Industrial Region

- ३) खालील विधाने पहा :
a) लाखेचे उत्पादन लेसीफर लॅक्का किड्यापासून होते.
b) जगात सर्वात जास्त लाखेचे उत्पादन भारतात होते.
c) भारतात सेक्युरिटी कागद बनविण्याचा कारखाना होशंगाबाद येथे आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत.   २) विधाने (b) आणि (c) बरोबर आहेत.
३) विधाने (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत.   ४) वरील सर्व विधाने बरोबर नाहीत

- 3) Observe the following statements :
a) Lac is produced from lacciferlacca insects.
b) India is the largest producer of lac in the world.
c) The security paper producing factory is at Hoshangabad

Answer options :

- 1) Statement (a) and (b) are correct   2) Statement (b) and (c) are correct
3) Statement (a), (b) and (c) are correct   4) All the above statements are incorrect

२) वाहतूक आणि पर्यटन

- १) २०१९ नुसार भारतातील देशांतर्गत उत्पन्नातील पर्यटनाचा वाटा किती टक्के आहे ?
१) ९.०%   २) ८.४%   ३) ७.३%   ४) ९.३४%
- 1) What is the percent share of tourism in India's domestic income as of 2019 ?
1) 9.0%   2) 8.4%   3) 7.3%   4) 9.34%
- २) सप्टेंबर २०२१ मध्ये राजस्थानमधील कोणत्या राष्ट्रीय महामार्गावर लढाऊ विमाने उतरवली ?
१) एन.एच.आर. - ६०२   २) एन.एच. - ७२५   ३) एन.एच. - २२५   ४) एन.एच. - ९२५
- 2) In September 2021, on which National Highway in Rajasthan were the fighter aeroplanes landed?
1) N.H.R.—602   2) N.H.-725   3) N.H. — 225   4) N.H.—925
- ३) भारतातील सर्वात लांब राष्ट्रीय महामार्ग ..... आहे.
१) NH 44   २) NH 01   ३) NH 48   ४) NH 06
- 3) The longest National Highway in India is
1) NH 44   2) NH 01   3) NH 48   4) NH 06

- ४) खालीलपैकी शहरांचा कोणता समूह स्वर्णिम चतुर्भुज राष्ट्रीय महामार्गाने जोडलेला आहे ?
१) जालंधर, अंबाला, दिल्ली, जयपूर
२) बंगलोर, चेन्नई, कोलकाता, आग्रा
३) अलाहाबाद, आग्रा, लखनऊ, गोरखपूर
४) विशाखापट्टणम, विजयवाडा, हैद्राबाद, बेळगाव
- ४) Which of the following group of cities are connected by Golden Quadrilateral National Highway System ?
1) Jalandhar, Ambala, Delhi, Jaipur
2) Bangalore, Chennai, Kolkata, Agra
3) Allahabad, Agra, Lucknow, Gorakhpur
4) Vishakhapatnam, Vijaywada, Hyderabad, Belgaum

- ५) सुवर्ण चतुर्भुज मार्गातील खालील मार्ग व त्यांचे अंतर यांच्या योग्य जोड्या लावा.

मार्ग	अंतर (कि.मी.)
a) दिल्ली-मुंबई	i) १४५३
b) मुंबई-चेन्नई	ii) १६८४
c) चेन्नई-कोलकाता	iii) १२९०
d) कोलकाता-दिल्ली	iv) १४१९

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(i)	(iii)	(iv)	(ii)
२)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
३)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
४)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)

- 5) Match the correct pairs of Roads and their respective distance in Golden Quadrilateral.

Road	Distance (k.m.)
a) Delhi-Mumbai	i) 1453
b) Mumbai-Chennai	ii) 1684
c) Chennai-Kolkata	iii) 1290
d) Kolkata-Delhi	iv) 1419

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(iii)	(iv)	(ii)
2)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
3)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
4)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)

- ६) भारतातील दक्षिण रेल्वेचे प्रमुख केंद्र ..... येथे आहे.

१) हैद्राबाद
२) त्रिवेंद्रम
३) बंगळूरु
४) चेन्नई

- 6) The major hub of India's Southern Railway is located at .....

1) Hyderabad
2) Trivandrum
3) Bangalore
4) Chennai

- ७) खालीलपैकी एक भारताच्या पश्चिम किनारपट्टी वरील महत्त्वाचे बंदर आहे.

१) चेन्नई
२) हल्दिया
३) कांडला
४) कोलकाता

- 7) One of the following is an important port situated on the west coast of India.
1) Chennai   2) Haldia   3) Kandla   4) Kolkata
- ८) मार्गाच्या लांबीनुसार भारतीय रेल्वेचा जगात ..... तर मालवाहतुकीनुसार तिचा जगात ..... क्रमांक लागतो.
१) तिसरा, चौथा   २) चौथा, तिसरा   ३) चौथा, चौथा   ४) तिसरा, तिसरा
- 8) In terms of route length, Indian Railway is ..... largest in the world and in terms of freight traffic, it is ..... largest in the world.
1) third, fourth   2) fourth, third   3) fourth, fourth   4) third, third

- ९) खालील विधाने विचारात घ्या :
अ) ३१ मार्च, २०१९ रोजी भारताची रस्ते वाहतूक जगातील दुसऱ्या क्रमांकाची सर्वात मोठी रस्ते वाहतूक आहे.
ब) २०१९-२० मध्ये प्रतिदिन रस्ते बांधणीचे प्रमाण ३६.५ किमी वरून २०२०-२१ मध्ये ४०.५ किमी इतके लक्षणीयरीत्या वाढले आहे.

वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने योग्य आहे/त ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ योग्य आहे   २) फक्त ब योग्य आहे
३) दोन्ही अ आणि ब चूक आहेत   ४) दोन्ही अ आणि ब योग्य आहेत
- 9) Consider the following statements :
a) India's road transport is the second largest in the world as on 31st March, 2019.
b) The extent of road construction per day increased substantially in 2020-21 to 40.5 km per day from 36.5 km per day in 2019-20.

Which of the above statements is/are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a is correct   2) Only b is correct
3) Both a and b are incorrect   4) Both a and b are correct
- १०) खालील विधाने विचारात घ्या :
अ) २०१६ मध्ये उडानची सुरुवात केली गेली.
ब) उडान हा भारत सरकारचा आंतरराष्ट्रीय विमानतळ विकास कार्यक्रम आहे.
क) २०१६ मध्ये उडान सुरुवात होईपर्यंत, भारतात ७४ विमानतळे नियोजित कार्य करित होती.
वरीलपैकी कोणते/ती विधान/ने बरोबर आहे/आहेत ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब बरोबर आहेत   २) फक्त ब आणि क बरोबर आहेत
३) फक्त अ आणि क बरोबर आहेत   ४) फक्त ब बरोबर आहेत.
- 10) Consider the following statements :
a) UDAN was launched in 2016.
b) UDAN is an International Airport Development Program of the Government of India.
c) Till launching of UDAN in 2016, India had 74 airports having scheduled operations.

Which of the above statements is/are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a and b are correct   2) Only b and c are correct
3) Only a and c are correct   4) Only b is correct

११) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल – खडक, सह्याद्री, पठार, कोकण, महाराष्ट्रातील नद्या

- १) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल – खडक
- २) सह्याद्री पर्वतरांग, शिखरे व टेकड्या, महाराष्ट्र पठार
- ३) कोकण किनारपट्टी
- ४) महाराष्ट्रातील नद्या

१) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल – खडक

- १) महाराष्ट्रात ..... खडक पूर्व विदर्भ व कोकण खेरीज सर्वत्र आढळतो.
१) जलजन्य   २) बेसॉल्ट   ३) रूपांतरित   ४) यापैकी नाही
- 1) ..... rocks are found everywhere except East Vidarbha and Konkan in Maharashtra.
1) Aquatic   2) Basalt   3) Transformed   4) None of these
- २) महाराष्ट्राच्या पूर्वेकडील भागाला ..... म्हणतात.
अ) कोकण   ब) मराठवाडा   क) पश्चिम महाराष्ट्र   ड) विदर्भ
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त अ   २) फक्त ब   ३) फक्त ड   ४) फक्त अ आणि क
- 2) The Eastern part of Maharashtra is known as .....
a) Konkan   b) Marathawada
c) Western Maharashtra   d) Vidarbha
Answer options :
1) Only a   2) Only b   3) Only d   4) Only a and c
- ३) महाराष्ट्रातील मानवी वसाहतीच्या दृष्टीने मध्याश्म गुण आणि ताप्रपाषाण युगाच्या संदर्भासाठी ..... येथे संशोधन करण्यात आले.
१) पाटणे (जळगाव)   २) हातखंबा (रत्नागिरी)   ३) इनामगाव (पुणे)   ४) वरीलपैकी सर्व
- 3) Research was done at with reference to the Middle Age and Copper Age in terms of human settlement in Maharashtra.
1) Patne (Jalgaon)   2) Hatkhamba (Ratnagiri)
3) Inamgaon (Pune)   4) All of the above
- ४) 'कडप्पा' प्रकारचा खडक महाराष्ट्राच्या कोणत्या जिल्ह्यांमध्ये आढळतो ?
१) चंद्रपूर – नागपूर   २) नांदेड – भंडारा   ३) कोल्हापूर – सिंधुदुर्ग   ४) अमरावती – नागपूर
- 4) 'Kadappa' type of rock is found in which districts of the State of Maharashtra ?
1) Chandrapur — Nagpur   2) Nanded — Bhandara
3) Kolhapur — Sindhudurg   4) Amaravati— Nagpur
- ५) दख्खन बंधाचा पुढीलपैकी कोणता उपविभाग नाही ?
१) कळसुबाई   २) लोणावळा   ३) वाई   ४) कलाडगी
- 5) Which of the following is not a subdivision of Deccan bandh?
1) Kalsubai   2) Lonavala   3) Wai   4) Kaladgi

- ६) महाराष्ट्रातील कोणत्या जिल्ह्यात उल्कापातामुळे निर्माण झालेले लोणार सरोवर आढळते ?
१) अकोला २) बुलढाणा ३) अमरावती ४) नांदेड
- 6) The Lonar lake created by a meteorite collision appears in which district of Maharashtra ?
1) Akola 2) Buldhana 3) Amravati 4) Nanded

- ७) महाराष्ट्रातील उष्ण पाण्याचे झरे व त्यांची ठिकाणे असलेले जिल्हे यांच्या योग्य जोड्या लावा :

उष्ण पाण्याचे झरे	जिल्हे
अ) सालबर्डी	i) जळगाव
ब) साव	ii) ठाणे
क) वज्रेश्वरी	iii) रायगड
ड) चांगदेव	iv) अमरावती

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	i	ii	iii	iv
२)	ii	i	iv	iii
३)	iii	iv	ii	i
४)	iv	iii	ii	i

- 7) Match the correct pairs of Hot water spring and its locational districts in Maharashtra :

Hot Spring	District
a) Salbardi	i) Jalgaon
b) Sav	ii) Thane
c) Vajreshwari	iii) Raigad
4) Changdev	iv) Amaravati

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
2)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
3)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
4)	(iv)	(iii)	(iii)	(i)

- ८) महाराष्ट्रातील गरम पाण्याचे झरे व त्यांचे ठिकाणे असलेले जिल्हे यांच्या योग्य जोड्या लावा.

गरम पाण्याचे झरे	ठिकाण (जिल्हा)
a) साव	i) जळगांव
b) सालबर्डी	ii) पालघर
c) सातीवली	iii) रायगड
d) उनपदेव	iv) अमरावती

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
२)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
३)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
४)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)

8) Match the correct pairs of Hot water spring and their Locational district in Maharashtra.

Hot water spring   Location (District)

a) Sav	i) Jalgaon
b) Salabardi	ii) Palghar
c) Sativali	iii) Raigad
d) Upandev	iv) Amaravati

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
2)	(i)	(ii)	(iv)	(iii)
3)	(ii)	(i)	(iii)	(iv)
4)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)

२) सह्याद्री पर्वतरांग, शिखरे व टेकड्या, महाराष्ट्र पठार

१) 'अस्तंभा शिखर' संदर्भात खालीलपैकी कोणता पर्याय योग्य आहे ?

१) नंदुरबार - तोरणमाळ	२) अमरावती - गाविलगड
३) धुळे - गाळणा डोंगर	४) नाशिक - सह्याद्री

1) Which is the correct options for the reference of 'Astambha Peak' ?

1) Nandurbar - Toranmal	2) Amravati - Gawilgad
3) Dhule - Galna Dongar	4) Nashik - Sahyadri

२) महाराष्ट्रातील घाटांच्या संदर्भात खालील विधानांवर विचार करा.

- a) पुणे - बारामती मार्गावर दिवा घाट आहे.
b) कोल्हापूर - रत्नागिरी मार्गावर अंबोली घाट आहे.

पर्यायी उत्तरे :

१) (a) बरोबर, (b) चूक	२) (a) चूक, (b) बरोबर	३) दोन्हीही चूक	४) दोन्हीही बरोबर

2) Consider the following statement regarding Ghats in Maharashtra.

- a) Diva Ghat is on the Pune - Baramati road.
b) Amboli Ghat is on the Kolhapur - Ratnagiri road.

Answer Options :

1) (a) correct, (b) wrong	2) (a) wrong, (b) correct
3) Both are wrong	4) Both are correct

३) महाराष्ट्राच्या पश्चिमेस उत्तर-दक्षिण दिशेत कोणता पर्वत/डोंगर आहे ?

१) सातपुडा	२) शंभूमहादेव	३) सातमाळा	४) सह्याद्री

3) Which is the mountain/hill situated on the North-South direction of western Maharashtra ?

1) Satpura	2) Shambhu Mahadev	3) Satmala	4) Sahyadri

४) खालील ठिकाणांचा त्यांच्या उंची प्रमाणे उतरता योग्य क्रम लावा :

अ) हरिश्चंद्रगड	ब) कुंभार्ली	क) कळसूबाई
ड) साल्हेर	इ) रामटेक	

पर्यायी उत्तरे :

- १) क, ब, ड, अ, इ   २) क, ड, अ, ब, इ   ३) क, अ, ड, ब, इ   ४) ड, अ, ब, क, इ
- 4) Arrange the following places in descending order as per their height :
- a) Harishchandragad   b) Kumbharli
c) Kalsubai   d) Sather   e) Ramtek

Answer Options :

- 1) c,b,d,a,e   2) c,d,a,b,e   3) c,a,d, be   4) da bce
- ५) खालील विधाने पहा :
- a) प्रवरा व कुकडी या नद्यादरम्यान स्थित डोंगरांना हरिश्चंद्र डोंगर म्हणतात.
b) बालाघाट पठारावून मांजरा नदी वाहते.
c) तापी व गोदावरी नदी खोऱ्यादरम्यान सातमाळा आणि अजिंठा डोंगर रांगा आहेत.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) आणि (b) बरोबर आहेत.   २) विधान (b) आणि (c) बरोबर आहेत.
३) विधान (a) आणि (c) बरोबर आहेत.   ४) वरील सर्व विधाने बरोबर आहेत.
- 5) Observe the following statements:
- a) Mountain located between Pravara and Kukadi river is Harishchandra mountain.
b) River Manjira flows on Balaghat Plateau.
c) Satmala and Ajantha Mountain ranges are between Tapi and Godavari River valleys.

Answer Options:

- 1) Statements (a) and (b) are correct   2) Statements (b) and (c) are correct
3) Statements (a) and (c) are correct   4) All the above statements are correct
- ६) भीमा आणि गोदावरी नद्यांच्या दरम्यान ..... डोंगर रांग स्थित आहे ?
- १) महादेव डोंगर   २) सातमाळा-अजिंठा   ३) हरिश्चंद्र बालाघाट   ४) सातपुडा
- 6) ..... hill is situated between Bhima river and Godavari river.
- 1) Mahadev hill   2) Satmala - Ajantha   3) Harishchandra Balaghat   4) Satpuda

- ७) महाराष्ट्रातील दुसरे सर्वात उंच शिखर कोणते ?

१) कळसूबाई   २) तोरणा   ३) साल्हेर   ४) घोडव

- 7) Which is the second tallest mountain peak in Maharashtra ?

1) Kalsubai   2) Torna   3) Salher   4) Ghodav

- ८) कोल्हापूर जिल्ह्यातील जोतिबा डोंगर ..... नावाने ओळखला जातो.

१) वाडी रत्नागिरी   २) करवीर   ३) पन्हाळा   ४) केदारेश्वराची टेकडी

- 8) The Jyotiba Mountain in Kolhapur district is recognised as .....

a) Wadi Ratnagiri   b) Karvir   c) Panhala   d) The hill of Kedareshwar

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) (c) and (d)   4) (a) and (b)
- ९) 'अस्तंभा' हे उंच शिखर महाराष्ट्रातील कोणत्या पर्वतरांगेत आढळते ?
- १) महादेव   २) हरिश्चंद्र   ३) सातपुडा   ४) सह्याद्री

- 9) In which mountain range of Maharashtra 'Asthamba Peak' is located ?
1) Mahadev   2) Harishchandra   3) Satpuda   4) Sahyadri
- १०) महाराष्ट्रातील पर्वत शिखरांच्या उंचीनुसार खालीलपैकी अचूक उतरता क्रम कोणता ?
१) कळसूबाई, साल्हेर, महाबळेश्वर, त्र्यंबकेश्वर   २) साल्हेर, कळसूबाई, महाबळेश्वर, त्र्यंबकेश्वर
३) कळसूबाई, महाबळेश्वर, साल्हेर, त्र्यंबकेश्वर   ४) कळसूबाई, महाबळेश्वर, त्र्यंबकेश्वर, साल्हेर
- 10) Which of the following is the correct descending order of mountain peaks according to their height in Maharashtra ?
1) Kalsubai, Salher, Mahabaleshwar, Trimbakeshwar
2) Salher, Kalsubai, Mahabaleshwar, Trimbakeshwar
3) Kalsubai, Mahabaleshwar, Salher, Trimbakeshwar
4) Kalsubai, Mahabaleshwar, Trimbakeshwar, Salher
- ११) महाराष्ट्रातील घाटांचा उत्तरेकडून दक्षिणेकडे कोणता क्रम बरोबर आहे ?
१) कुंभार्ली, आंबा, आंबोली, फोंडा   २) कुंभार्ली, आंबा, फोंडा, आंबोली
३) आंबा, कुंभार्ली, फोंडा, आंबोली   ४) आंबोली, फोंडा, कुंभार्ली, आंबा
- 11) Which of the following sequence of ghats in Maharashtra from north to south is correct ?
1) Kumbharli, Amba, Amboli, Phonda   2) Kumbharli, Amba, Phonda, Amboli
3) Amba, Kumbharli, Phonda, Amboli   4) Amboli, Phonda, Kumbharli, Amba
- १२) महाराष्ट्रातील शिखरांचा उंचीनुसार कोणता उतरता क्रम बरोबर आहे ?
१) कळसूबाई - महाबळेश्वर - तोरणा - साल्हेर   २) महाबळेश्वर - तोरणा - कळसूबाई - साल्हेर
३) कळसूबाई - साल्हेर - तोरणा - महाबळेश्वर   ४) कळसूबाई - साल्हेर - महाबळेश्वर - तोरणा
- 12) As per the height which descending order of peaks in Maharashtra is correct ?
1) Kalasubai - Mahabaleshwar - Torana - Salher
2) Mahabaleshwar - Torana - Kalsubai - Salher
3) Kalasubai - Salher - Torana - Mahabaleshwar
4) Kalasubai - Salher - Mahabaleshwar - Torana
- १३) महाराष्ट्रातील घाटांचा उत्तरेकडून दक्षिणेकडे कोणता क्रम बरोबर आहे ?
१) कुंभार्ली, आंबा, आंबोली, फोंडा   २) कुंभार्ली, आंबा, फोंडा, आंबोली
३) आंबा, कुंभार्ली, फोंडा, आंबोली   ४) आंबोली, फोंडा, कुंभार्ली, आंबा
- 13) Which of the following sequence of ghats in Maharashtra from north to south is correct ?
1) Kumbharli, Amba, Amboli, Phonda   2) Kumbharli, Amba, Phonda, Amboli
3) Amba, Kumbharli, Phonda, Amboli   4) Amboli, Phonda, Kumbharli, Amba
- १४) स्तंभ अ आणि स्तंभ ब यांच्या जोड्या जुळवा.
स्तंभ अ (शिखरे)   **स्तंभ ब (जिल्हे)**
अ) अस्तंभा   I) अहमदनगर
ब) साल्हेर   II) अमरावती
क) चिखलदरा   III) नंदूरबार
ड) हरिश्चंद्रगड   IV) नाशिक

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	IV	II	I	III
२)	II	I	III	IV
३)	I	III	IV	II
४)	III	IV	II	I

14) Match the pair of Column A and Column B.

Column A (Peak)   **Column B (Districts)**

a) Astambha	I) Ahmednagar
b) Salher	II) Amravati
c) Chikhaldara	III) Nandurbar
d) Harishchandragad	IV) Nashik

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	IV	II	I	III
2)	II	I	III	IV
3)	I	III	IV	II
4)	III	IV	II	I

१५) खालीलपैकी कोणते वाक्य/वाक्ये अयोग्य आहे/आहेत ?

विधान अ : रायशेवरापासून शिंगणापूर पर्यंत पसरलेल्या डोंगर रांगेला सातपुडा पर्वत रांग म्हणतात.

विधान ब : गोदावरी व तापी नदीच्या खोऱ्यांना वेगळे करणारी सातमाळा - अजिंठा डोंगररांग आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही बरोबर आहेत.
- २) विधान अ बरोबर असून आणि विधान ब चूक आहे.
- ३) विधान अ चूक असून आणि विधान ब बरोबर आहे
- ४) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही चूक आहेत

15) Examine the following statements and choose the correct option.

Statement A : The hill range that spreads from Rareshwar to Shingnapur is known as Satpura hill range.

Statement B : Godavari and Tapi river basins are separated by Satmala - Ajanta hill range.

Answer options :

- 1) Statement A and Statement B both are correct.
- 2) Statement A is correct and Statement B is wrong
- 3) Statement A is wrong and Statement B is correct
- 4) Statement A and Statement B both are wrong

१६) हे सह्याद्री पर्वताशी संबंधित नाही.

अ) चिखलदरा थंड हवेचे ठिकाण

ब) सातमाळा डोंगर

क) वैतरणा नदी

ड) कळसुबाई उंच शिखर

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (अ)
- २) (अ) आणि (ब)
- ३) (ब) आणि (क)
- ४) फक्त (ड)

- 16) It does not belong to the Sahyadri mountains.
a) Chikhaldara cold air place
b) Satmal Hills
c) Vaitarna river
d) Kalsubai high peak

Answer Options :

- 1) (a) only   2) (a) and (b)   3) (b) and (c)   4) (d) only

- १७) खालीलपैकी कोणते/कोणती विधान/विधाने बरोबर नाही/नाहीत ?
a) चिखलदरा हे थंड हवेचे ठिकाण असून ते सातपुडा पर्वत रांगेत आहे.
b) गाविलगड आणि मेळघाट डोंगर हे महाराष्ट्र राज्याच्या दक्षिण भागात आहेत.
c) बालाघाट डोंगर हे शंभू महादेव डोंगरांच्या उत्तरेकडे आहेत.

पर्यायी उत्तरे

- १) विधान (a) आणि (b)   २) विधान (b) आणि (c)   ३) विधान (b)   ४) विधान (c)

- 17) Which of the following statement/s is/are incorrect ?
(a) Chikhaldara is a hill station and located in Satpuda mountain range.
(b) Gavilgad and Melghat mountains are found in southern part of Maharashtra state.
(c) Balaghat mountains are found to the north of Shambhu Mahadev mountain ranges.

Answer options :

- 1) Statement (a) and (b)   3) Statement (b)
2) Statement (b) and (c)   4) Statement (c)

- १८) अजिंठ्याच्या डोंगराचे प्राचीन नाव काय होते ?

- १) मंदागिरी   २) अचिंत   ३) सुवर्णगिरी   ४) गिरनार

- 18) What was the ancient name of the Ajintha Mountain ?

- 1) Mandagiri   2) Achinta   3) Suvarnagiri   4) Girnar

- १९) सह्याद्री पर्वतातील सर्वात उंच शिखर 'कळसूबाई' हे महाराष्ट्रातील कोणत्या जिल्ह्यात आहे ?

- १) ठाणे   २) नंदुरबार   ३) नाशिक   ४) अहमदनगर

- 19) The highest peak in the Sahyadri Mountain "Kalsubai" is located in which district of Maharashtra?

- 1) Thane   2) Nandurbar   3) Nashik   4) Ahmednagar

३) कोकण किनारपट्टी

- १) कोकणातील नद्या आणि वेगाने वाहतात, त्याची कांही कारणे दिली आहेत, योग्य ती ओळखा.

- a) पूर्वेस सह्याद्री पर्वत आहे.   b) किनारपट्टीची रुंदी ३० ते ६० कि.मी. आहे.
c) नद्या लांबीने आखूड टप्प्यांच्या आहेत.   d) नद्यांचे पात्र रुंद व विस्तीर्ण/विस्तृत आहेत.

वरीलपैकी कोणते विधाने बरोबर आहेत ?

- १) (a) आणि (b)   २) (b) आणि (c)   ३) फक्त (d)   ४) (a), (b) आणि (c)

- 1) Rivers in Konkan flow very fast due to some reasons, identify the correct.

- a) Sahyadri mountain is in the east.   b) Width of coastal belt is 30 to 60 km.
c) Rivers are shorter in length.   d) Rivers basins are broader and wide.

Which of the above statements are correct ?

- 1) (a) and (b)   2) (b) and (c)   3) Only (d)   4) (a), (b) and (c)

- ३) महाराष्ट्रातील कोंकण प्रादेशिक विभागातील 'मध्य कोंकण'मध्ये समाविष्ट होणाऱ्या खाड्या कोणत्या ?
१) देवगड, आचरा आणि कर्ली खाडी   २) राजापूरी, बाणकोट आणि केळशी खाडी
३) धरमतर, कालावल आणि तेरेखोल खाडी   ४) डहाणू, वसई आणि दातिवरे खाडी
- 2) Which creeks are included in the 'Central Konkan' of Maharashtra's Konkan Regional Division ?
1) Deogarh, Achara and Karli creeks   2) Rajapuri, Bankot and Kelshi creeks
3) Dharamtar, Kalawal and Terekhol creeks   4) Dahanu, Vasai and Datiware creeks
- ३) महाराष्ट्र राज्याच्या पश्चिमेस असलेल्या अरबी समुद्राचे क्षेत्रफळ ..... एवढे आहे.
१) ८८,६८० चौ.कि.मी.   २) ३८,६२,००० चौ.कि.मी.   ३) २१,७३,००० चौ.कि.मी.   ४) १,०२० चौ.कि.मी.
- 3) The area of the Arabian Sea to the west of the state of Maharashtra is...
1) 88,680 sq. km.   2) 38,62,000 sq. km.   3) 21,73,000 sq. km.   4) 1,020 sq. km.
- ४) तरंगघर्षित चबुतरा महाराष्ट्रामध्ये ..... चा किनाऱ्यावर आढळतो.
१) आढे   २) बामणोली   ३) नागांव   ४) हरी हरेश्वर
- 4) Wave-cut platforms occur on ..... coast in Maharashtra.
1) Aadhe   2) Bamnoli   3) Nagaon   4) Hari Hareshwar
- ५) महाराष्ट्रात अरबी समुद्र व सह्याद्री पर्वत यांच्या दरम्यान उत्तर-दक्षिण दिशेस पसरलेल्या किनारपट्टीच्या प्रदेशाला ..... असे म्हणतात.
a) कारवार आणि मलबार   b) कोरोमंडल   c) कोकण
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त (c) बरोबर आहे   २) फक्त (a) बरोबर आहे
३) फक्त (a) आणि (c) बरोबर आहेत   ४) (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत
- 5) In Maharashtra, the coastal region extending from North to South between Arabian Sea and Sahyadri Mountain is known as
(a) Karwar and Malabar   (b) Coromandel   (c) Kokan

Answer Options :

- (1) Only (c) is correct   2) Only (a) is correct
4) (a), (b) and (c) are correct   3) Only (a) and (c) are correct

४) महाराष्ट्रातील नद्या

- १) कोकणातील ..... या नद्या जास्त लांबीच्या आहेत.
१) सावित्री व वशिष्ठी   २) वैतरणा व उल्हास   ३) काजवी व मुचकुंदी   ४) तानसा व भातसई
- 1) ..... rivers are longer in Konkan region.
1) Savitri and Vashishti   2) Vaitarna and Ulhas
3) Kajvi and Muchkundi   4) Tansa and Bhatsai

- २) कृष्णा नदीला डाव्या किनाऱ्यावर ..... नदी मिळते.
१) कोयना २) सीना ३) येरळा ४) पूर्णा
- 2) ..... river meets Krishna river on its left bank.
1) Koyna 2) Sina 3) Yerla 4) Purna
- ३) कोणत्या वर्षी पानशेत धरण फुटल्याने पुणे शहरात महापूर आला होता ?
१) १९५१ २) १९६० ३) १९६१ ४) १९५०
- 3) In which year was Pune city flooded due to burst of Panshet dam ?
1) 1951 2) 1960 3) 1961 4) 1950
- ४) खालील विधाने पहा :
अ) प्रवरा नदी ही गोदावरीची उपनदी असून ती हरिश्चंद्र डोंगराच्या उत्तरेस स्थित आहे.
ब) वर्धा आणि वैनगंगा या गोदावरी नदीच्या उपनद्या आहेत.
पर्यायी उत्तरे :
१) विधान अ बरोबर आहे. २) विधान ब बरोबर आहे.
३) विधान अ आणि ब बरोबर आहे. ४) विधान अ आणि ब बरोबर नाहीत.
- 4) Observe the following statements :
a) Pravara is a tributary of river Godavari and located to the north of Harishchandra mountain.
b) Wardha and Wainganga are the tributaries of river Godavari.
Answer Options :
1) Statement a is correct 2) Statement b is correct
3) Statements a and b are correct 4) Statements a and b are not correct
- ५) खालीलपैकी कोणती भीमा नदीची उपनदी नाही ?
१) इंद्रायणी २) नीरा ३) इंद्रावती ४) सीना
- 5) Which of the following is not a tributary of the river Bhima ?
1) Indrayani 2) Nira 3) Indravati 4) Sina
- ६) खालीलपैकी पूर्णा नदीच्या उजव्या तीरावरील कोणत्या उपनद्या आहेत ?
a) काटेपूर्णा b) बिसवा c) भूलेश्वर d) शहानूर
पर्यायी उत्तरे :
१) (a) आणि (b) २) (b) आणि (c) ३) (c) आणि (d) ४) (a), (b) आणि (c)
- 6) Which of the following are the right bank tributaries of river Purna ?
a) Katepurna (b) Biswa (c) Bhuleshwar (d) Shahanur
Answer options :
1) (a) and (b) 2) (b) and (c) 3) (c) and (d) 4) (a), (b) and (c)
- ७) खालील विधाने पहा :
a) गडचिरोली जिल्ह्याची दक्षिण सीमा ही इंद्रावती व प्राणहिता नद्यांनी बनलेली आहे.
b) इंद्रावती नदी ही छत्तीसगड राज्याच्या सीमेवर असून, प्राणहिता नदी ही तेलंगणा राज्याशी असलेल्या सीमेवर आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) (a) आणि (b) बरोबर २) (a) बरोबर (b) चूक ३) (a) चूक (b) बरोबर ४) (a) आणि (b) चूक

7) Observe the following statements :

- a) The Indravati and Pranhita rivers form the Southern boundary of the Gadchiroli district.
b) The Indravati forms a boundary with Chhattisgarh state while the Pranhita with Telangana state.

Answer options :

- 1) (a) and (b) True   2) (a) True (b) False   3) (a) False (b) True   4) (a) and (b) False

८) खालील विधाने पहा :

- a) प्रवरा नदी ही गोदावरीची उपनदी असून ती हरिश्चंद्र डोंगराच्या उत्तरेस स्थित आहे.
b) वर्धा आणि वैनगंगा या गोदावरी नदीच्या उपनद्या आहेत

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर आहे   २) विधान (b) बरोबर आहे
३) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत   ४) विधान (a) आणि (b) बरोबर नाहीत

8) Observe the following statements :

- a) Pravara is a tributary of river Godavari and located to the north of Harishchandra mountain.
b) Wardha and Vainganga are the tributaries of river Godavari.

Answer options :

- 1) Statement (a) is correct   2) Statement (b) is correct
3) Statements (a) and (b) are correct   4) Statements (a) and (b) are not correct

९) खालीलपैकी कोणता पर्याय गोदावरी नदीच्या उपनद्यांचा लांबीनुसार चढता क्रम दर्शवितो ?

- १) प्राणहिता, प्रवरा, वर्धा, मांजरा   २) मांजरा, वर्धा, प्रवरा, प्राणहिता
३) प्राणहिता, वर्धा, प्रवरा, मांजरा   ४) मांजरा, प्रवरा, वर्धा, प्राणहिता

9) Which of the following options shows the correct ascending order by length of the tributaries of Godavari river ?

- 1) Pranhita, Pravara, Wardha, Manjra   2) Manjra, Wardha, Pravara, Pranhita
3) Prannhita, Wardha, Pravara, Manjra   4) Manjra, Pravara, Wardha, Pranhita

१०) महाराष्ट्रातील जलसिंचन योजना व त्यांचे जिल्हे यांच्या योग्य जोड्या लावा :

जिल्हा

अ) सातारा

ब) नाशिक

क) नांदेड

ड) यवतमाळ

जलसिंचन योजना

I) मुकणे

II) विष्णुपुरी

III) कण्हेर

IV) बेंबला

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	II	III	IV	I
२)	III	I	II	IV
३)	III	IV	I	II
४)	IV	II	III	I

10) Match the correct pairs of Irrigation Schemes and Districts in Maharashtra :

District	Irrigation scheme
a. Satara	I. Mukane
b. Nashik	II. Vishnupuri
c. Nanded	III. Kanher
d. Yavatmal	IV. Bembala

Answer Options :

	a	b	c	d
1)	II	III	IV	I
2)	III	I	II	IV
3)	III	IV	I	II
4)	IV	II	III	I

११) जोड्या जुळवा :

धरण/प्रकल्प

- अ) वाघूर
ब) भाम
क) पेनटाकळी
ड) अरुणावली

जिल्हा

- i) नाशिक
ii) बुलढाणा
iii) जळगाव
iv) यवतमाळ

पर्यायी उत्तरे:

	(अ)	(ब)	(क)	(ड)
१)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
२)	(i)	(iii)	(iv)	(ii)
३)	(iii)	(i)	(ii)	(iv)
४)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)

11) Match the pairs :

Dam/Project

- a) Waghur
b) Bham
c) Pentakali
d) Arunavali

District

- i) Nashik
ii) Buldhana
iii) Jalgaon
iv) Yavatmal

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
2)	(i)	(iii)	(iv)	(ii)
3)	(iii)	(i)	(ii)	(iv)
4)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)

१२) कृष्णा नदीला डाव्या किनाऱ्याने ..... नदी मिळते.

- १) कोयना   २) सीना   ३) येरळा   ४) पूर्णा

12) River Krishna meets river ..... on its left bank.

- 1) Koyna   2) Seena   3) Yerala   4) Poorna

१३) खालील विधाने पहा :

- a) गडचिरोली जिल्ह्याची दक्षिण सीमा ही इंद्रावती व प्राणहिता नद्यांनी बनलेली आहे.
b) इंद्रावती नदी ही छत्तीसगड राज्याच्या सीमेवर असून, प्राणहिता नदी ही तेलंगणा राज्याशी असलेल्या सीमेवर आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (a) आणि (b) बरोबर २) (a) बरोबर (b) चूक ३) (a) चूक (b) बरोबर ४) (a) आणि (b) चूक

13) Observe the following statements :

- a) The Indravati and Pranhita rivers form the Southern boundary of the Gadchiroli district.
b) The Indravati forms a boundary with Chhattisgarh state while the Pranhita with Telangana state.

Answer options :

- 1) (a) and (b) True 2) (a) True (b) False 3) (a) False (b) True 4) (a) and (b) False

१४) खालील विधाने पहा :

- a) प्रवरा नदी ही गोदावरीची उपनदी असून ती हरिश्चंद्र डोंगराच्या उत्तरेस स्थित आहे.
b) वर्धा आणि वैनगंगा या गोदावरी नदीच्या उपनद्या आहेत

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान (a) बरोबर आहे २) विधान (b) बरोबर आहे
३) विधाने (a) आणि (b) बरोबर आहेत ४) विधान (a) आणि (b) बरोबर नाहीत

14) Observe the following statements :

- a) Pravara is a tributary of river Godavari and located to the north of Harishchandra mountain.
b) Wardha and Vainganga are the tributaries of river Godavari.

Answer options :

- 1) Statement (a) is correct 2) Statement (b) is correct
3) Statements (a) and (b) are correct 4) Statements (a) and (b) are not correct

१५) महाराष्ट्रातील कोणत्या धरणाला 'विल्सन' धरण आणि त्याच जलाशयाला 'ऑर्थर' सरोवर म्हणून संबोधले जाते?

- १) अप्पर वर्धा धरण २) लोअर वर्धा धरण ३) उजनी धरण ४) भंडारदरा धरण

15) Which dam and its reservoir is known as Wilson dam and Aurthar Lake respectively ?

- 1) Upper Wardha dam 2) Lower Wardha dam
3) Ujjani dam 4) Bhandardara dam

१६) जोड्या लावा :

जिल्हा

प्रकल्प

- a) सातारा i) नातुवाडी
b) अमरावती ii) सावळी
c) हिंगोली iii) आंधळी
d) रत्नागिरी iv) शहानूर

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (iii) (iv) (ii) (i)
२) (iii) (ii) (i) (iv)
३) (iv) (i) (ii) (iii)
४) (ii) (i) (iv) (iii)

16) Match the pair

District	Project
(a) Satara	(i) Natuwadi
(b) Amaravati	(ii) Savali
(c) Hingoli	(iii) Aandhali
(d) Ratnagiri	(iv) Shahanur

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iii)	(iv)	(ii)	(i)
2)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)
3)	(iv)	(i)	(ii)	(iii)
4)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)

१२) महाराष्ट्रातील नैसर्गिक संपत्ती - वने आणि वनस्पती, महाराष्ट्राचे हवामान व पर्जन्यमान

- १) महाराष्ट्राचे हवामान
- २) महाराष्ट्राचे पर्जन्यमान व कृषीवायू हवामान विभाग
- ३) महाराष्ट्रातील वने - वनस्पती, राष्ट्रीय उद्याने/ अभयारण्य

१) महाराष्ट्राचे हवामान

- १) महाराष्ट्रात 'मे' महिन्यात सरासरी तापमान सर्वात जास्त ..... या प्रदेशात असते.
१) किनारपट्टीचा प्रदेश   २) पश्चिम महाराष्ट्र   ३) मराठवाडा   ४) पूर्व विदर्भ
- 1) The average highest temperature in the month of May is recorded in ..... region of Maharashtra.
1) Coastal Region   2) Western Maharashtra
3) Marathwada   4) Eastern Vidarbha
- २) खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणी उन्हाळ्यात दैनिक तापमान-कक्षा सर्वात कमी असेल ?
१) पुणे   २) सोलापूर   ३) रत्नागिरी   ४) अमरावती
- 2) Which of the following places will have the lowest daily temperature range in summer ?
1) Pune   2) Solapur   3) Ratnagiri   4) Amravati
- ३) खालीलपैकी कोणत्या ठिकाणची तापमान कक्षा सर्वात कमी असते ?
१) नागपूर   २) बीड   ३) सोलापूर   ४) मुंबई
- 3) Which of the following places has the least temperature range ?
1) Nagpur   2) Beed   3) Solapur   4) Mumbai
- ४) महाराष्ट्राच्या हवामानावर खालीलपैकी कोणत्या प्राकृतिक रचनेचा सर्वात जास्त परिणाम झाला आहे ?
१) महाराष्ट्रातील दरखनचे पठार   २) सह्याद्री पर्वत आणि सातपुडा डोंगर रांग
३) किनार पट्टीचे मैदान   ४) मुडखेड टेकड्या

- 4) Which of the following physiographic factor predominantly influence on climate of Maharashtra?
1) Deccan plateau in Maharashtra   2) Sahyadri mountain and Satpuda range
3) Coastal plains   4) Mudkhed hills

२) महाराष्ट्राचे पर्जन्यमान व कृषीवायू हवामान विभाग

- १) महाराष्ट्रात नैऋत्य मोसमी वाऱ्यापासून मिळणाऱ्या पावसाची टक्केवारी खालीलपैकी किती आहे?
१) ५८%   २) ६५%   ३) ८५%   ४) ९५%
- 1) Which of the following percentage indicates the proportion of the rain received in Maharashtra from North-Western monsoon ?
1) 58%   2) 65%   3) 85%   4) 95 %
- २) २६ जुलै, २००५ या दिवशी एक दिवसात सर्वात जास्त ९४४ मि.मी. पाऊस पडण्याची नोंद ..... या ठिकाणी झाली.
१) सिंधुदुर्ग   २) मुंबई   ३) महाबळेश्वर   ४) माथेरान
- 2) On 26th July, 2005 the maximum rainfall of 944 mm was recorded in .....
1) Sindhudurg   2) Mumbai   3) Mahabaleshwar   4) Matheran
- ३) कोकणात एप्रिल-मे महिन्यात सायंकाळी पडणाऱ्या पावसाला ..... म्हणतात.
१) आम्रसरी   २) कोंकणसरी   ३) प्रतिरोध पर्जन्य   ४) सह्याद्री सरी
- 3) In Konkan, the evening rain which falls around in the months of April - May is called .....
1) Mango shower   2) Konkan shower   3) Orographic rain   4) Sahyadri shower
- ४) बिनजांभी मृदा व अति पर्जन्य कृषी हवामान विभाग कोणत्या जिल्ह्यात आहे?
अ) नाशिक   ब) नागपूर   क) ठाणे
ड) पालघर   इ) रायगड
- पर्यायी उत्तरे :**
१) क, ब आणि अ   २) क, ड आणि इ   ३) अ, ड आणि इ   ४) अ, ब, क आणि ड
- 4) In which district is Bin Jambhi Soil and High Rainfall Agri Meteorology Department located?
a) Nashik   b) Nagpur   c) Thane   d) Palghar   e) Raigad
- Answer Options :**
1) C, B and A   2) C, D and E   3) A, D and E   4) A, B, C and D

- ५) खालीलपैकी महाराष्ट्रातील स्थळांचा वार्षिक पर्जन्यमानानुसार अचूक उतरता क्रम कोणता ?
१) अंबोली, लोणावळा, महाबळेश्वर, माथेरान   २) अंबोली, महाबळेश्वर, माथेरान, लोणावळा
३) लोणावळा, अंबोली, महाबळेश्वर, माथेरान   ४) अंबोली, लोणावळा, माथेरान, महाबळेश्वर
- 5) Which of the following is the correct descending order of the places in Maharashtra according to annual rainfall ?
1) Amboli, Lonavala, Mahabaleshwar, Matheran
2) Amboli, Mahabaleshwar, Matheran, Lonavala
3) Lonavala, Amboli, Mahabaleshwar, Matheran
4) Amboli, Lonavala, Matheran, Mahabaleshwar

- ६) महाराष्ट्रात नैऋत्य मान्सूनच्या दोन्ही शाखा मुळे प्रामुख्याने ..... येथे पाऊस पडतो.
१) पश्चिम महाराष्ट्र २) मराठवाडा ३) विदर्भ ४) कोकण
- ६) ..... region of Maharashtra receives rainfall from both the branches of S.W. Monsoon.
1) Western Maharashtra 2) Marathwada
3) Vidarbha 4) Konkan
- ७) ..... हे दक्षिण कोकणातील जास्त पावसाचे ठिकाण आहे ?
१) इगतपुरी २) माथेरान ३) आंबोली ४) महाबळेश्वर
- ७) ..... is a heavy rainfall place in south Konkan.
1) Igatpuri 2) Matheran 3) Amboli 4) Mahabaleshwar
- ८) खालील विधानांचा विचार करा.
a) महाराष्ट्रात सर्वाधिक पाऊस सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील आंबोली येथे पडतो.
b) आंबोलीच्या तीन बाजूंनी डोंगर व वाऱ्याच्या प्रवेशाची बाजू मोकळी आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) दोन्ही विधाने बरोबर व दुसरे विधान पहिल्या विधानाचे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
२) दोन्ही विधाने चुकीची आहेत.
३) दोन्ही विधाने बरोबर परंतु दुसरे विधान पहिल्या विधानाचे योग्य स्पष्टीकरण नाही.
४) पहिले विधान बरोबर परंतु दुसरे चूक.
- ८) Consider the following statements :
a) The highest rain in Maharashtra falls at Amboli in Sindhudurg district.
b) Mountains on three sides of Amboli and the entrance to the wind is open.
Answer options :
1) Both the statements are correct and second is the correct explanation of first.
2) Neither of the statements is correct.
3) Both the statements are correct but the second is not the explanation of the first.
4) The first statement is correct but the second is not correct
- ९) खालील विधानांचा विचार करा.
a) महाराष्ट्रात सर्वाधिक पाऊस सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील आंबोली येथे पडतो.
b) आंबोलीच्या तीन बाजूंनी डोंगर व वाऱ्याच्या प्रवेशाची बाजू मोकळी आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) दोन्ही विधाने बरोबर व दुसरे विधान पहिल्या विधानाचे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
२) दोन्ही विधाने चुकीची आहेत.
३) दोन्ही विधाने बरोबर परंतु दुसरे विधान पहिल्या विधानाचे योग्य स्पष्टीकरण नाही.
४) पहिले विधान बरोबर परंतु दुसरे चूक.
- ९) Consider the following statements :
a) The highest rain in Maharashtra falls at Amboli in Sindhudurg district.
b) Mountains on three sides of Amboli and the entrance to the wind is open.
Answer options :
1) Both the statements are correct and second is the correct explanation of first.
2) Neither of the statements is correct.
3) Both the statements are correct but the second is not the explanation of the first.
4) The first statement is correct but the second is not correct

- १०) सह्याद्रीच्या १२०० मी. पेक्षा जास्त उंच भागातील ४०० सें.मी. किंवा त्यापेक्षा जास्त पर्जन्य असलेल्या विभागात खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे वन आढळते ?
- १) उष्ण कटिबंधीय सदाहरित वने
२) उष्ण कटिबंधीय अर्ध-सदाहरित वने
३) उपोष्ण कटिबंधीय सदाहरित वने
४) उष्ण कटिबंधीय आर्द्र पानझडी वने
- 10) Which of the following types of forests is found in areas above 1200 m altitude and receiving 400 cm and more amount of rainfall in the Sahyadris?
- 1) Tropical evergreen forest
2) Tropical semi-evergreen forest
3) Sub-tropical evergreen forest
4) Tropical humid deciduous forest
- ११) 'मान्सूनची माघार' हा भारतीय हवामानाचा आविष्कार खालीलपैकी कोणत्या वातावरणीय परिस्थितीचा परिणाम आहे ?
- १) भारताच्या वायव्य भागाकडून आग्नेय भागाकडे उच्च वायूभाराच्या पट्ट्याचा होणारा विस्तार.
२) नैऋत्य मान्सून वारे हिमालय पर्वत रांगेत अडविले गेल्यावर तेथून त्यांची होणारी माघार.
३) सूर्याचे भासमान भ्रमण.
४) भारतीय उपखंडात निर्माण होणारे तीव्र वायूभाराचे उतारमान.
- 11) Which of the following atmospheric conditions is responsible for the occurrence of the Indian climatic phenomena 'Retreating Monsoon'?
- 1) Expansion of high pressure belt from north-west to south-east direction in India.
2) The south-west monsoon winds reach the foothills of the Himalayas, blocked by the Himalayan ranges, and then retreat from the Himalayas.
3) Apparent movement of the Sun.
4) Occurrence of steep pressure gradient in the Indian sub-continent.

३) महाराष्ट्रातील वने - वनस्पती, राष्ट्रीय उद्याने/अभयारण्य

- १) महाराष्ट्र आर्थिक पाहणी अहवाल २०१९-२० नुसार राज्यात २०१८-१९ साली एकूण भौगोलिक क्षेत्रापैकी किती टक्के क्षेत्र वनाखाली होते ?
- १) २०.१०
२) १८.४०
३) १७.९०
४) १४.१४
- 1) According to Maharashtra Economic Survey Report 2019-20 what percentage of the total geographical area in the State was under forest in 2018-19 ?
- 1) .20.10
2) 18.40
3) 17.90
4) 14.13
- २) महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित ची स्थापना ..... मध्ये झाली.
- १) १९८२
२) १९७९
३) १९८४
४) १९७४
- 2) Forest Development Corporation of Maharashtra limited was established in .....
- 1) 1982
2) 1979
3) 1984
4) 1974
- ३) जोड्या जुळवा :
जिल्हा	वनक्षेत्र
अ) चंद्रपूर	i. येडशी-रामलिंग
ब) यवतमाळ	ii. अंधारी
क) उस्मानाबाद	iii. पैनगंगा
ड) रायगड	iv. कर्नाळा

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	iii	ii	iv	i
२)	i	iii	ii	iv
३)	ii	iii	i	iv
४)	iv	ii	iii	i

3) Match the following :

District	Forest area
a) Chandrapur	i. Yedshi-Ramling
b) Yavatmal	ii. Andhari
c) Osmanabad	iii. Painganga
d) Raigad	iv. Karnala

Answer Options :

	A	B	C	D
1)	iii	ii	iv	i
2)	i	iii	ii	iv
3)	ii	iii	i	iv
4)	iv	ii	iii	i

४) आर्द्र पानगळीची वने महाराष्ट्रात कोठे आढळतात ?

१) अमरावती	२) यवतमाळ	३) नाशिक	४) नागपूर
1) Amravati	2) Yavatmal	3) Nashik	4) Nagpur

4) Where are moist deciduous forests found in Maharashtra?

५) महाराष्ट्रातील वनांचे प्रकार व तेथे आढळणाऱ्या वनस्पती यांच्या योग्य जोड्या लावा ?

वनांचे प्रकार	वनस्पती
a) उष्णकटिबंधीय सदाहरित जंगले	i) नाना
b) उष्णकटिबंधीय निम सदाहरित वने	ii) शेंदरी
c) आर्द्र पानझडी वने	iii) सेदार
d) शुष्क पानझडी वने	iv) येरुळ

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
२)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
३)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
४)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)

5) Match the correct pairs of forest types and vegetation in forest of Maharashtra :

Forest type	Vegetation
a) Tropical evergreen forest	i) Nana
b) Tropical semi evergreen forest	ii) Shendari
c) Moist deciduous forest	iii) Sedar
d) Dry deciduous forest	iv) Yerul

Answer options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iv)	(ii)	(iii)	(i)
2)	(iii)	(i)	(iv)	(ii)
3)	(ii)	(iii)	(i)	(iv)
4)	(i)	(iv)	(ii)	(iii)

६) राखीव जीवावरण/जीवमंडल हे ..... नूसार सीमांकित करतात.

- १) मध्यवर्ती भाग, बफर झोन आणि संक्रमण भाग
- २) मध्यवर्ती भाग, बफर झोन आणि सूक्ष्म-पर्यावरणीय भाग
- ३) बफर झोन, संक्रमण भाग आणि सूक्ष्म-पर्यावरणीय भाग
- ४) मध्यवर्ती भाग, संक्रमण भाग आणि सूक्ष्म-पर्यावरणीय भाग

6) Biosphere reserves are demarcated into

- 1) Core zone, buffer zone and transition zone
- 2) Core zone, buffer zone and micro ecological zone
- 3) Buffer zone, transition zone and micro ecological zone
- 4) Core zone, transition zone and micro ecological zone

७) खालील जोड्या लावा :

राष्ट्रीय उद्यान / अभयारण्य

- अ) संजय गांधी उद्यान
- ब) तानसा
- क) फणसाड
- ड) टिपेश्वर

जिल्हा

- i) रायगड
- ii) ठाणे
- iii) यवतमाळ
- iv) मुंबई

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	ii	i	iv	iii
२)	iv	ii	iii	i
३)	ii	iv	i	iii
४)	iv	ii	i	iii

7) Match the following :

National Park/Sanctuary

- a) Sanjay Gandhi Park
- b) Tansa
- c) Phansad
- d) Tipeswar

District

- i) Raigad
- ii) Thane
- iii) Yavatmal
- iv) Mumbai

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	ii	i	iv	iii
2)	iv	ii	iii	i
3)	ii	iv	i	iii
4)	iv	ii	i	iii

- ८) राष्ट्रीय उद्याने/अभयारण्य संरक्षित प्राणी
a) अबोहार- काळवीट (हरीण) b) मायणी- पक्षी
c) राधानगरी- गवा d) पेंच- अस्वल
वरील बरोबर असलेल्या/असलेली जोडी/जोड्या सांगा.
१) फक्त (a) आणि (c) २) फक्त (b) आणि (c) ३) फक्त (a), (b) आणि (c) ४) वरीलपैकी सर्व
- 8) National park/sanctuary — protected animal
(a) Abohar — Deer (b) Mayani — Birds
(c) Radhanagari — Bison (d) Pench — Bear
State the correct pair/s given above.
1) Only (a) and (b) 2) Only (b) and (c)
3) Only (a), (b) and (c) 4) All of the above

- ९) महाराष्ट्रातील राष्ट्रीय उद्याने व त्यांच्या ठिकाणांची योग्य जोड्या जुळवा.

राष्ट्रीय उद्याने	ठिकाण
a) नवेगाव	i) बोरिवली
b) गुगामाळ	ii) नागपूर
c) पेंच	iii) गोंदिया
d) संजय गांधी	iv) अमरावती

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (iv) (ii) (iii) (i)
२) (i) (ii) (iv) (iii)
३) (iii) (iv) (ii) (i)
४) (iii) (ii) (i) (iv)

- 9) Match the correct pairs of National Parks & their Locations in Maharashtra :

National Parks	Locations
a) Navegaon	i) Borivali
b) Gugamal	ii) Nagpur
c) Pench	iii) Gondiya
d) Sanjay Gandhi	iv) Amaravati

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

- 1) (iv) (ii) (iii) (i)
2) (i) (ii) (iv) (iii)
3) (iii) (iv) (ii) (i)
4) (iii) (ii) (i) (iv)

- १०) मेळघाट व्याघ्र प्रकल्पाचे संरक्षित क्षेत्र ..... राष्ट्रीय उद्यान म्हणून जाहीर करण्यात आले?

१) गुगामाळ २) संजय गांधी ३) चांदोली ४) प्रियदर्शनी इंदिरा गांधी

- 10) Protected area of Melghat Tiger Project has been declared as a national park.

1) Gugamal 2) Sanjay Gandhi
3) Chandoli 4) Priyadarshini Indira Gandhi

- ११) वन्यप्राणी जीवनासंदर्भात खालील जोड्या जुळवा.
अ) गौर i. महाराष्ट्रातील उंचीचे प्रदेश
ब) सांबर ii. विदर्भ
क) चितळ iii. अहमदनगर
ड) काळवीट iv. मेळघाट

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ-iv, ब-i, क-ii, ड-iii २) अ-i, ब-ii, क-iii, ड-iv
३) अ-ii, ब-i, क-iii, ड-iv ४) अ-iii, ब-ii, क-i, ड-iv

11) Match the following pairs with respect to wild animal life.

- A) Gaur. i. Heights of Maharashtra
B) Sambar ii. Vidarbha
C) Chital iii. Ahmednagar
d) Antelopes iv. Melghat

Answer Options :

- 1) A-iv, B--i, C-ii, D-iii 2) A-i, B-ii, C-iii, D-iv
3) A-ii, B-i, C-iii, D-iv 4) A-iii, B-ii, C-i, D-iv

१२) सोलापूर जिल्ह्यातील नान्नज अभयारण्य कोणत्या पक्षांसाठी प्रसिद्ध आहे ?

- १) मोर २) रोहित ३) माळढोक ४) हंसक

12) Nannaj Sanctuary in Solapur district is famous for which bird ?

- 1) Peacock 2) Rohit 3) Maldhok 4) Flemingo

१३) खालीलपैकी कोणते अभयारण्य/राष्ट्रीय उद्यान भौगोलिक क्षेत्रफळाने मोठे आहे ?

- १) अंधारी २) तानसा ३) चांदोली ४) नागझिरा

13) Which of the following Sanctuary/National Park is large in Geographical area?

- 1) Andahari 2) Tansa 3) Chandoli 4) Nagzira

१४) जोड्या लावा :

अभयारण्य

ठिकाण

- a) तानसा i) जळगाव
b) यावल ii) ठाणे
c) माळढोक iii) सोलापूर
d) नागझिरा iv) गोंदिया

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

- १) (ii) (i) (iii) (iv)
२) (ii) (iii) (i) (iv)
३) (i) (ii) (iii) (iv)
४) (iv) (iii) (ii) (i)

- ४) सन २०११ च्या जनगणना अंतिम मोजणीनुसार महाराष्ट्रात खालीलपैकी किती टक्के साक्षरता होती ?
१) ७७.२७ %   २) ८२.३ %   ३) ६४.४ %   ४) ७३.४५ %
- 4) According to the final count of 2011 census, what percentage of the following was literacy in Maharashtra?
1) 77.27 %   2) 82.3 %   3) 64.4 %   4) 73.45 %
- ५) महाराष्ट्राच्या लोकसंख्येची घनता १९५१ मध्ये ..... आणि २०११ मध्ये ..... होती.
१) ११०, ४६५   २) ७५, ३६१   ३) १०४, ३६५   ४) ६०, २६५
- 5) The density of population in Maharashtra was ..... in 1951 and ..... 2011.
1) 110, 465   2) 75, 361   3) 104, 365   4) 60, 265
- ६) जनगणना २०११ प्रमाणे महाराष्ट्रातील ० ते ६ वयोगटातील लोकसंख्येचे लिंग गुणोत्तर किती आहे ?
१) ८९४   २) ८६४   ३) ८५४   ४) ८९८
- 6) What is sex ratio of 0 to 6 age group population in Maharashtra as per the census 2011 ?
1) 894   2) 864   3) 854   4) 898
- ७) महाराष्ट्र राज्यातील अनुसूचित जमातीच्या लोकसंख्येची एकूण राज्याच्या लोकसंख्येशी असलेली सन १९७१, सन १९८१, सन १९९१, सन २००१, सन २०११ या दशकनिहाय टक्केवारी अनुक्रमे खालीलपैकी कोणती आहे ?
१) ७.६२%, ९.१९%, ९.२७%, ८.८५%, ९.३५%   २) ७.६२%, ९.२७%, ८.८५%, ९.१९%, ९.३५%
३) ७.६२%, ९.१९%, ८.८५%, ९.२७%, ९.३५%   ४) ७.६२%, ९.१९%, ९.३५%, ९.१९%, ९.२७%
- 7) Which of the following is the decade wise percentage of scheduled tribe population in Maharashtra state to the total state population in the year 1971, year 1981, year 1991, year 2001, year 2011 respectively?
1) 7.62%, 9.19%, 9.27%, 8.85%, 9.35%   2) 7.62%, 9.27%, 8.85%, 9.19%, 9.35%
3) 7.62%, 9.19%, 8.85%, 9.27%, 9.35%   4) 7.62%, 9.19%, 9.35%, 9.19%, 9.27%
- ८) जनगणना २०११ प्रमाणे कोणत्या जिल्ह्याची लोकसंख्या जास्त आहे ?
१) औरंगाबाद   २) जळगाव   ३) नांदेड   ४) यवतमाळ
- 8) As per census 2011, which of the following districts has high population ?
1) Aurangabad   2) Jalgaon   3) Nanded   4) Yeotmal
- ९) जनगणना २००१ प्रमाणे खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्याची लोकसंख्या घनता २०० पेक्षा कमी होती ?
१) नांदेड   २) जालना   ३) अहमदनगर   ४) यवतमाळ
- 9) As per the Census 2001 which of the following districts has less than 200 population density ?
1) Nanded   2) Jalna   3) Ahmednagar   4) Yavatmal
- १०) जनगणना २०११ प्रमाणे खालील जिल्ह्यांचा लोकसंख्या घनतेसंदर्भात उतरता क्रम ओळखा.
a) कोल्हापूर   b) जळगाव   c) पुणे   d) नागपूर
- पर्यायी उत्तरे :**
१) (b), (e), (d), (a), (c)   २) (a), (c), (d), (b), (e)
३) (c), (d), (a), (e), (b)   ४) (c), (a), (d), (b), (e)

10) Find out the descending order of the following districts regarding density of population as per census 2011.

- a) Kolhapur   b) Jalgaon   c) Solapur
d) Nagpur   (e) Nagpur

Answer Options :

- 1) (b), (e), (d), (a), (c)   2) (a), (c), (d), (b), (e)
3) (c), (d), (a), (e), (b)   4) (c), (a), (d), (b), (e)

११) जनगणना २०११ प्रमाणे कोणत्या जिल्ह्याचे लिंगगुणोत्तर जास्त आहे.

- १) सातारा   २) औरंगाबाद   ३) बुलढाणा   ४) जळगाव

11) As per Census 2011, which of the following district has high sex-ratio ?

- 1) Satara   2) Aurangabad   3) Buldhana   4) Jalgaon

१२) २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्रातील कोणत्या जिल्ह्यात सर्वाधिक लिंगगुणोत्तर आढळते ?

- १) गोंदिया   २) रत्नागिरी   ३) सिंधुदुर्ग   ४) गडचिरोली

12) According to the Census 2011, which district has the highest sex ratio in Maharashtra ?

- 1) Gondia   2) Ratnagiri   3) Sindhudurg   4) Gadchiroli

१३) जनगणना २०११ प्रमाणे खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यांची एकूण लोकसंख्या १५ लाखांच्या वर आहे ?

- अ) चंद्रपूर   ब) बुलढाणा   क) जालना   ४) परभणी

पर्यायी उत्तरे :

- १) (क), (ड)   २) (अ), (क)   ३) (ब), (क), (ड)   ४) (अ), (ब), (क), (ड)

13) Which of the following districts has a total population above 15 lakhs as per Census 2011?

- a) Chandrapur   b) Buldhana   c) Jalna   4) Parbhani

Answers options :

- 1) (c), (d)   2) (a), (c)   3) (b), (c), (d)   4) (a), (b), (c), (d)

१४) २०११ च्या जनगणनेनुसार खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यामध्ये स्त्री साक्षरतेचे प्रमाण अधिक आहे?

- १) अमरावती   २) बीड   ३) जालना   ४) नंदुरबार

14) According to the 2011 census, which of the following district has highest female literacy ?

- 1) Amaravati   2) Beed   3) Jalana   4) Nandurbar

१५) जनगणना २०११ च्या संदर्भात खालील विधाने पहा :

अ) महाराष्ट्रात सर्वात जास्त लोकसंख्या ठाणे जिल्ह्यात असून त्या खालोखाल पुणे जिल्ह्याचा लोकसंख्येत दुसरा क्रमांक लागतो.

ब) रत्नागिरी जिल्ह्याची लोकसंख्येची घनता १९६ आहे.

क) कोल्हापूर जिल्ह्याची लोकसंख्येची घनता ७०० पेक्षा जास्त आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त विधान अ बरोबर आहे   २) फक्त विधान ब बरोबर आहे
३) फक्त विधान क बरोबर आहे   ४) विधान अ आणि ब बरोबर आहेत

- 15) Observe the following statements regarding the 2011 census :
- The highest population is found in Thane district of Maharashtra while the Pune district ranks second in population.
  - The density of population of Ratnagiri district is 196.
  - The density of population of Kolhapur district is more than 700.

Answer options:

- Only statement a is correct
- Only statement b is correct
- Only statement c is correct
- Statements a and b are correct

- १६) जनगणना २००१ ते २०११ दरम्यान लोकसंख्येत झालेल्या बदलाप्रमाणे जिल्ह्यांचा उतरता क्रम लावा.

- ठाणे
- सातारा
- जालना
- सिंधुदुर्ग
- अहमदनगर

पर्यायी उत्तरे :

- (c), (a), (e), (d), (b)
- (a), (c), (e), (b), (d)
- (c), (a), (b), (e), (d)
- (d), (b), (c), (a), (e)

- 16) Arrange the following districts in descending order as per the changes in population during census 2001 to 2011.

- Thane
- Satara
- Jalna
- Sindhudurg
- Ahmednagar

Answer Options :

- (c), (a), (e), (d), (b)
- (a), (c), (e), (b), (d)
- (c), (a), (b), (e), (d)
- (d), (b), (c), (a), (e)

- १७) २००१ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्रातील लोकसंख्येच्या उतरत्या क्रमानुसार जिल्ह्यांचा गट दिलेला आहे, खालीलपैकी अचूक गट ओळखा :

- ठाणे, नाशिक, पुणे, जळगाव, अहमदनगर
- ठाणे, पुणे, नाशिक, जळगाव, अहमदनगर
- ठाणे, पुणे, नाशिक, अहमदनगर, जळगाव
- ठाणे, नाशिक, अहमदनगर, पुणे, जळगाव

- 17) According to the Census 2001, the district groups are given in descending order of population. Identify the correct group.

- Thane, Nashik, Pune, Jalgaon, Ahmednagar
- Thane, Pune, Nashik, Jalgaon, Ahmednagar
- Thane, Pune, Nashik, Ahmednagar, Jalgaon
- Thane, Nashik, Ahmednagar, Pune, Jalgaon

- १८) महाराष्ट्र राज्यातील अनुसूचित जमातीच्या लोकसंख्या विषयक माहितीबाबत खालीलपैकी कोणते विधान खरे आहे ?
- सन १९९१ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्र राज्यात अनुसूचित जमातीची सर्वाधिक लोकसंख्या नाशिक जिल्ह्यात होती.
  - सन २००१ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्र राज्यात अनुसूचित जमातीची सर्वाधिक लोकसंख्या नाशिक जिल्ह्यात होती.
  - सन २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्र राज्यात अनुसूचित जमातीची सर्वाधिक लोकसंख्या नाशिक जिल्ह्यात होती.
  - सन २००१ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्र राज्यात अनुसूचित जमातीची सर्वात कमी लोकसंख्या सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- c व d
- a व b
- फक्त b
- फक्त a

- 18) Which of the following statements is true regarding the demographic data of Scheduled Tribes in Maharashtra State?
- According to the 1991 census, Nashik district had the largest population of Scheduled Tribes in the state of Maharashtra.
  - According to the 2001 census, Nashik district had the largest population of Scheduled Tribes in the state of Maharashtra.
  - According to the 2011 census, Nashik district had the largest population of Scheduled Tribes in the state of Maharashtra.
  - Sindhudurg district has the lowest population of Scheduled Tribes in the state of Maharashtra as per the 2001 census.

Answer Options :

- 1) c and d   2) a and b   3) b only   4) a only

- १९) २०११ च्या जनगणनेप्रमाणे महाराष्ट्रातील नागरीकरणाबाबत कोणते/कोणती वाक्य चुकीचे आहे/आहेत ?
- नागरी लोकसंख्येची टक्केवारी ४५.२३ आहे.
  - महाराष्ट्राचा नागरी लोकसंख्येत तिसरा क्रमांक लागतो.
  - महाराष्ट्राची नागरी लोकसंख्या ५,०८,२७,५०० इतकी आहे.
  - महाराष्ट्रातील नंदुरबार जिल्ह्याची नागरीकरणाची पातळी सर्वात कमी आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ आणि ब   २) फक्त क   ३) फक्त अ आणि क   ४) फक्त ड

- 19) As per 2011 Census, which sentences is / are **false** for urbanization in Maharashtra?
- The percentage of urban population is 45.23.
  - Maharashtra stands third in urban population.
  - Urban population of Maharashtra is 5,08,27,500.
  - The lowest urbanization level is in the Nandurbar district of Maharashtra.

Answer Options :

- 1) Only a and b   2) Only c   3) Only a and c   4) Only d

- २०) महाराष्ट्रातील सर्वात जास्त लिंग-गुणोत्तर कोकणातील सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्ह्यात असण्याचे कारण -
- कोकणातील या जिल्ह्यात स्त्री-भ्रूण हत्येचे असलेले कमी प्रमाण
  - कोकणातील या जिल्ह्यातून मुंबईच्या औद्योगिक प्रदेशाकडे पुरुष कामगारांचे होणारे बाह्य स्थलांतर
  - विवाहाप्रसंगी वधूपक्षाला दिला जाणारा हुंडा
  - या जिल्ह्यात आरोग्य व वैद्यकीय सुविधांमध्ये झालेल्या सुधारणांमध्ये मुलींच्या संख्येत होणारी वाढ

- 20) Why is the sex-ratio in the districts of Sindhudurg and Ratnagiri in Konkan maximum in Maharashtra?

- Low rate of female foeticide in these districts of the Konkan.
- Out-migration of male working population from these districts of Konkan to the industrial region of Mumbai.
- Dowry is given to bride on the occasion of marriage
- The number of female children is increasing due to improvement in health and medical facilities in these districts.

- २१) महाराष्ट्र राज्यात १९११ ते १९२१ या दशकात लोकसंख्या वाढ ऋणात्मक होती याचे कारण म्हणजे :
- १) त्या काळातील कमी जन्मदर
२) साथीच्या रोगांमुळे मृत्यूदरातील वाढ
३) पुरामुळे झालेले मृत्यू
४) औद्योगिकरणाचा अभाव
- 21) In the decade of 1911 to 1921 the Population Growth in the State of Maharashtra was negative. The-reason behind it is ....
- 1) Low birth rate during that period
2) High death due to epidemic
3) More deaths due to flood
4) Lack of industrialisation
- २२) ग्रामीण भागातील लोकसंख्या सतत कमी होत आहे. कारण :
- १) ग्रामीण भागातील जन्मदर कमी आहे.
२) ग्रामीण भागातून शहराकडे स्थलांतर होते.
३) ग्रामीण भागात रोजगार उपलब्धता कमी असते.
४) ग्रामीण भागात मृत्यूदर जास्त असतो.
- वरीलपैकी कोणते विधान/विधाने बरोबर आहेत ?
- १) (b) आणि (c)
२) फक्त (b)
३) (a) आणि (d)
४) फक्त (d)
- 22) The population is decreasing continuously in rural area, because :
- a) The birth rate in rural area is low.
b) The rural people are migrating to urban area.
c) The employment is not available in rural area.
d) The death rate is high in rural area.
- Which statement/s of the above is true ?
- 1) (b) and (c)
2) only (b)
3) (a) and (d)
4) only (d)

२) महाराष्ट्रातील जमाती, वंश आणि भाषा

- १) महाराष्ट्र राज्यात अनुसूचित जमातीसंदर्भात पुढीलपैकी हे/ही विधान/विधाने सत्य आहे/आहेत.
- अ) महाराष्ट्राचे भौगोलिक क्षेत्र ३,०७,७१३ चौ.किमी. एवढे असून त्यापैकी ५०,७५७ चौ.किमी. क्षेत्र आदिवासी उपयोजनेखाली येते.
- ब) २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्राच्या एकूण लोकसंख्येपैकी ८.३५% आदिवासी लोकसंख्या आहे.
- पर्यायी उत्तरे :
- १) फक्त 'अ'
२) फक्त 'ब'
३) दोन्हीही विधाने सत्य
४) दोन्हीही विधाने असत्य
- 1) Which of the following statement(s) is/are true regarding Scheduled Tribes in the state of Maharashtra.
- a) Geographical area of Maharashtra is 3,07,713 sq. km. This is 50,757 sq. km. The area comes under Tribal Upojana.
b) Tribal population is 8.35% of the total population of Maharashtra as per 2011 census.
- Answer Options :**
- 1) a only
2) b only
3) Both the statements are true
4) Both the statements are false

- २) प्रामुख्याने कोलाम या आदिम जमातीचे वास्तव्य महाराष्ट्रात कोणत्या जिल्ह्यात आहे ?
- १) गडचिरोली
२) यवतमाळ
३) नंदुरबार
४) पालघर
- 2) Kolam, a primitive tribe, mainly resides in which district of Maharashtra?
- 1) Gadchiroli
2) Yavatmal
3) Nandurbar
4) Palghar

- ३) खालील विधानांचा विचार करा.
- a) अनुसूचित क्षेत्र (महाराष्ट्र) आदेश, १९८५ मधील घोषित केलेले क्षेत्र सन १९८१ च्या जनगणनेप्रमाणे समाविष्ट केलेल्या गावाच्या आधारावर होते.
- b) महाराष्ट्र राज्यातील आदिवासी उपयोजना क्षेत्र १९९० हे सन १९८१ च्या जनगणनेप्रमाणे समाविष्ट केलेल्या गावाच्या आधारावर होते.
- वरीलपैकी कोणते विधान बरोबर आहे ?
- १) a व b दोन्ही बरोबर   २) a चूक व b बरोबर   ३) a बरोबर व b चूक   ४) a व b दोन्हीही चूक
- 3) Consider the following statements.
- a) The area declared in the Scheduled Areas (Maharashtra) Order, 1985 was on the basis of villages included as per 1981 census.
- b) The tribal deployment area of Maharashtra State 1990 was on the basis of villages included as per 1981 census.
- Which of the above statements is correct?
- 1) Both a and b are correct   2) a is wrong and b is correct
- 3) a is correct and b is wrong   4) a and b are both wrong
- ४) महाराष्ट्र राज्यामध्ये (सन १९८१ च्या जनगणनेवर आधारित) यवतमाळ जिल्ह्यातील खालील तालुक्यांचा समावेश अतिरिक्त आदिवासी उपयोजन क्षेत्रात केला आहे.
- १) मारेगांव, यवतमाळ, बाभुळगांव, कळंब, पुसद, महागांव व उमरखेड
- २) मारेगांव, यवतमाळ, पांढरकवडा, झरी जामणी, घाटंजी, महागांव व पुसद
- ३) पांढरकवडा, पुसद, दारवा, दिग्रस, बाभुळगांव, राळेगाव व झरी जामणी
- ४) यवतमाळ, झरी जामणी, नेर, उमरखेड, मारेगांव, घाटंजी व कळंब
- 4) The following talukas of Yavatmal district have been included in Additional Tribal Deployment Areas in the State of Maharashtra (based on 1981 Census).
- 1) Maregaon, Yavatmal, Babhulgaon, Kalamb, Pusad, Mahagaon and Umarchhed
- 2) Maregaon, Yavatmal, Pandharkawda, Zari Jamni, Ghatji, Mahagaon and Pusad
- 3) Pandharkawda, Pusad, Darwa, Digras, Babhulgaon, Ralegaon and Zari Jamni
- 4) Yavatmal, Zari Jamni, Ner, Umarchhed, Maregaon, Ghatji and Kalamb
- ५) सह्याद्री गटातील आदिवासी जमातींचे मोठ्या प्रमाणावर केंद्रीकरण खालील जिल्ह्यांमध्ये आढळते.
- १) नाशिक, ठाणे, रायगड   २) ठाणे, रायगड, रत्नागिरी
- ३) रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग   ४) नाशिक, ठाणे, रत्नागिरी
- 5) Major concentration of the tribal communities in Sahyadri group is found in the following districts.
- 1) Nasik, Thane, Raigad   2) Thane, Raigad, Ratnagiri
- 3) Raigad, Ratnagiri, Sindhudurg   4) Nasik, Thane, Ratnagiri

३) महाराष्ट्रातील वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न

- १) जनगणना २००१ आणि २०११ प्रमाणे ठाणे जिल्ह्यामध्ये ..... आणि ..... शहरे होती.
- १) २७ आणि ४७   २) ४८ आणि ५१   ३) ३७ आणि ५१   ४) ५० आणि ५६
- 1) As per the census 2001 and 2011 and towns exist in Thane district.
- 1) 27 and 47   2) 48and51   3) 37 and51   4) 50and 56

- २) भारत सरकारने सुरु केलेल्या 'स्मार्ट सिटी मिशन'मध्ये महाराष्ट्रातील खालील शहरांचा समावेश करण्यात आला आहे. याबाबत चुकीचा पर्याय निवडा :
- १) पुणे   २) कोल्हापूर   ३) ठाणे   ४) पिंगरी-चिंचवड
- 2) The following cities from Maharashtra are included in 'SMART CITY Mission launched by the Government of India. Choose the incorrect option :
- 1) Pune   2) Kolhapur   3) Thane   4) Pimpri-Chinchwad
- ३) महाराष्ट्रातील ..... भागात प्रामुख्याने केंद्रित वसाहती आढळतात.
- १) कोंकण   २) दख्खन पठार
३) पश्चिम घाटमाथा   ४) पूर्व विदर्भाचा टेकड्यांचा प्रदेश
- 3) Cluster settlements are found in ..... area of Maharashtra.
- 1) Konkan   2) Deccan Plateau
3) Western Ghat top   4) Hilly areas of Eastern Vidarbha
- ४) राज्यात ग्रामीण भागात घरे बांधण्यासाठी कोणती योजना आली व ती कधी सुरु झाली ?
- १) डॉ. मुखर्जी निवारा योजना - २०१४   २) इंदिरा आवास योजना - १९८९
३) जवाहर आवास योजना - १९९५   ४) रोजगार हमी योजना - २०११
- 4) When and which house building scheme was started in rural area of the state ?
- 1) Dr. Mukharji Niwara Yojana - 2014   2) Indira Awas Yojana - 1989
3) Jawahar Awas Yojana - 1995   4) Rojgar Hami Yojana - 2011
- ५) महाराष्ट्रातील सह्याद्री पर्वत रांगेत खालीलपैकी कोणत्या प्रकारचे वस्तीचे प्रारूप आढळते ?
- १) त्रिकोणी प्रारूप   २) रेषाकृती प्रारूप   ३) ताराकृती प्रारूप   ४) पायऱ्या पायऱ्याचे प्रकल्प
- 5) Which kind of settlement pattern is found in Sahyadri ranges of Maharashtra ?
- 1) Triangies pattern   2) Linear pattern   3) Star pattern   4) Step pattern
- ६) खालीलपैकी कोणते विधान/विधाने सत्य आहे/आहेत ?
- रेखीव वसाहत प्रारूप मध्ये घर बांधणी ..... च्या लगत (कडेकडेने) आढळते.
- a) रेल्वे आणि रस्त्या   b) सरोवराच्या किनाऱ्या लगत
c) नदी चा किनारा आणि समुद्र तट   d) पर्वताच्या पायथ्याशी
- पर्यायी उत्तरे :**
- १) वरीलपैकी सर्व   २) (a), (b) आणि (c)   ३) (a) आणि (b)   ४) (b), (c) आणि (d)
- 6) Which of the following statements is/are correct ?
- In linear settlement pattern, the buildings are constructed along
- (a) Railway lines and roads
(b) Lake-shores
(c) River-banks and sea-shores
(d) Poot of mountains
- Answer Options :**
- 1) All of the above   2) (a), (b) and (c)   3) (a) and (b)   4) (b), (c) and (d)
- ७) ..... वसाहत/वस्त्या सुपीक मैदान आणि पाण्याच्या ठिकाणां जवळ/लगत आढळतात.
- १) सधन/केंद्रीय   २) अर्ध-सधन   ३) प्रकीर्ण/विखुरलेली   ४) अस्थायी

- 7) ..... settlements are found in fertile plains and along water bodies.
1) Compact/Nucleated 2) Semi-compact
3) Dispersed 4) Unstable
- ८) महाराष्ट्र गृहनिर्माण व क्षेत्रविकास प्राधिकरणाची स्थापना ..... साली झाली.
१) १९७६ २) १९७७ ३) १९७८ ४) १९७९
- 8) Maharashtra Housing and Area Development Authority was established in
1) 1976 2) 1977 3) 1978 4) 1979
- ९) भारतातील एकूण खेड्यापैकी किती टक्के खेडे महाराष्ट्रात आहेत ?
१) ७.००% २) ७.२८% ३) ७.२०% ४) ७.२२%
- 9) What is the percentage of villages in Maharashtra out of total Indian villages ?
1) 7.00% 2) 7.28% 3) 7.20% 4) 17.22%
- १०) चंद्रपूर जिल्ह्यात ..... कारणामुळे विखुरलेल्या वस्त्या आढळतात.
१) वन-व्याप्त प्रदेश २) पर्जन्य-छायेचा प्रदेश ३) अर्ध-शुष्क प्रदेश ४) दुर्गम भाग
- 10) In Chandrapur district, scattered settlements are found due to .....
1) Forest-covered region 2) Rain-shadow region
3) Semi-arid region 4) Remote area
- ११) महाराष्ट्रातील चाळी व घरे यांचा विकास करणारी संस्था म्हाडा (MHADA) केव्हा उदयास आली ?
१) जून १९७५ २) जानेवारी १९८५ ३) डिसेंबर १९५७ ४) डिसेंबर १९७७
- 11) MHADA an Institute in Maharashtra which develops slums and houses when has it come into existence ?
1) June 1975 2) January 1985 3) December 1957 4) December 1977
- १२) महाराष्ट्रामध्ये झोपडपट्टी पुनर्वसन प्राधिकरणाचे (SRA) अध्यक्ष कोण आहेत ?
१) मुख्यमंत्री २) उपमुख्यमंत्री ३) मुख्य सचिव ४) वरीलपैकी नाही
- 12) Who is the President of Slum Rehabilitation Authority (SRA) in Maharashtra ?
1) Chief Minister 2) Deputy Chief Minister
3) Chief Secretary, 4) None of the above
- १३) कोणते विधान महाराष्ट्रातील शहरीकरणाच्या संदर्भात चुकीचे आहे ?
१) सर्वात जास्त प्रमाणात नागरीकरण मुंबई व भोवतालच्या परिसरात केंद्रीत झाले आहे.
२) लहान व मध्यम शहरे एकात्मिक विकास योजना (IDSMT) डिसेंबर १९८५ ला सुरू झाली.
३) १९५१ नंतर वर्ग-५ व वर्ग-६ शहरांची लोकसंख्या हळूहळू कमी होत गेली.
४) १९५१ नंतर वर्ग-१ शहरांची लोकसंख्या झपाट्याने वाढीस लागली.
- 13) Which statement is not correct regarding the trends of urbanisation in Maharashtra ?
1) Most of the urban development is concentrated in and around Mumbai.
2) Scheme of Integrated Development of Small and Medium Towns (IDSMT) was launched in December 1985.
3) Since 1951 onwards, the population in Class 5 and Class 6 towns started declining gradually.
4) Since 1951 onwards, the population in Class 1 cities started increasing at a rapid rate.

- १४) महाराष्ट्राच्या 'व्हिजन २०३०' पत्रिकेनुसार, महाराष्ट्रातील सामाजिक पायाभूत सुविधांविषयी खालीलपैकी कोणते मुद्दे योग्य आहेत ?
- अ) डॉक्टर - लोकसंख्या गुणोत्तर - १ : १४१८
ब) बाल लिंग गुणोत्तर - ८९४
क) पाइपाद्वारे पाणी पुरवठा व्यवस्थेने लाभार्थी ग्रामीण लोकसंख्येची टक्केवारी - ८४.९
ड) प्रति वर्ग खोली शालेय विद्यार्थी संख्या - ३१

पर्यायी उत्तरे :

- १) अ, ब, क आणि ड   २) केवळ अ आणि क   ३) केवळ अ, ब आणि क   ४) केवळ ब, क आणि ड
- 14) Which of the following points about social infrastructure in Maharashtra is correct, as per 'Vision 2030' document of Maharashtra ?
- a) Doctor — Population Ratio — 1 : 1418
b) Child Sex Ratio — 894
c) Percentage of rural population covered under piped water supply — 84:9
d) Average school students per classroom — 31

Answer Options :

- 1) a, b, c and d   2) Only a and c   3) Only a, b and c   4) Only b, c and d
- १५) महाराष्ट्र शासनाच्यावतीने राबविणारे 'ग्राम स्वच्छता अभियानाचा' मुख्य उद्देश्य म्हणजे :
- अ) ग्रामीण समाजातील जातीयवाद कमी करणे.   ब) ग्रामीण भागात शौचाचा उपयोग करणे.
क) माणसाची मने स्वच्छ करणे.   ड) ग्रामीण भागातील हवा स्वच्छ करणे.
वरीलपैकी कोणते विधान/ने बरोबर आहे/त ?

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त क आणि ड   ३) फक्त अ आणि ड   ४) फक्त ब
- 15) The main objectives of 'Gram Swachata Abhiyan' run by the Government of Maharashtra is :
- a) Reduce casteism in rural society.   b) Use of toilets in rural area.
c) Cleaning the human soul.   d) Cleaning the air in rural area.

Which of the above statements is/are correct ?

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only c and d   3) Only a and d   4) Only b
- १६) राज्यात ग्रामीण भागात घरे बांधण्यासाठी कोणती योजना आली व ती कधी सुरु झाली ?
- १) डॉ. मुखर्जी निवारा योजना - २०१४   २) इंदिरा आवास योजना - १९८९
३) जवाहर आवास योजना - १९९५   ४) रोजगार हमी योजना - २०११
- 16) When and which house building scheme was started in rural area of the state ?
- 1) Dr. Mukharji Niwara Yojana - 2014   2) Indira Awas Yojana - 1989
3) Jawahar Awas Yojana - 1995   4) Rojgar Hami Yojana - 2011

४) राजकीय भूगोल - प्रशासकीय विभाग, स्थाने आणि सीमा

- १) महाराष्ट्रातील किती जिल्ह्यांच्या सीमा कर्नाटक राज्यास लागून आहेत ?
- १) ५   २) ६   ३) ७   ४) ८
- 1) How many districts of Maharashtra have borders with state of Karnataka ?
- 1) 5   2) 6   3) 7   4) 8

- २) नाशिक विभागामध्ये किती तालुके आहेत ?
१) ५४   २) ५२   ३) ५६   ४) ५९
- 2) How many talukas are there in Nashik division ?
1) 54   2) 52   3) 56   4) 51
- ३) महाराष्ट्रातील सर्व जिल्हे ..... प्रशासकीय विभागात विभागले आहेत.
१) पाच   २) सहा   ३) सात   ४) तीन
- 3) All districts of Maharashtra are divided into ..... administrative divisions.
1) Five   2) Six   3) Seven   4) Three
- ४) खालील विधाने पहा.
a) जालना जिल्हा हिंगोली जिल्ह्याच्या पूर्वेस आहे.
b) धुळे आणि नंदुरबार जिल्ह्यास दोन राज्यांच्या सीमा आहेत.
c) महाराष्ट्र राज्याचे भौगोलिक क्षेत्रफळ ३०७७९३ चौ.कि.मी. आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त (a) विधान बरोबर नाही   २) फक्त विधान (b) बरोबर नाही
३) फक्त विधान (c) बरोबर नाही र   ४) विधान (a) आणि (b) बरोबर नाहीत
- 4) Observe the following statements :
a) Jalna district is located to the east of Hingoli district.
b) Dhule and Nancurbar districts have borders of two states.
c) The Geographical area of Maharashtra state is 307713 sq.km.
Answer options :
1) Only statement (a) is incorrect   2) Only statement (b) is incorrect
3) Only statement (c) is incorrect   4) Statements (a) and (b) are incorrect
- ५) जोड्या जुळवा.

प्रशासकीय विभाग	तालुका
a) अमरावती	i) खालापूर
b) नागपूर	ii) सेनगाव
c) औरंगाबाद	iii) भिवापूर
d) कोकण	iv) घाटंजी

पर्यायी उत्तरे :

(a)	(b)	(c)	(d)
1) (iv)	(iii)	(ii)	(i)
2) (i)	(ii)	(iii)	(iv)
3) (iii)	(i)	(ii)	(iv)
4) (iv)	(iii)	(i)	(ii)
- 5) Match the following :

Administrative	Division	Tahsil
a) Amravati	i) Khalapur	
b) Nagpur	ii) Sengaon	
c) Aurangabad	iii) Bhivapur	
d) Konkan	iv) Ghatanji	

Answer options :

(a) (b) (c) (d)

1) (iv) (iii) (ii) (i)

2) (i) (ii) (iii) (iv)

3) (iii) (i) (ii) (iv)

4) (iv) (iii) (i) (ii)

६) बीड जिल्हा महाराष्ट्रातील ..... प्रशासकीय विभागात आहे.

१) औरंगाबाद

२) नाशिक

३) अमरावती

४) पुणे

6) District Beed is in the division of Maharashtra.

1) Aurangabad

2) Nashik

3) Amravati

4) Pune

७) कोणत्या प्रशासकीय विभागात जिल्ह्याची संख्या अधिक आहे ?

१) पुणे विभाग

२) नागपूर विभाग

३) कोकण विभाग

४) औरंगाबाद विभाग

7) Which Administrative Division consists more number of districts ?

1) Pune Division

2) Nagpur Division

3) Konkan Division

4) Aurangabad Division

८) महाराष्ट्रातील कोणत्या प्रशासकीय विभागात सर्वात जास्त जिल्हे आहेत ?

१) औरंगाबाद

२) पुणे

३) कोकण

४) नागपूर

8) Which administrative division has the highest number of districts in Maharashtra ?

1) Aurangabad

2) Pune

3) Konkan

4) Nagpur

९) जोड्या लावा.

जिल्हा

a) गडचिरोली

b) चंद्रपूर

c) गोंदिया

d) भंडारा

तालुका

i) जिवती

ii) देवरी

iii) मुलचेरा

iv) लाखनी

पर्यायी उत्तरे :

(a) (b) (c) (d)

1) (i) (iii) (iv) (i)

2) (iii) (i) (ii) (iv)

3) (iv) (iii) (i) (ii)

4) (ii) (iv) (iii) (i)

9) Match the following :

District

a) Gadchiroli

b) Chandrapur

c) Gondia

d) Bhandara

Taluka

i) Jiwati

ii) Deori

iii) Mulchera

iv) Lakhani

Answer options :

- (a) (b) (c) (d)
1) (i) (iii) (iv) (i)
2) (iii) (i) (ii) (iv)
3) (iv) (iii) (i) (ii)
4) (ii) (iv) (iii) (i)

- १०) औरंगाबाद प्रशासकीय विभागामध्ये भौगोलिक क्षेत्रफळाच्या दृष्टीने सर्वात मोठा व सर्वात लहान असणारे जिल्हे कोणते ?
१) औरंगाबाद आणि परभणी २) बीड आणि हिंगोली ३) नांदेड आणि हिंगोली ४) उस्मानाबाद आणि जालना
- 10) Which district is largest and smallest in terms of geographical area in Aurangabad Administrative division ?
1) Aurangabad and Parbhani 2) Beed and Hingoli
3) Aurangabad Hingoli 4) Osmanabad and Jalana
- ११) औरंगाबाद विभागातील सर्वात कमी व सर्वात जास्त क्षेत्रफळ असलेले जिल्हे कोणते ?
१) जालना, औरंगाबाद २) परभणी, उस्मानाबाद ३) हिंगोली, बीड ४) लातूर, नांदेड
- 11) In Aurangabad Division, which districts have the minimum and maximum area ?
1) Jalna, Aurangabad 2) Parbhani, Osmanabad
3) Hingoli, Beed 4) Latur, Nanded
- १२) कोणत्या जिल्ह्यांची सीमा ही कर्नाटक व तेलंगणा या दोन राज्यांना लागून आहे/आहेत ?
१) लातूर २) नांदेड आणि लातूर ३) गडचिरोली आणि नांदेड ४) नांदेड
- 12) Boundary of which district/s is/are adjacent to the two States, Karnataka and Telangana ?
1) Latur 2) Nanded and Latur 3) Gadchiroli and Nanded 4) Nanded

१४) महाराष्ट्र : कृषी, वनस्पती, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

- १) महाराष्ट्रातील कृषी क्षेत्र
२) महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके
३) महाराष्ट्रातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१) महाराष्ट्रातील कृषी क्षेत्र

- १) महाराष्ट्रात राज्य शासनाने नील क्रांती धोरण केव्हा जाहीर केले ?
१) २०१७ २) २०१८ ३) २०१९ ४) २०२०
- 1) When State Government in Maharashtra has declared the Blue Revolution Mission ?
1) 2017 2) 2018 3) 2019 4) 2020
- २) महाराष्ट्र राज्य कृषी बाजार मंडळाची स्थापना ..... मध्ये झाली.
१) १९८६ २) १९८७ ३) १९८८ ४) १९८३
- 2) Maharashtra State Agricultural Marketing Board is established in ....
1) 1986 2) 1987 3) 1988 4) 1983

३) जोड्या लावा :

मासेमारी बंदरे	जिल्हे
a) डहाणू	i) मुंबई
b) माहिम	ii) पालघर
c) दाभोळ	iii) सिंधुदुर्ग
d) विजयदुर्ग	iv) रत्नागिरी

पर्यायी उत्तरे :

	(a)	(b)	(c)	(d)
१)	(ii)	(i)	(iv)	(iii)
२)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
३)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
४)	(iii)	(ii)	(i)	(iv)

3) Match the following :

Fishing Port	District
(a) Dahanu	(i) Mumbai
(b) Mahim	(ii) Palghar
(c) Dabhol	(iii) Sindhudurg
(d) ' Vijaydurg	(iv) Ratnagiri

Answer Options :

1) (ii) (i) (iv) (iii)
2) (i) (ii) (iii) (iv)
3) (ii) (iv) (i) (iii)
4) (iii) (ii) (i) (iv)

४) महाराष्ट्रातील शेती क्षेत्रासंबंधित काही समस्या खाली दिल्या आहेत. त्यापैकी कोणती समस्या ही सामाजिक स्वरूपाची आहे ?

१) हवामानाची प्रतिकूल परिस्थिती	२) मर्यादित कृषी संशोधन
३) आर्थिक भांडवलचा अभाव	४) शेत जमिनीचे विभाजन

4) Following are some of the problems in the agriculture sector in Maharashtra. Which one is social in nature ?

1) Adverse weather condition	2) Limited Agricultural research
3) Lack of financial capital	4) Fragmentation of farmland

५) महाराष्ट्राच्या शेतीसंदर्भातील विधाने पहा :

- मृदाधूप ही शेतीपुढील गंभीर समस्या नाही.
- नदीपूर, जंगलतोड आणि अनिर्बंध चराई या मुळे जमिनीची धूप होते.
- अतिरिक्त जल सिंचनामुळे जमिनी क्षारयुक्त होत आहेत.

पर्यायी उत्तरे :

१) विधान (b) आणि (c) बरोबर आहेत.	२) विधान (a) आणि (b) बरोबर आहेत.
३) विधान (a), (b) आणि (c) बरोबर आहेत.	४) विधान (a), (b) आणि (c) बरोबर नाहीत.

- 5) Observe the statements regarding agriculture in Maharashtra:
- Soil erosion is not a serious problem of agriculture.
  - Soil erosion takes place due to flooding in rivers, forest cutting and uncontrolled grazing.
  - Soils are saline due to over-irrigation.

Answer Options:

- Statements (b) and (c) are correct
- Statements (a) and (b) are correct
- Statements (a), (b) and (c) are correct
- Statements (a), (b) and (c) are not correct

- ६) पुढील विधाने योग्य की अयोग्य ?

- शेतीच्या व्यापारीकरणाने भांडवलदारी शेती प्रक्रियेला उत्तेजन मिळाले नाही.
- शेतीच्या व्यापारीकरणामुळे भाडेतत्त्वावरील वहिवाट आणि वाटे-हिस्स्यामधील जमीन लागवडीचे प्रमाण वाढले.

पर्यायी उत्तरे :

- (a) आणि (b) योग्य विधाने आहेत.
- (a) आणि (b) योग्य विधाने नाहीत.
- (a) विधान चुकीचे आणि (b) विधान योग्य (बरोबर) आहे.
- (a) विधान योग्य (बरोबर) आणि (b) विधान चुकीचे आहे.

- 6) Following statements are correct or incorrect ?

- Commercialisation of agriculture did not promote capitalist -agriculture.
- Commercialisation of agriculture intensified tenancy and share-cropping.

Answer options :

- (a) and (b) are true statements
- (a) and (b) are false statements
- (a) is false and (b) is true statement
- (a) is true and (b) is false statement

- ७) पावसावर आधारित शेती प्रणालीमध्ये ..... समाविष्ट असावे.

- मातीची धूप कमी करणे
- मृदा संवर्धन सुधारणे
- शेंगा आणि आच्छादन पिकांचा पीक आवर्तनात समावेश करणे
- सेंद्रिय कचऱ्याचा वापर टाळणे

पर्यायी उत्तरे :

- अ आणि ब फक्त
- ब आणि क फक्त
- अ, ब आणि क फक्त
- वरील सर्व

- 7) Rainfed Farming Systems should include .....

- Reducing soil erosion
- Improving soil conservation
- Inclusion of legumes and cover crops in crop rotations
- Avoiding use of organic wastes ,

Answer options :

- a and b only
- b and c only
- a, b and c only
- All of the above

२) महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

- १) महाराष्ट्रातील मराठवाडा आणि विदर्भात सिंचनावर कपाशीची पेरणी या महिन्यात केली जाते.
१) ५ ते २५ मे   २) १५ ते २० मार्च   ३) १५ ते २५ एप्रिल   ४) २५ ते ३० जून
- 1) In Marathwada and Vidarbha regions of Maharashtra, irrigated cotton sowing is advocated in the month of
1) May 5 to 25   2) March 15 to 20   3) April 15 to 25   4) June 25 to 30
- २) मृदा निर्मितीवर आधारित, महाराष्ट्राच्या मृदा वर्गीकरणाचा सखोल आणि शास्त्रीय अभ्यास सर्वप्रथम सन १९३८ मध्ये कोणी केला ?
१) डॉ. डी. स्मिथ   २) डॉ. केलॉग आणि डॉ. थॉर्प   ३) डॉ. डॉक्युचेव्ह   ४) डॉ. बसू आणि डॉ. शिरूर
- 2) On the basis of, soil formation, the first detailed and scientific soil classification of Maharashtra was done in 1938 by :
1) Dr. D. Smith   3) Dr. Dokuchaev
2) Dr. Kellogg and Dr. Thorp   4) Dr. Basu and Dr. Shirur
- ३) डुरियनची कोणती प्रजाती जगातील एकमेव व्यावसायिकरित्या लागवड केलेली प्रजाती आहे ?
१) डी. ग्रेव्होलेन्स   २) डी. कुटेजेन्सिस   ३) डी. झिबेथिनस   ४) डी. लोयानस
- 3) Which species of durian is the only commercially cultivated species in the world ?
1) D. Graveolens   2) D. Kutejensis   3) D. Zibethinus   4) D. Lowianus
- ४) ..... या राज्यात बाईवल सिंचन प्रयोग करण्यात येत आहे.
१) पंजाब   २) गुजरात   ३) महाराष्ट्र   ४) कर्नाटक
- 4) Biwall irrigation is recently being experimented in the State of
1) Punjab   2) Gujarat   3) Maharashtra   4) Karnataka
- ५) खालील विधानापैकी कोणते/कोणती विधान/विधाने योग्य आहे/आहेत ?
a) एकात्मिक जल आराखडा तयार करणारे महाराष्ट्र हे देशातील पहिले राज्य आहे.
b) महाराष्ट्रातील गोदावरी, कृष्णा, तापी, नर्मदा व महानदी या खोऱ्यांचा एकात्मिक जल आराखड्यात समावेश आहे.
पर्यायी उत्तरे :
१) फक्त (a)   २) फक्त (a)   ३) (a) आणि (b)   ४) वरीलपैकी नाही.
- 5) Which of the following statement(s) is/are correct ?
(a) Maharashtra is the first state in the country to have Integrated Water Plan.
(b) The Integrated Water Plan includes Godavari, Krishna, Tapi, Narmada and Mahanadi rivers in Maharashtra.
Which of the option(s) given above is/are incorrect ?
1) Only (b)   2) Only (a)   3) (a) and (b)   4) None of the above
- ६) जमिनीत ..... चे प्रमाण जास्त असल्यास जमिनीस काळा ते गर्द तपकिरी रंग येतो.
१) लोह   २) सेंद्रिय पदार्थ
३) सिलिका, चुना व इतर क्षार   ४) लोह ऑक्साईडची मिश्रणे
- 6) Soils containing high amount of..... show the colour variation from black to dark brown.
1) iron   2) organic matter
3) silica, lime and other salts   4) mixture of iron oxides

- ७) खालीलपैकी कोणत्या जिल्हांचा गरजेपेक्षा जास्त पाऊस आणि तपकिरी तांबड्या मृदा विभागात समावेश होतो ?
१) गडचिरोली, धुळे, ठाणे
२) भंडारा, गडचिरोली, रत्नागिरी
३) भंडारा, गडचिरोली, चंद्रपूर
४) सिंधुदुर्ग, रत्नागिरी, ठाणे
- 7) Which of the following districts are included in the region of excess rainfall and brown red soil?
1) Gadchiroli, Dhule, Thane
2) Bhandara, Gadchiroli, Ratnagiri
3) Bhandara, Gadchiroli, Chandrapur
4) Sindhudurg, Ratnagiri, Thane
- ८) नाशिक, सरदार, ललित या महाराष्ट्रामध्ये ..... फळांच्या जाती आहेत.
१) पेरू
२) द्राक्षे
३) डाळिंब
४) संत्री
- 8) Nasih, Sardar, Lalit are the varieties of fruits in Maharashtra.
1) Guava
2) Pomegranate
3) Grapes
4) Orange
- ९) फुले प्रगती ही ..... पिकाची महाराष्ट्रातील प्रमुख जात आहे.
१) गहू
२) भुईमूग
३) ज्वारी
४) द्राक्षे
- 9) Phule Pragati is main variety of ..... crop in Maharashtra
1) Wheat
2) Groundnut
3) Jowar
4) Grapes
- १०) पुरेसे थंड तापमान सहन करू शकणारे एकमेव कडधान्य (bean) आहे.....
१) डोलिचोस बीन
२) क्लस्टर बीन
३) विंगड बीन
४) ब्रॉड बीन
- 10) The only bean which can withstand sufficiently cold temperature is .....
1) Dolichos bean
2) Cluster bean
3) Winged bean
4) Broad bean
- ११) अत्यंत चुनखडीयुक्त मातीत, गळती झालेल्या वालुकामय मातीत, चुनायुक्त आम्ल मातीत आणि पुनर्भरण केलेल्या लॅटरिटिक मातीत ..... ची कमतरता अधिक गंभीर स्वरूपाची असते.
१) मँगनीज
२) बोरॉन
३) तांबे
४) झिंक
- 11) ..... deficiency is more critical in highly calcareous soils, leached sandy soils, lime acid soils and reclaimed lateritic soils.
1) Manganese
2) Boron
3) Copper
4) Zinc
- १२) ..... मृदेच्या, माती प्रोफाइलमध्ये कोणत्याही प्रकारचे क्षितिजसमांतर वेगळेपण आढळत नाही.
१) लाल
२) सुपीक
३) लॅटराइट
४) काळ्या
- 12) In ..... soils, there is practically no horizon differentiation in the soil profile.
1) red
2) alluvial
3) laterite
4) black
- १३) जमीन क्षमता वर्गीकरणामध्ये वर्ग-II हा रंग म्हणून दर्शविला आहे.....
१) नकाशांवर हिरवा
२) नकाशांवर तपकिरी
३) नकाशांवर पिवळा
४) नकाशांवर लाल
- 13) In land capability classification Class-II is shown as colour .....
1) green on maps
2) brown on maps
3) yellow on maps
4) red on maps
- १४) महाराष्ट्राच्या २०२१-२२ च्या आर्थिक सर्वेक्षणानुसार, गेल्या सहा दशकांमध्ये कोणत्या पीक क्षेत्रामध्ये घट होत आहे ?
१) कडधान्ये
२) तृणधान्ये
३) तेलबिया
४) कापूस

14) As per the Economic Survey of Maharashtra 2021-22, which crop area has decreasing trends over the last six decades ?

- 1) Pulses   2) Cereals   3) Oilseeds   4) Cotton

१५) सर्वसाधारणपणे ..... जास्त असल्यास जमीन घट्ट असते, मातीतील कण रचना अयोग्य असते, मातीच्या कणांतील पोक्ळी कमी असते पर्यायाने वनस्पतीच्या वाढीवर अनिष्ट परिणाम होतो.

- १) जमिनीची स्थूल घनता   २) जमिनीची आम्लता
३) खनिजे   ४) जमिनीची विम्लता (अल्कता)

15) In general, higher the   the more compact is the soil, the more poorly defined is the soil structure and there are smaller amount of pore spaces that restrict the plant growth.

- 1) bulk density of the soil   2) soil acidity
3) minerals   4) soil alkalinity

१६) खाली दोन विधाने दिली आहेत त्यापैकी (अ) प्रतिपादन विधान असून (ब) हे त्याचे कारण आहे.

अ) महाराष्ट्रात भूगर्भजलाचा उपसा प्रचंड प्रमाणात होत असल्याने भूजलाचे साठे नष्ट होत आहेत.

ब) महाराष्ट्रात भूजलसंवर्धन करणे गरजेचे आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) (अ) आणि (ब) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (ब) हे (अ) खरे स्पष्टीकरण आहे.
२) (अ) आणि (ब) दोन्ही बरोबर आहेत परंतु (ब) हे (अ) चे खरे स्पष्टीकरण नाही.
३) (अ) हे बरोबर आहे पण (ब) हे चूक आहे.
४) (अ) हे चूक आहे पण (ब) हे बरोबर आहे.

16) Given below are two statements, one labelled as Assertion (A) and the other labelled as Reason (B).

A) Groundwater resource has been depleted intensively in Maharashtra.

B) There is a need for groundwater conservation in Maharashtra.

Answer Options :

- 1) Both (A) and (B) are true and (B) is the correct explanation of (A)
2) Both (A) and (B) are true but (B) is not the correct explanation of (A)
3) (A) is true but (B) is false
4) (A) is false but (B) is true

१७) पश्चिम हिमालयीन प्रदेशात फळबागा विकसित झाल्या आहेत कारण .....

- १) पश्चिम हिमालयातील मृदा फळबागांच्या वाढीसाठी उत्तम आहेत.
२) पश्चिम हिमालयात हिवाळ्यात पडणारा पाऊस फळ बागांच्या वाढीसाठी अनुकूल असतो.
३) पश्चिम हिमालयात सर्वसाधारण पावसाचे प्रमाण कमी असते.
४) पर्वतीय हवामान फळबागांना उपकारक असते.

17) In the Western Himalayas, fruit gardens are developed due to .....

- 1) Soil in the Western Himalayan region being good for the growth of fruit gardens.
2) the Western Himalayan region receiving rainfall in winter, which is favourable for the growth of fruit gardens.
3) the amount of rainfall being generally low in the Western Himalayas
4) Mountain climate being favourable for the growth of fruit gardens.

३) महाराष्ट्रातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

- १) खालीलपैकी महाराष्ट्रातील कोणते क्षेत्र मँगनीज खाणी संदर्भात महत्वाचे नाही ?
१) चिकला २) सीता साओंगी ३) डोंगरी बुजूर्ग ४) वरोरा-वैतरणा
- 1) Which of the following is not important regarding manganese mining area in Maharashtra ?
1) Chikla 2) Sita Saongi 3) Dongri Buzurg 4) Warora-Vaitarna
- २) महाराष्ट्रामध्ये लोहखनिजांचे साठे खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यात आहेत ?
१) वर्धा २) नाशिक ३) बुलढाणा ४) सिंधुदुर्ग
- 2) Iron ore reserves in Maharashtra are located in the district of .....
1) Wardha 2) Nashik 3) Buldhana 4) Sindhudurg
- ३) महाराष्ट्रातील खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यात बॉक्साईटचे उत्पादन घेतले जाते ?
१) कोल्हापूर, सांगली, सिंधुदूर्ग २) नागपूर, भंडारा, यवतमाळ
३) औरंगाबाद, बीड, उस्मानाबाद ४) नंदूरबार, धूळे, जळगाव
- 3) In which of the following districts of Maharashtra is bauxite produced ?
1) Kolhapur, Sangli, Sindhudurg 2) Nagpur, Bhandara, Yavatmal
3) Aurangabad, Beed, Osmanabad 4) Nandurbar, Dhule, Jalgaon
- ४) ..... जवळ बॉम्बे हाय हे सागरी तेल क्षेत्र आहे.
अ) मुंबई ब) वाशी क) ठाणे ड) अलिबाग
- पर्यायी उत्तरे :**
१) फक्त अ २) फक्त क ३) फक्त ब आणि क ४) फक्त क आणि ड
- 4) The marine oil field, Bombay High is near .....
a) Mumbai b) Vashi c) Thane d) Alibag
- Answer options :**
1) Only a 2) Only c 3) Only b and c 4) Only c and d
- ५) महाराष्ट्रातील ..... जिल्ह्याचा समूह मँगनीज व लोहखनिजाने संपन्न आहे.
१) पालघर, नाशिक, धुळे २) ठाणे, पुणे, अहमदनगर ३) सोलापूर, लातूर, नांदेड ४) सिंधुदुर्ग, नागपूर, भंडारा
- 5) In Maharashtra, ... group of districts are rich in manganese and iron-ore.
1) Palghar, Nashik, Dhule 2) Thane, Pune, Ahmednagar
3) Solapur, Latur, Nanded 4) Sindhudurg, Nagpur, Bhandara
- ६) महाराष्ट्रात खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यात लोहखनिजाचे साठे असते ?
१) अहमदनगर, बीड, जालना व परभणी २) नागपूर, यवतमाळ, कोल्हापूर व सोलापूर
३) चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा व सिंधुदुर्ग ४) सातारा, सांगली, औरंगाबाद व लातूर
- 6) Which of the following districts in Maharashtra have iron-ore deposits ?
1) Ahmednagar, Beed, Jalna and Parbhani
2) Nagpur, Yavatmal, Kolhapur and Solapur
3) Chandrapur, Gadchiroli, Bhandara and Sindhudurg
4) Satara, Sangli, Aurangabad and Latur

- १२) महाराष्ट्रात मँगनिजचे प्रमुख साठे ..... या जिल्ह्यात आहेत.
१) सांगली व कोल्हापूर
२) धुळे व नाशिक
३) भंडारा व रत्नागिरी
४) अकोला व यवतमाळ
- 12) Major manganese deposits are found in ..... districts of Maharashtra.
1) Sangli and Kolhapur
2) Dhule and Nashik
3) Bhandara and Ratnagiri
4) Akola and Yavatmal

- १३) खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्यात क्रोमाईट मिळते ?
१) यवतमाळ, रत्नागिरी व रायगड
२) नागपूर, भंडारा व सिंधुदुर्ग
३) उस्मानाबाद, लातूर व बीड
४) अकोला, अमरावती व वाशिम

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त (a)
२) फक्त (b)
३) फक्त (a) आणि (c) दोन्ही
४) फक्त (b) आणि (d) दोन्ही
- 13) In which of the following districts is Chromite found ?
(a) Yavatmal, Ratnagiri and Raigad
(b) Nagpur, Bhandara and Sindhiidurg
(c) Osmanabad, Latur and Beed
(d) Akola, Amravati and Washim

Answer Options :

- 1) Only (a)   2) Only (b)   3) Only (a) and (c)   4) Only (b) and (d)

१५) महाराष्ट्र : उद्योग, वाहतूक, पर्यटन, शहरे, व्यापार, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

- १) महाराष्ट्रातील उद्योग, शहरे, व्यापार
२) महाराष्ट्रातील वाहतूक आणि पर्यटन

१) महाराष्ट्रातील उद्योग, शहरे, व्यापार

- १) महाराष्ट्रातील पहिले जलविद्युत केंद्र कोणते ?
१) वीर   २) राधानगरी   ३) कोयना   ४) खोपोली
- 1) Which is the first hydelpower station in Maharashtra ?
1) Veer   2) Radhanagari   3) Koyna   4) Khopoli

- २) औद्योगिक विभाग आणि औद्योगिक क्षेत्र यांच्या जोड्या लावा :

- अ) नाशिक   I) बुटीबोरी
ब) कोल्हापूर   II) शेंद्रा
क) नागपूर   III) विंचूर
ड) औरंगाबाद   IV) हुपरी

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	IV	III	II	I
२)	III	I	II	IV
३)	III	I	IV	II
४)	III	IV	I	II

2) Match the Industrial Regions and Industrial Areas :

a. Nashik	I. Butibori
b. Kolhapur	II. Shendra
c. Nagpur	III. Vinchur
d. Aurangabad	IV. Hupari

Answer Options :

	a	b	c	d
1)	IV	III	II	I
2)	III	I	II	IV
3)	III	I	IV	II
4)	III	IV	I	II

३) खालीलपैकी कोणता उद्योग शेती अवजारांचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणावर करतो ?

- १) रॅनबॅक्सी   २) पायोनियर   ३) बजाज   ४) किलोस्कर

3) Which of the following industry produces agricultural tools on large scale ?

- 1) The Ranbaxy   2) The Pioneer   3) The Bajaj   4) The Kirloskar

४) औरंगाबाद औद्योगिक शहराची ठळक वैशिष्ट्ये :

- अ) सुनियोजित आणि हरितपट्टेयुक्त स्मार्ट शहर.
ब) AURIC हे संक्षिप्त रूप आहे.
क) प्रकल्पातील एकूण गुंतवणूक १,००० कोटी रुपये.
ड) दिल्ली-मुंबई औद्योगिक पट्ट्याचा (कॉरिडॉरचा) भाग आहे.

पर्यायी उत्तरे :

- १) फक्त अ   २) फक्त अ आणि ब   ३) फक्त अ, ब आणि क   ४) फक्त अ, ब आणि ड

4) The salient features of Aurangabad Industrial City :

- a. Well-planned and greenfield smart city.
b. The abbreviation is AURIC.
c. The total investment will be T 1,000 crs.
d. It is a part of Delhi-Mumbai industrial corridor.

Choose the correct option :

Answer Options :

- 1) Only a   2) Only a and b   3) Only a, b and c   4) Only a, b and d

५) खालील विधानांची सत्यता तपासा व योग्य पर्याय निवडा.

विधान अ : अहमदनगर जिल्ह्यात १९२० साली पहिला साखर कारखाना राहुरी येथे उभारण्यात आला.

विधान ब : अहमदनगर जिल्ह्यात १९५० साली पहिला सहकारी कारखाना लोणी (प्रवरानगर) येथे उभारण्यात आला.

पर्यायी उत्तरे :

- १) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही बरोबर आहेत.
२) विधान अ बरोबर असून आणि विधान ब चूक आहे.
३) विधान अ चूक असून आणि विधान ब बरोबर आहे
४) विधान अ आणि विधान ब दोन्ही चूक आहेत

5) Examine the following statements and choose the correct option.
Statement A : The First Sugar Factory was established at Rahuri in Ahmednagar district, in the year 1920.

Statement B : The First Co-operative sugar factory was founded at Loni (Pravaranagar) in Ahmednagar district in the year 1950.

Answer options :

- 1) Statement A and Statement B both are correct.
- 2) Statement A is correct and Statement B is wrong
- 3) Statement A is wrong and Statement B is correct
- 4) Statement A and Statement B both are wrong

६) तारापूर अणू ऊर्जा प्रकल्प पालघर जिल्ह्यातील ..... तालुक्यात स्थित आहे.

- १) तुर्भे   २) तलासरी   ३) वाडा   ४) पालघर

6) Tarapur nuclear power station is located in ..... taluka of Palghar district

- 1) Turbhe   2) Talasari   3) Wada   4) Palghar

७) 'आयुका' ही तंत्रज्ञान शिक्षणसंस्था ..... या शहरात विकसित झाली आहे.

- १) पुणे   २) नवी मुंबई   ३) ठाणे   ४) नागपूर

7) 'IUCAA' Technical Education Institute is developed in ..... city.

- 1) Pune   2) New Mumbai   3) Thane   4) Nagpur

२) महाराष्ट्रातील वाहतूक आणि पर्यटन

१) भारतीय मूलभूत रस्ते सांख्यिकी, २०१७ नुसार भारतातील कोणते राज्य राष्ट्रीय महामार्गाच्या लांबीमध्ये दुसऱ्या क्रमांकाचे राज्य आहे ?

- १) महाराष्ट्र   २) राजस्थान   ३) मध्य प्रदेश   ४) उत्तर प्रदेश

1) Which State of India accounted for the Second rank in National Highway length as per report of Basic Road Statistics of India, 2017 ?

- 1) Maharashtra   2) Rajsthan   3) Madhya Pradesh   4) Uttar Pradesh

२) मुंबई - आग्रा राष्ट्रीय महामार्ग महाराष्ट्रातील कोणत्या शहरातून जात नाही ?

- a) अंमळनेर   b) दौंड   c) नाशिक   d) धुळे

पर्यायी उत्तरे :

- १) a व b फक्त   २) b फक्त   ३) b व d फक्त   ४) d फक्त

2) Which city/cities in Maharashtra Mumbai-Agra highway does not pass through ?

- a) Amalner   b) Daund   c) Nashik   d) Dhule

Answer Options :

- 1) (a) and (b) only   2) (b) only   3) (b) and (d) only   4) (d) only

३) महाराष्ट्रातील पहिली विजेवर चालणारी रेल्वे .....

- १) भायखळा ते ठाणे १९५   २) मुंबई ते कुर्ला १९२५
३) दादर ते बांद्रा १९१८   ४) दादर ते बोरिवली १९२५

- ७) महाराष्ट्रातील थंड हवेची ठिकाणे व त्यांचे जिल्हे यांच्या योग्य जोड्या लावा.
- अ) पाचगणी   i) सिंधुदुर्ग
ब) माथेरान   i) अमरावती
क) आंबोली   i) सातारा
ड) चिखलदरा   i) रायगड

पर्यायी उत्तरे :

	अ	ब	क	ड
१)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
२)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
३)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
४)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)

- 7) Match the cold weather places of Maharashtra and their districts.

a) Pachgani	i) Sindhudurg
b) Matheran	ii) Amravati
C) Amboli	iii) Satara
d) Chikhaldara	iv) Raigad

Answer Options :

	(a)	(b)	(c)	(d)
1)	(iii)	(iv)	(i)	(ii)
2)	(iv)	(iii)	(ii)	(i)
3)	(ii)	(iv)	(i)	(iii)
4)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)

महाराष्ट्र लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेसाठी उपयुक्त प्रश्नसंग्रह

(२) महाराष्ट्र, भारत आणि जागतिक भूगोल

(१) सूर्यमाला आणि पृथ्वी, अक्षांश- रेखांश - प्रमाण आणि स्थानिक वेळ

१) सूर्यमाला आणि पृथ्वी

१-२ २-१ ३-३ ४-१ ५-४ ६-४

२) अक्षांश आणि रेखांश

१-३ २-१ ३-४

३) प्रमाण आणि स्थानिक वेळ

१-१ २-३ ३-२ ४-२ ५-२ ६-३

२) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक, जागतिक विभाग - पर्वत, नद्या आणि प्रकल्प

१) भूकंप आणि ज्वालामुखी, खडक

१-१ २-३ ३-२ ४-३ ५-४ ६-२

२) भूरूपे

१-३ २-३ ३-२ ४-१ ५-३ ६-१
७-१

३) जागतिक विभाग, पर्वत, पठारे, नद्या आणि प्रकल्प

१-३ २-१ ३-३ ४-४ ५-२ ६-३
७-३

३) हवामान - वातावरण, वारे आणि

महासागर प्रवाह

१) वातावरण

१-३ २-३ ३-३ ४-१ ५-३ ६-३

२) वारे आणि महासागर प्रवाह

१-२ २-१ ३-३ ४-४ ५-३ ६-२
७-२ ८-४

३) महासागर प्रवाह

१-४ २-४ ३-४ ४-१ ५-३

३) हवामान

१-४ २-२ ३-४

४) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, भौगोलिक राजकारण, जागतिक स्थाने आणि सीमा

१) मानवी भूगोल, वस्ती भूगोल

१-३ २-३ ३-२ ४-३ ५-१ ६-१

२) जागतिक लोकसंख्या, भाषा, वंश, समुदाय

१-१ २-२ ३-३ ४-२ ५-१ ६-२
७-२ ८-४ ९-३ १०-४

३) राजकीय भूगोल, जागतिक स्थाने आणि सीमा

१-२ २-३ ३-४

५) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने, उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, पर्यावरण, कृषी

१) आर्थिक भूगोल

१-१ २-१

२) कृषी क्षेत्र व पर्यावरण

१-१ २-२ ३-२ ४-१ ५-२ ६-४

३) जागतिक खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१-३ २-१

४) उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन

१-२

६) भारतीय उपखंडातील भूरूपशास्त्र, हवामान व पर्जन्यमान, नैसर्गिक संपत्ती

१) भारतीय उपखंडातील भूरूपशास्त्र

२) भारताचे हवामान

१-२ २-३ ३-४

३) भारताचे पर्जन्यमान

१-३ २-३

४) भारतातील नैसर्गिक संपत्ती

१-१ २-३ ३-४

७) भारतातील प्रमुख भौतिक प्रदेश - हिमालय, पर्वत, पठार, वाळवंट क्षेत्र, किनारी भाग, बेटे. नद्या आणि प्रकल्प

१) भारतातील पर्वतरांगा - हिमालय, सह्याद्री, पूर्वघाट

१-१ २-२ ३-२

२) भारतातील मैदानी प्रदेश

१-३ २-३ ३-३

३) भारतातील पठारे, वाळवंट क्षेत्र

१-३

४) भारतातील किनारी भाग, बेटे

१-२ २-१

५) भारतातील नद्या आणि प्रकल्प

१-३ २-१ ३-२ ४-३ ५-४ ६-३

७-१ ८-४ ९-२ १०-३ ११-३ १२-४

१३-२ १४-४

८) भारतातील लोकसंख्या, भाषा, जमाती, वंश, स्थाने आणि सीमा, भौगोलिक राजकारण

१) भारतातील लोकसंख्या

१-३ २-४ ३-४ ४-१ ५-४ ६-३ ७-४

२) लोकसंख्या स्थलांतर

३) भारतातील जमाती, वंश आणि भाषा

१-२ २-२ ३-३

४) सामाजिक भूगोल, वसाहती

१-४ २-२ ३-३ ४-४ ५-४

५) राजकीय भूगोल - प्रशासकीय विभाग, स्थाने आणि सीमा

१-१ २-१ ३-४ ४-२

९) भारत : कृषी, वनस्पती, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१) भारतातील कृषी क्षेत्र, पाणलोट व्यवस्थापन

१-४ २-३ ३-१ ४-४ ५-२ ६-१

७-२ ८-३ ९-४ १०-३ ११-४

२) भारतातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

१-२ २-१ ३-१ ४-३ ५-२ ६-३

७-२ ८-३ ९-२ १०-४

३) भारतातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१-१ २-३ ३-३ ४-४ ५-३ ६-१

७-१ ८-२

१०) भारतातील उद्योग, वाहतूक आणि पर्यटन, शहरे, व्यापार

१) भारतातील उद्योग, शहरे, व्यापार

१-३ २-४ ३-३

२) वाहतूक आणि पर्यटन

१-४ २-४ ३-१ ४-२ ५-४ ६-४

७-३ ८-३ ९-१ १०-३

११) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल - खडक, सह्याद्री, पठार, कोकण, महाराष्ट्रातील नद्या

१) महाराष्ट्राचा प्राकृतिक भूगोल - खडक

१-२ २-३ ३-४ ४-३ ५-४ ६-२

७-४ ८-४

२) सह्याद्री पर्वतरांग, शिखरे व टेकड्या, महाराष्ट्र पठार

१-१	२-१	३-४	४-२	५-४	६-३
७-३	८-१	९-३	१०-१	११-२	१२-४
१३-२	१४-४	१५-३	१६-१	१७-३	१८-१
१९-४					

३) कोकण किनारपट्टी

१-१	२-२	३-२	४-४	५-१
-----	-----	-----	-----	-----

४) महाराष्ट्रातील नद्या

१-२	२-३	३-३	४-३	५-३	६-३
७-१	८-३	९-१	१०-२	१६-३	१७-३
१८-१	१९-३	२०-४	२१-१		

१२) महाराष्ट्रातील नैसर्गिक संपत्ती - वने आणि वनस्पती, महाराष्ट्राचे हवामान व पर्जन्यमान

१) महाराष्ट्राचे हवामान

१-४	२-३	३-४	४-२
-----	-----	-----	-----

२) महाराष्ट्राचे पर्जन्यमान व कृषीवायू हवामान विभाग

१-३	२-२	३-१	४-२	५-२	६-३
७-३	८-१	९-१	१०-३	११-१	

३) महाराष्ट्रातील वने-वनस्पती, राष्ट्रीय उद्याने/अभयारण्य

१-१	२-४	३-३	४-३	५-२	६-१
७-४	८-३	९-३	१०-१	११-१	१२-३
१३-१	१४-१				

१३) महाराष्ट्रातील लोकसंख्या, स्थलांतर, वस्त्या, प्रशासकीय विभाग, भाषा, सीमा

१) महाराष्ट्रातील लोकसंख्या, लोकसंख्या स्थलांतर

१-३	२-३	३-१	४-२	५-३	६-१
७-१	८-२	९-४	१०-४	११-१	१२-२
१३-४	१४-१	१५-४	१६-२	१७-३	१८-१
१९-४	२०-२	२१-२	२२-२		

२) महाराष्ट्रातील जमाती, वंश आणि भाषा

१-१	२-२	३-२	४-१	५-१
-----	-----	-----	-----	-----

३) महाराष्ट्रातील वस्त्या व तांडे, झोपडपट्ट्या व त्यांचे प्रश्न

१-३	२-२	३-२	४-२	५-४	६-१
७-१	८-२	९-४	१०-१	११-४	१२-१
१३-२	१४-१	१५-४	१६-२		

४) राजकीय भूगोल - प्रशासकीय विभाग, स्थाने आणि सीमा

१-३	२-१	३-२	४-१	५-१	६-१
७-४	८-१	९-२	१०-२	११-३	१२-४

१४) महाराष्ट्र : कृषी, वनस्पती, महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

१) महाराष्ट्रातील कृषी क्षेत्र

१-१	२-१	३-१	४-४	५-१	६-२
७-३					

२) महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार व प्रमुख पीके

१-१	२-४	३-३	४-३	५-४	६-२
७-३	८-१	९-२	१०-४	११-२	१२-३
१३-३	१४-२	१५-१	१६-२	१७-२	

३) महाराष्ट्रातील खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१-४	२-४	३-१	४-१	५-४	६-३
७-४	८-१	९-४	१०-२	११-४	१२-३
१३-२					

१५) महाराष्ट्र : उद्योग, वाहतूक, पर्यटन, शहरे, व्यापार, खनिजे आणि ऊर्जा संसाधने

१) महाराष्ट्रातील उद्योग, शहरे, व्यापार

१-४	२-४	३-४	४-४	५-३	६-४
७-१					

२) महाराष्ट्रातील वाहतूक आणि पर्यटन

१-४	२-१	३-२	४-१	५-४	६-४
७-१					